

P. Szeghy Ernő:

Á BELSŐ
VÁRKASTÉLY
KAPUJA

+ GONDOLATOK + AZ + IMÁRÓL +

Kiadja: A Pécsi Női Kármelita zárda

Címlapunk
„Pannonhalma-Liturgia Budapest”
engedélyével.

A BELSŐ VÁRKASTÉLY KAPUJA

GONDOLATOK AZ IMÁRÓL

IRTA:
PÁTER ERNŐ
KÁRMELITA

PÉCS, 1944
KIADJA: A PÉCSI NŐI KÁRMELITA ZÁRDA

Imprimi potest. Fr. Ignatius a Ssmo Corde Mariae O. C. D.
V. Provincialis. Keszthely, 22. Maii 1944. Nihil obstat. Jaurini,
die 11. Septembris 1944. Michael Wagner censor dioecesanus.
Nr. 2425/1944. Imprimatur. Jaurini, die 11. Septembris 1944.
Dr. Joannes Ragats vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest.

Előszó

Szokatlan dolog, hogy valamely könyvhöz nem a szerző ír előszót. A jelen könyvecske hangjának, tartalmának és módszerének helyes megítéléséhez azonban az olvasónak tudnia kell, hogyan keletkezett ez a művecske.

Szeghy Ernő kármelita atya néhány évvel ezelőtt lelkigyakorlatot adott a pécsi kármelita zárda apácáinak. Akkor megkérték, hogy írjon nekik egy kis könyvecskét az imáról. Ez most elkészült, de olyan alapot nyert, hogy kiadása kívánatos; ne csak ők, hanem többen vehessék hasznát.

Az a körülmény, hogy a szerző kis kolostori közösségnek szánta művét, magyarázza meg azt a páratlanul bizalmas és meleg hangot, amit használ és azt a fesztelen közvetlenséget, amellyel nehéz és itt-ott kényes tárgyról elbeszélget.

Az imádságnak különböző módjairól, a lelki élet rendes és rendkívüli jelenségeiről, erényekről, általában a léleknek Istenhez és a szentekhez való viszonyáról oly világosan,

oly természetesen beszél, hogy nemcsak szerzetesek és papok, hanem mélyebb lelki életre törekvő világiak is a legnagyobb haszonnal olvashatják e könyvecskét. Módszere nem száraz, elvont, hanem csupa élet. Az elméletet pompás hasonlatokban vagy az életből vett példákban adja, a szabályt pedig megtörtént eseményekből vonja le. A szerző biztos tudással és nagy gyakorlati érzéssel oldja meg a legnehezebb kérdéseket. Olyan alázatosan mondja el néha korábbi tévedéseit, olyan egyszerűen közli az önmagán és másokon szerzett tapasztalatait, mintha csak négy szemközt beszélgetne. S ezért előadása színes és érdekes, úgyhogy e könyv olvasását alig lehet abbahagyni.

Akinek csak némi érzéke van a lelki élet kérdései iránt, az a legnagyobb érdeklődéssel és valóságos lelki gyönyörűséggel fogja forgatni.

Hisszük, hogy ennek hatására sok ember előtt új világ tárul fel az imádságról. Megértik, hogyan tudnak szerzetesek naponta több órán át ájtatosan imádkozni és maguk is megtanulnak imádkozni. Ezért bocsátjuk a szerző engedélyével nyilvánosságra ezt a szűkebb körnek szánt könyvét.

Pécs, 1944 szeptember 8-án.

Wagner Mihály

BEVEZETÉS

„Az ember értelme nagyobb, mint a világegyetem — mondja Keresztes Szent János — s éppen azért Isten annak egyetlen méltó tárgya.” Ez az állítás akkor is igaz volna, ha az Úristen semmit sem törődne teremtményeivel — amint azt egyes pogány vallási rendszerek föltételezik. Akkor is méltóbb volna az emberhez Ővele foglalkozni, mint például — bármennyire nemes dolog legyen is egyébként — a csillagokat vizsgálni és a világegyetemet tanulmányozni. Azonban mi tudjuk azt, hogy az a végtelen hatalmú, legtisztább és legszentebb szellemi lény, aki ezt a mindenséget a semmiből létrehozta, a saját mérhetetlen boldogságából teremtményeinek is akar juttatni, s az emberrel szemben nem szorítkozik az értelmi tárgy szerepére, hanem ővele, ezzel a bacillusméretű piciny lényvel barátságot tart fenn. Míg a többi, nem értelmes lényeket csupán mérhetetlen lényege, mindenütt való jelenléte és létben fenntartó hatalma által hatja át, mint az óceán vize a benne élő szivacsot, addig az ember lel-

kében ezenfelül mint jóbarátja van jelen és forró szeretetét sugározva reá, a természetfölötti élet színvonalára emeli és isteni keblén melengeti.

Mármost ki ne tudná, hogy a barátságot ápolni kell, mert különben kialszik. Az ápolás eszköze pedig a beszélgetés, figyelem, vele való foglalkozás, az együttlét stb., míg mindezeknek ellenkezője csökkenti és végül megöli a barátságot. „*Procul ab ore, procul a corde*“, mondja a klasszikus közmondás: „Távol az arctól, távol a szívtől.“ A legforróbb ragaszkodás is megszűnik, ha a szeretett személytől hosszú ideig távol vagyunk.

Nekünk tehát az Úristennel beszélgetnünk kell s ez a beszélgetés az ima.

A legfenségesebb képessége az embernek. Önmagában véve elegendő, sőt legméltóbb életcél. Olyan szükséges, mint a lélekzés. Amint ez utóbbi nélkül megszűnik a testi élet, úgy hanyatlík és alszik ki a természetfölötti, lelki élet is az ima híján. A Szentháromság nem hiába feküdt bele a mi lelkünkbe és éli ott bennünket is éltető életét, — amit nem tesz meg egyetlen értelmetlen teremtménnyel sem — hanem azért tette, hogy szeretetét szeretettel viszonzozzuk, foglalkozzunk, társalogjunk vele. Csupán határtalan emberi gyarlóságunknak nézi el, hogy

időnkint megfeledkezünk róla, amit tulajdonképen egy pillanatra sem volna szabad megtennünk.

Annak az isteni nyelvnek nyelvtanát akarnám én a következőkben nem ugyan kimerítően megírni, de mégis kissé megvilágítani, melyet a lelkünk a benne lakó Szentháromsággal folytatott beszélgetésében használ. Adja Isten, hogy sikerüljön egyet-mást róla mondanom, ha olyant is, amit már sok ezren elmondtak és ezerszerte jobban nálamnál.

Mert hiszen, legalább részben, nem is a magam kedvéből írok, hanem parancsszóra, ami természetesen nekem mint szerzetesnek annyi, mintha az égből az Úristen sajátkezü aláírásával és pecsétjével megerősített rendeletet kaptam volna. De ha ez nem is történt volna, azt hiszem, akkor is írnék: annyira kedvenc tárgyam az ima. Írnék, nem azzal a szándékkal, hogy írásom a könyvpiacra jusson, hanem a magam öröme, mert kikívánczik belőlem. Igaz ugyan, hogy ha valamiről, úgy az imáról, azt hiszem, nem lehet egyetlenegy gondolatot kieszelni, amelyet már számtalanszor meg nem írtak és részletesen ki nem fejtettek volna a lelki írók. Csakhogy, ha ketten vagy többen írnak ugyanarról, nem írnak ugyanúgy. Mindennapi társalgásaink gondo-

latai is ütöttek-kopottak és mégis szívesen hallgatjuk egymást. De mennyire szívesen! Győrrött egyszer egy tíznapos lelkigyakorlatomat tökéletes egyedüllétben töltöttem, úgy tudniillik, hogy lelkivezetőt sem fogadtam el és nem váltottam senkivel egyetlen szót sem. Hallatlanul nehéznek találtam és nem is szándékom valaha megismételni. Szükségét érezzük, hogy beszéljünk, ha nem is sokat, de mégis naponta valamelyest. Tehát én is nekikezdek beszélni, nem törődve azzal, hogy érdeklődéssel hallgatja-e valaki vagy egyáltalában nem. A türelmes papiros fölveszi az én szegényes eszméimet, s nekem már ez is vigasztalás.

Magától értetődik, hogy nem tervem tudományos művet írni lapszámra idézett forrásművek alapján. Én ahhoz nem értek, de meg ha volnának is forrásaim, nekem ahhoz nincs időm, hogy azokat lapozzam. Az én forrásom a hit és még valami, tudniillik a dogmatika, melynek már innen-onnan húsz esztendeje vagyok a lektora itt, a mi kis főiskolánkon; és a Kármel klasszikusai, az a hármass csillagzat: Nagy Szent Terézia, Keresztes Szent János és Kis Szent Teréz, akiknek műveit az eredetiből magyarra fordítottam s ezen munkám folyamán eszméiket, úgy ahogy, a magaméivá tettem. Úgy adom őket elő, mintha az én lelkemben

születtek volna meg, elnézést kérve a plágiumért.

Úgy tanultuk a kiskátéban, hogy az imádság elménknek és szívünknek Istenhez emelése, s ennél jobb meghatározás nem is igen képzelhető. Az szükséges tehát minden imához, hogy egyrészt az eszünk irányuljon Istenre, de az is, hogy a szívünk feléje dobogjon. Hogy reá gondoljunk és Őt szeressük. Hívó ember számára ez olyan természetes és ösztönszerű foglalkozás, mint amilyen a kisgyermeknél az, hogy édesanyja keblére símul, őt öleli, csókolja és hozzá gagyog. Azaz, hogy ilyennek kellene lennie, ha nem léteznék az az ezer és egy ok, mely az ember elméjét Istenről elfordítja és szívét Őtőle elidegeníti, úgyhogy belemerül a múló anyagi dolgok élvezetébe s azokban keresi élete célját.

„Az embernek egyetlenegy gondolata — mondja Keresztes Szent János — többet ér, mint az egész világ, s éppen azért csupán Isten méltó rá és Őneki tartozunk vele. Az ember tehát minden nem Istenre vonatkozó gondolatát úgy lopja el Istentől.” (Avisos, 243.) Magától értetődik, hogy ez az Istenre-vonatkozás lehet közvetett is, például ha olyasmit tanulunk vagy végzünk, ami végeredményben az Ő dicsőségét mozditja elő. Tehát csupán az a gondolatunk

megy lopásszámba, mely szántszándékkal elfordul. Őtöle, mert akkor tényleg eltulajdonítunk valamit, ami jog szerint az Úristené.

Megmaradunk tehát annál, hogy az embernek legtermészetesebb foglalkozása az imádság.

Nem más az, mint a léleknek lélekezése, s éppen olyan könnyen kellene mennie, mint a tüdővel való lélekezésnek.

Az imádság nem von el senkit a munkától, mert hiszen ha azt Isten dicsőségéért végezzük, az is imának számít s éppen a szentek értettek kitűnően ahhoz, hogy több munkát végeztek, mint bárki más, s a mellett többet is imádkoztak mindenki másnál.

Mivel azonban ezeket a dolgokat nem mindenki érti, nem fölösleges az imának módozatairól és gyakorlatáról néhány szót mondani. Igaz ugyan, hogy erről már rengeteg sokat írtak össze, azonban ki tudja, nem merít-e hasznot valamely lélek éppen ezen igénytelen sorokból. Merem állítani, hogy igen hálás lettem volna azért, ha valaki nekem fiatalkoromban elmagyarázta volna azt, amit a következőkben el akarok mondani, úgyhogy nem kellett volna 44 esztendő koromig várnom, amíg megtanultam amúgy igazában imádkozni.

A dolog így történt.

Negyvennegyedik esztendőmben voltam,

s ifjúkorom óta szerzetespap, mikor 1916 január 9-én életemnek sorsdöntő fordulata bekövetkezett. Aznap hajnalban utaztam akkori lakóhelyemről, a svájci Fribourg városából a Valsainte-ben levő karthauzi kolostorba s ott meggyóntam. E szentség felvétele után, mintha a kegyelem özöne zúdult volna a lelkemre, s reám jött az imádság. Nem tudom másképen kifejezni a dolgot. Ha azt mondanám, hogy elkezdtem imádkozni, nem mondanék eleget. Végre is egy szerzetesről, főleg olyanról, akit a közvélemény nem tartott éppen rossznak, mindenki feltételezi, hogy imádkozik, és pedig nem is keveset. Azonban mi volt mindaz az ima, melyet eladdig ismertem és gyakoroltam, ahhoz képest, mely azon a felejthetetlen napon rám jött! Egy kisdíák kényszeredett lecketanulása és egy tudósnek szenvedélyes tudományos kutatása közötti viszony nyújthat némi fogalmat erről a különbségről. Az előbbi alig várja, hogy készen legyen vele, míg az utóbbi, bár rámeleg az egészsége, még éjjelre sem tudja abbahagyni. Igen, talán imaszenvédélynek lehetne nevezni azt, ami akkor elfogott, bár ez a kifejezés távolról sem világítja meg annak az imának minőségét. Mert hiszen az nem merült ki imaszövegek elmondásában, hanem valami sajátosságos

belerészegülés volt a természetfelettiékbe, valami csodálatos átérzése az istenközelségnek. Emlékszem, hogy akkor egy szivacs érzésével — ha volna benne ilyesmi — hasonlítottam össze, mely élvezi az óceán vizének teste minden porcikáját átjáró üdítését. Sem nem olvastam, sem nem hallottam eladdig soha semmit a szemlélődésről, s így egyáltalában nem voltam képes állapotomat mire vélni.

Ugyanazon év nagyhetére újra elmentem Valsainte-be, éspedig ez alkalommal azért, hogy ott lelkigyakorlatot végezzek. Valami lelki olvasmány után kellett nézmem s ekkor eszembe jutott, hogy egyik ismerősöm ajánlotta nekem Szent Terézia műveinek olvasását. Halvány sejtelmem sem volt arról, hogy kicsoda az a Szent Terézia. Ki tudja, tudnak-e róla a karthauziak — gondoltam magamban — s szinte félve kérdeztem meg a jó perjeltől, a felejtethetlen Florent Miège atyától, hogy ismeri-e Szent Teréziát s megvannak-e náluk a művei. Szelíden mosolygott s igenlőleg válaszolt. Pedig a szemembe nevetetett volna, mert hiszen a kérdésem körülbelül olyan bölcs volt, mint lenne azé, aki egy magyar történettudóstól azt kérdezné, hogy hallott-e valaha valamit Szent István királyról. Mindjárt el is hozta nekem a szentanya művei-

nek hatkötetes francia fordítását, melyet a párizsi első kármelita zárda nővérei készítettek. Nekifeküdtem s azon hat nap alatt, melyet Valsainte-ben töltöttem, azt olvastam reggeltől estig. Mikor pedig hazaérkeztem Fribourgba, azonnal meghozattam magamnak.

Mekkora volt a meglepetésem, mikor Szent Terézia önéletrajzában megtaláltam az én akkor már négy hónap óta tartó imámnak magyarázatát. Szemlélődés volt, semmi más. Eszembe jutott, hogy huszonegynéhány évvel annakelőtte, teológus koromban már egyszer jelentkezett nálam ilyesféle ima, de mikor arról az én jószágos és igazán szentéletű gyóntatómnak beszámoltam, az olyan tekintetet vetett reám, melyből világosan kiértettem, hogy félti az eszemet. Hogy mit mondott, mit nem, arra már nem emlékszem, de azt tudom, hogy nagyon elszégyenlettem magamat, s föltettem magamban, hogy minden ilyen pillanatnyi meghibbanástól őrizkedni fogok.

Mindíg nagy önelégültséggel gondolok arra, hogy ezen ima tekintetében nem álltam Szent Terézia befolyása alatt, vagyis nem az ő műveinek olvasása következtében, hanem azoktól teljesen függetlenül alakult ki bennem, másfél esztendővel előbb, mint ahogy a Kármelbe léptem. Itt azután, a kármelnek imádságos légkörében természe-

tesen az imának elmélete is sokat foglalkoztatott s többízben fölmerült bennem az a gondolat, hogy írok róla. Sok minden jött közbe. Legutóbb az, hogy valaki, aki igazán szakember ezen a téren, könyvet akart írni róla s így magától értetődik, azonnal félreálltam. Időközben az illetőt másoldalú elfoglaltságai annyira lekötötték, hogy vállalkozása reménytelennek látszik, s erre való utalással engem sürgetőleg felszólított a napokban írt levelével valaki, aki nekem tulajdonítja kármelita hivatását, hogy . valósítsam meg feladott tervemet. Ennek fejében azt ígéri, hogy engem beimádkoznak az égbe s abban felimádkoznak jó magasra. 72 éves, szívbajos, szélütött ember nem veheti semmibe az ilyen kecségtető ígéretet, melyre esetleg már holnap szüksége lehet.

Szót fogadok tehát és nekikezdek az írásnak.

De értsük meg egymást: *ha közben meghalok, ők kötelesek lesznek ígéretüket ez esetben is megtartani.*

1. AZ IMA ÁLTALÁBAN

Ne vegye tőlem senki rossznéven, ha nem előre kigondolt, körmönfont tervezet alapján adom elő a gondolataimat, hanem úgy, amint éppen eszembe jutnak. Öregember vagyok, annak pedig természete a fecsegés. Azon pedig szintoly kevéssé tessék megütközni, ha ugyanazt az eszmét unostig találok ismétелgetni. A lelki élet a korrал egyszerűsödik s a léleknek nincs többé szüksége olyan kötetekre terjedő fejtegetésekre, amelyeneket egyes aszkéta írók hagytak ránk. Egy-egy igazság elég ott, ahol annakelőtte egy-egy könyvre volt szükségünk.

Ilyen például az, amelyet már az előszómban megpendítettem, tudniillik a bennlakásé. Ezt újra meg akarom magyarázni itt, s valószínűleg többször is visszatérek rá, egyszerűen azért, mert engem valójában ez éltet; ezen alapul nálam minden többi.

Értsük meg tehát, hogy az Űristen betölti ezt a mérhetetlen mindenséget s viszont az nem szab neki határt. Úgy olvastam, hogy a csillagászok kilencven milliárd fényévnyire becsülik a világegyetem sugarát, de túl ezen

a szédítő számon ott van az Úr és semmi nehézségébe sem kerülne még néhány milliárd ilyen világegyetemet létrehozni. Egy szóval Ő mindent betölt, mindenütt jelen van, ott találjuk az anyagnak molekula-közeiben és az atomok bensejében, mert hiszen még Ő, a mindenható sem teheti, hogy függetlenítsen magától bármit is e világon. Hogy létben maradjon az, amit az Ő mindenható szava megteremtett, azt fenn kell tartania, tehát minden mag és minden elektron alatt ott találjuk az ő létfenntartó kezét, vagyis Őt magát a maga teljes, végtelen egységében.

Azonban Ő nem mindenütt van egyenlőképpen jelen. Az Úristen tökéletesen egyszerű, minden összetételt kizáró szellem, végtelen számú megnyilvánulásra képes és a mi korlátolt fogalmaink szerint valósággal ellentétes módokon is tud külsőleg érvényesülni, példának okáért mint szerető, gyöngéd atya az igazzal, mint szigorú, haragvó, kérlelhetetlen bíró az elkárhozottal szemben. Így van ez a világegyetemben is. Annak élettelen részeiben, az anyagban, ha a hit szemével nézünk annak legapróbb részei közé, ott találjuk Őt mint a teremtető egy Istent; a növényben és állatban a teremtető mellett ott találjuk az éltetőt is; ellenben az igaz

ember lelkében egészen más tűnik a szemünk elé.

Az „Ezeregyék” meséiben szó van — ha jól emlékszem, mert gyermekkoromban olvastam — egy bizonyos Aladínról, akinek valami tündér egy csodavirágot adományozott. Ezzel ő, a kapott utasítás szerint, elment egy sziklafalhoz, azt a virággal valami bűvös szó kíséretében megérintette, mire az kinyílt előtte s egy barlang tárult szeme elé telisdedteli kincsekkel. Volt ott kocsiderékre való arany, ezüst, gyémánt, rubin, smaragd, igazgyöngy — akkorák, mint az öklöm — és így tovább, egyszóval amit csak az emberi szív ezen a téren kívánhat.

Mármost mi ilyesmit ugyan nem kívánunk, de hasonlatképen felhasználhatjuk ezt a mesét. Tudjuk azt, hogy a szellemi szépségek mérhetetlenül felülmúlják az anyagiakat, s ha majd a halálunk után a szemünk megnyílik számunkra; ha látjuk majd azt a csodálatos szellemvilágot, mely most is, de láthatatlanul hullámszik körülöttünk, nem leszünk képesek betelni vele. Akkor vesszük majd észre, hogy a legkisebb angyal is végtelenül szebb a legragyogóbb gyémántnál, mely most valamely királyi koronának az ékessége. Hogy azonban visszatérjünk Aladínhoz, vegyük kezünkbe a hitnek csodavirágát és érintsük meg vele a saját lel-

künket. Olyasmi tárul szemünk elé, amihez képest Aladin látomása egyhangú, unalmas és értéktelen. Odabent, mint valamely barlang mélyén, a lélek kellős közepében, ott ragyog maga a legszentebb Szentháromság, a végtelen Élet, fényárba fürösztve mindent maga körül és életre hívja azt: eleven, pezsgő, természetfeletti, isteni életre. Miként a rohanó vízár szaggatja partjait és magával sodorja azoknak darabjait, olyképen ragadja magával ez az Életár a lelket és viszi az örökkévalóság felé.

Mert a Szentháromság maga az élet, olyan élet, melyhez képest bármely teremtetett lény természetes élete csupán gyöngé utánzás és alig nevezhető igazi életnek. Egy az életnek tűzóceánjából kipattanó életszíkra, mely arasnyi lét után kialszik. (Csak hasonlat akar lenni; nem tanítunk emanációt!) Ezt az örök életet, vagyis önmagát helyezi tehát bele a lélekbe a legszentebb Szentháromság. Azt azonban rosszul mondtam, hogy a hit csodavirágának érintésére az szemünk elé tárul. Dehogyan teszi! „Szem nem látta, fül nem hallotta és soha ember szívébe föl nem hatolt, amit Isten azoknak készített, akik Őbenne vannak” — mondja a próféta és ő utána az apostol. A hit szeme még ennek az örök Eletnek éltető hatását, a megcszentelő kegyelmet sem képes meg-

látni, mert arra csak egy külön kegyelem képesít, „a dicsőség fénye“, a *lumen gloriae*, melyet majd csupán a mennyország küszöbén ad meg nekünk az Úr. A hit csak arról biztosít, hogy az, föltéve, hogy igazak vagyunk, megvan a lelkünkben és sejteti velünk annak minden fogalmat meghaladó szépségét.

Az igaz ember lelkében tehát az Űristen nem csupán „*per essentiam, per praesentiam et per potentiam*“, vagyis nemcsak „lényege, mindenütt való jelenléte és hatalma“ révén található meg, hanem egy negyedik, az előbbieknél sokkal fenségesebb okból, tudniillik „*per amorem*“, vagyis „szere-
tetből“, mellyel e parányi teremtmény irányában viseltetik. Az értelmetlen lényeknek Ő csupán teremtője, míg ellenben nekünk szerető édesatyánk, sőt — akármilyen merészen hangozzék is részünkről ez a megállapítás: jóbarátunk. Ő akar az lenni, nem a mi dolgunk Őt arra figyelmeztetni, hogy ez túlzott leereszkedés az Ő részéről. Páter Mateo azt szokta mondani: „Ha Őneki ilyen rossz az ízlése, az az Ő baja.“

Az *ima* szükséges voltát igen sokféle bizonyítással lehet levezetni. Következik ez a teremtés tényéből, mely bennünket, mint tőle létünk minden pillanatában függő lényeket létrehozott. Következik abból a célból, mely a Teremtő szeme előtt lebegett,

hogyan tudniillik Őt tiszteljük, Neki szolgálunk és ezáltal üdvözülünk. Abból a hála-ból, mellyel jótéteményeiért Őneki tartozunk. Tehetetlenségünk-ből, mely miatt folyton rá-szorulunk és így tovább. Számomra azon-ban a legrokonszenvesebb érv az, hogy az Úristen velem, szegény, nyomorúságos földi lényvel barátságot akar tartani, azért be-költözött a lelkembe, itt lakik a keblemben, tehát vele lehetőleg állandó érintkezést kell fenntartanom. Nem szabad iránta sértő közömbösséget tanúsítanom.

Ennek az érintkezésnek eszköze az ima. Kimondhatatlanul megtisztelő reánk nézve, hogy beszélünk szabad az Úristennel. Itt e földön magasrangú egyéneket tilos meg-szólítani. Budapesten egy kis húgom volt a Sacré Coeur-intézetben, mikor abba be-adtak egy csitri főhercegnőt. A nővérek a többi növendéknek a legszigorúbb bünte-tés terhe alatt megtiltották, — s nem is tehettek másképp — hogy ehhez a császári és királyi fenséges csöppséghez csak egy szót is merjenek szólani, hacsak az önként nem ereszkedik le hozzájuk. Azaz hogy nem tudom, neki magának is nem volt-e szigorúan megtiltva, hogy ennyire megfélel-kezzék szédítően magas méltóságáról. Ha jól emlékszem, a kishúgom azt mondta, hogy néhány grófkisasszony volt szolgálatára

kirendelve a növendékség köréből, a tanárnők pedig így szólították fel: „Császári és királyi Fenség, nem óhajtana talán felelni?”

Nem megszólásképen mondom ezt. Arisztokrácia és rangkülönbség mindig volt és lesz a világon, s ha ma eltörlik, holnap elkezd fejlődni. Amerikai jóbarátaimtól tudom, hogy ott náluk, abban az ízig-vérig demokrata világban, a milliárdosok nehezebben megközelíthetők, mint mifelénk a királyok. A rangot megőrizni etikett és az alsóbb néposztályokkal szemben való elzárkózás nélkül nem lehetséges, tehát ezek is szükségesek. Ha pedig választani kell a születési és a pénzarisztokrácia között, akkor már mégis inkább az előbbi mellé állok, melynél az ősi hagyomány egyébként nemes lelkekben olyan szépen tud érvényesülni. Nekem tehát semmi kifogásom a csitri főhercegnő ellen, csupán hasonlatul használom fel őt. Míg ugyanis a földön a hatalmasokat még megszólítani sem szabad, addig az Úristennel szemben teljes szabadságot élvezünk s Ő nemcsak kész bármely pillanatban velünk szóbaállni, hanem még örül is, ha megszólítjuk. Egyszóval sohasem lehetünk eléggé hálásak azért, hogy nekünk szabad imádkoznunk.

Az imádság, ismétlem, — így tanultuk a

katekizmusban — szívünknek és lelkünknek Istenhez emelése.

Értsük meg jól, hogy mit is kell Istenhez emelnünk. Először a lelkünket, illetve annak két tehetségét, az értelmet és az akaratot. Ha pusztán az értelmünk foglalkoznék vele, mint például egy teológiai tanáré, aki tudományos előadást ad róla, az nem volna imádság. Tud az Úristenről naphosszat bölcselkedni, róla vitatkozni, az Ő létezése mellett vagy az ellen érvelni olyan ember is, aki sohasem imádkozik.

Ha lelkünknek második tehetsége, az akarat fog kezét az értelemmel és ketten foglalkoznak Istennel, amennyiben az előbbi megismeri Őt és az utóbbiban szeretetet gyullaszt irányában, az már imádság, sőt lehet igen tökéletes imádság is. Azonban nem egészen emberi; inkább angyalnak való. Hiányzik belőle a szív melegsége, a kedélynek Istenre irányítása. Azért az igazán tökéletes emberi imádság az, amelyben ez is megvan. Mikor mi példának okáért Jézus szentséges Szívét tiszteljük, akkor Ónála is ezt az emberivel párosult isteni szeretetet tartjuk szem előtt, melynek szimboluma a szív. Mikor Ő csendes éjjeleken a hegy-csúcsokon imádkozott, akkor Ő is lelkét és Szívét emelte mennyei Atyjához s éppen ebben nyilvánult az Ő imájának sajátos szép-

sége. Emberi ima volt, de isteni értékű az Ő isteni személyisége miatt. Az angyalok imáját már évmilliárdok óta élvezte az Úristen; az szép volt, rendkívül szép, minden gyarlóságtól mentes, de véges értékű; évezredek óta szállt az ég felé igaz emberek imája, szép az is, de telisdedteli gyarlósággal; az édes Jézus ajkáról és Szívéből kapott az Úr először gyarlóságtól mentes, végtelen értékű s mégis emberi hódolatot. Nekünk Őt kell utánoznunk; szívvel-lélekkel kell imádkoznunk.

A fenti meghatározásból következik, hogy ima mindaz, amiben a léleknek és a szívnek Istenhez emelése érvényesül. Ez esetleg megvan egyetlenegy szóban is, például, ha áhítattal ejtjük ki Jézus szent nevét, vagy ebben az annyira gyakori felkiáltásban: Jézus, Mária! — feltéve, hogy nem történik tiszteletlenül. Ez is ima.

Az isteni Üdvözítő végtelen bölcsesége nyilvánult meg abban, hogy mikor apostolai arra kérték, tanítsa meg őket imádkozni, igen rövid, tartalmas, de könnyen megjegyezhető szöveget adott nekik a Miatyánkban. Ez jó a tudósnak és a tudatlannak; megfelel a gyermeknek és a felnőttnek; egyaránt szájába illik az észak hidegvérű népeinek és a délvidék lobbanékony lakóinak. Mivel azonban nincs két teljesen egyenlő

emberi lélek a világon, a Szentlélek pedig szintén sokféle úton vezeti őket ama számos lakás felé, mely az égben vár rájuk, de meg azután ugyanazon embernek lelki szükségletei különböző időkben és más-más körülmények között nagyonis elűtnek egymástól, éppen azért sokféle imádság áll rendelkezésükre a lelkeknek. Ezek az imamódok egykorúak az emberrel. Valószínűleg a paradicsomból hozta őket magával.

Másképen osztályozza az imamódokat Szent Terézia, másképen Keresztes Szent János, megint másképen mások. A lényeg azonban mindenütt ugyanaz marad, amennyiben valamennyi ima a következő három főosztályba sorozható: szóbeli ima, elmélkedés és szemlélődés.

Mindezekről számtalan, kitűnőnél-kitűnőbb könyv forog közkézen. De amint ezeknél az előző nem tette teljesen fölöslegessé a következőt, talán ennek az én kis könyvecskémnek is meglesz a létjogosultsága. Hiszen minden kornak megvan a maga gondolkodási színezete, mely jogosulttá teszi a rég elmondottaknak új alakban való megismétlését. Valamelyes újdonság pedig talán azért lesz benne, mert *élményszerű* beállításban, saját lelkivezetői tapasztalataim alapján szándékozom az imáról beszélni.

2. AZ AJAKIMA

Nem látom be, hogy miért lehetne csupán „szóbeli imá”-nak neveznünk az imának ezen legegyszerűbb faját, pusztán azért, mert az ószövetségben az Úr szemére veti Izraelnek: „Ez a nép ajkaival dicsér engem, szíve pedig távol van tőlem.” Mert hiszen nem az ajakimát mondja rossznak, hanem azt az ajakimát, mely a szövegnek gépíes elhadarásában merül ki a nélkül, hogy kísérné az értelem munkája és a szív érzelme. Maradjunk tehát annál, hogy ajakimának is nevezzük azt, amellyel a vallásos család keretében minden ember kezdi imaéletét. Az édesanya ölébe térdelteti karonülőjét, saját keze közé fogja annak összetett kis kacsóját, s azután elmond előtte egy rövidke kis fohászt, melyet a kisdéd utána gagyog. A gyermek egy szót sem ért még belőle, de látja, hogy örömet okoz édesanyjának s hogy az mekkora szeretettel szorítja keblére, milyen melegséggel borítja csókjaival egy-egy ilyen ajakima-kísérlet után; ezek hatása alatt abban a zsenge lélekben kifejlődik valami vallásos ösztön.

Egyelőre nem több, mint egy *vallásos ösztön*, de ennek óriási az értéke, olyannyira, hogy azt a későbbi életben csupán valami rendkívüli isteni kegyelem csodája pótolhatja.

Nekem ebben nem volt részem. Szegény édesanyámnak mindene voltam s ő minde nem volt, de erre nem tanított sem engem, sem anygali kis húgocskámat. Piroska öt-éves korában repült fel az égbe, talán a nélkül, hogy kezecskéjét itt a földön csak egyszer is imára tette volna össze; talán a nélkül, hogy kis ajkáról csak egy •fohász rebbent volna Isten felé. Mit tehetett róla drága szülőnk, tekintve, hogy őt is így nevelték, s az a kor és az én szülőföldem annyira vallástalan volt. Mikor a gimnáziumba kerültem, akkor voltam először templomban, mert kötelező volt odamenni. Addig soha. Papnak sohasem köszöntem, mert otthon csak a legnagyobb megvetés hangján beszéltek róla. Sajnos, sok pap adott mi-felénk akkor erre okot.

A dicsőítő ima

Az ember lényének mindenegyes sejtjével adósa Istennek. Isten teremttette testét és lelkét ott a paradicsomban, mikor összüleinek adta azt meg azzal a képességgel együtt, hogy benépesítsék a földet. Emberi

természetének egyik legszebb képessége a beszéd, illik tehát, hogy azzal is imádkozzék Teremtőjéhez. Illik, hogy nyelvével magasztalja Őt, bekapcsolódva az angyali karok dicsőítő énekébe: „Szent, szent, szent a seregek Ura, Istene! Telve van az ég és föld dicsőségével! Hozsanna a magasságban!” Igen, ne legyünk vakok az Ő fenségével szemben, melyet ég és föld, vagyis az egész nagy természet hirdet. A mi szentjeink e tekintetben igen megértők voltak. Szent Terézia anyánk ott a sevillai úton úgy beleszeretett egy kis liget szépségébe, hogy alig lehetett onnét kihozni. Minden virág, minden pillangó, minden éneklő madár lelkes szavakat csalt ki szívéből. Folyton ezt kiáltozta: „Milyen szépnek kell lennie annak, aki téged teremtett!” Keresztes Szent János is mennyire szerette szemlélni Istent a Calvárió csodálatos természeti szépségei között! Emlékszem, egyszer Rómában hogyan megbotránkoztattam egy szobámba lépő olasz szerzetesapót. A mikroszkópom előtt ültem — legelsőrangú műszer volt — s éppen egy kovámoszatnak tündéri szépségében gyönyörködtem. „Mit csinál?” — kérdezte tőlem. „Nézem az Úristent” — feleltem én. Mélységes megütközés volt arcáról leolvasható, úgyhogy sietve kellett őt felvilágosítanom

arról, hogy nem vagyok valami máglyára való eretnek, s nem a legszentebb Szentháromságot vizsgálom ezerötszázszoros nagyítás alatt, hanem azt a szabadszemmel nem látható diatomát; benne azt a smaragd-zöld színben ragyogó parányi kis klorofillt; azt a körülbelül egy ezredrész milliméternyi átmérőjű olajcseppet, — az ő zsírkészletét — mely olyan, mint egy aransárga topáz; azt a hegyikristályból készült bájos kis tokot, mely az egészet befoglalja s melynek nemcsak az egész alakja gyönyörű, de olyan rajzokkal, finom vonalakkal van díszítve, hogy az ember nem tud hová lenni csodálkozásában. S íme, vajjon mi más célja volna mindennek a felséges szépségnek, mely a mikroszkóp feltalálásáig csakis az angyaloknak nyújtott élvezetet, az ember szemét pedig alig száz esztendeje hogy gyönyörködteti, mi más, mondom, mint hogy felhívja a figyelmet a Teremtő végtelen szépségére és dicsőségére s ajkairól dicsőítő himnuszt fakasszon.

Nem mindenkinek van érzéke a természet szépségei iránt. Szent Bernát egy egész nap ment lóháton a Genfi-tó partján s anynyira el volt mélyedve a szellemiekben, hogy mikor este utitársai rajongva beszéltek a tó szépségéről, csodálkozva kérdezte, hogy miféle tóról van szó. Semmit sem vett

észre belőle. Pedig micsoda pazar látvány annak már az a sötétkék vize is. Az volt a benyomásom, mikor ott jártam, ahol szegény Erzsébet királynőnk hagyta életét, hogy ha tollat mártanék bele, kéken írna.

Mondom, nem mindenkinek van érzéke a természet bájai iránt, de akinek van, használja fel gondolatai számára ugródeszkának az ég felé. Dicsőítse a minden szépség forrását, az Uristent.

A kérő ima

Fiatalkoromban ismertem egy úriembert, aki közepes vagyoni állapoton kezdte, de azután, rendkívüli tehetségével, igen sokra vitte és dúsgazdag lett. Nem volt ugyan fényűző, de igen előkelő háztartást kívánt meg, azonban a feleségének sohasem adott több pénzt a fukaron számított napi szükségletnél, úgyhogy az néha nagyon panaszkodott e miatt. Mások is tettek neki e miatt szemrehányást, ő ellenben makacsul megmaradt elvei mellett s folyton azt hajtogatta: „Tanuljon kérni. Én nem lopom a pénzt, hanem szerzem, s ha sokat adok neki, nem fogja megbecsülni.”

Más családokban is a gyermeknevelésnek egyik fontos pontja az, hogy a kicsinyek tanuljanak meg kérni. Ne vegyenek

maguknak valamiből függetlenül, ne követelődzenek, hanem mondják szép kedvesen: „Mama, kérem, legyen szíves, adjon ezt vagy azt.” A szülőnek ugyanis nagyon jól esik, ha gyermeke kér tőle valamit. Határozottan így van velünk a mi mennyei Atyánk is. Igaz, hogy ő még nálunknál is jobban tudja, mire van szükségünk, de azért elvárja, hogy még mindennapi kenyerünkért is minél gyakrabban esedezzünk. Tehát igenis kérnünk kell naphosszat. Ápolnunk, ébren kell magunkban tartanunk azt a tudatot, hogy nem vagyunk független lények, hanem mindent mennyei Atyánktól kell várnunk.

Csak az a kérdés, hogy mit kérjünk, kinek számára kérjünk és hogyan kérjünk?

E tekintetben olyan alapos oktatásban részesített bennünket az édes Jézus, hogy ahhoz semmit sem kell hozzátoldanunk. Magunk számára a mindennapi kenyeret és az örök üdvösséget, minden egyebet illetőleg Őreá hagyatkozhatunk. Ő tudja, hogy mire van szükségünk, s ha sokat imádkozunk s minden imánkat másokért ajánljuk fel, akkor nyugodtak lehetünk a felől, hogy mindenünkről gondoskodik. Szóval ne a magunk érdekeivel törődjünk. Mikor a mindennapi kenyerünkért imádkozunk, akkor is csupán azért tegyük, mert az édes

Jézus parancsolja. Nekünk ne a magunk mindennapi kenyerén járjon az eszünk, hanem más lelkek érdekein. *Ne magunkért éljük le ezt a földi életet*, hanem embertársainkért úgy, amint az édes Jézus tette, aki önmagával semmit sem törődött. Még csak az örök üdvösséget se kérjük a magunk érdeke szempontjából, hanem azért, mert Istennek szolgál dicsőségére. Ohajtunk a lobogó szeretet állapotában meghalni, de nem azért, hogy elkerüljük a tisztító-tűzet vagy hogy magasabbra kerüljünk az égben, hanem csupán azért, mert nem szerezhetnénk nagyobb örömet az édes Jézusnak, mint ha ez sikerülne nekünk. Tegyük egészen magunkévá és érezzük tökéletesen át Szent Terézia gondolatát, aki így szólt az édes Jézushoz: „Mit törődöm én önmagammal, nekem csak Te számítasz.”

Kérő imánk irányuljon embertársaink lelki üdvére is; nagy hatalom az, mely ha istenszerető szívből fakad, képes a földteke minden oldalán éreztetni hatását. Lélekben odaállhatunk a haldokló bűnös ágya mellé, amikor örök üdvössége és örök kárhozata van a mérlegen, s a mi imánk az előbbi javára billentheti azt. Odatérdelhetünk a missziós mellé, aki a fekete földrészen vagy Kínában vagy a sarkok táján az örök hóban és jégben hirdeti az evangéliumot, s a

mi imánk átütőerőt kölcsönözhet szavainak úgy, hogy azok a lelkek mélyére hatnak és megtéréseket eredményeznek.

Azután meg ne feledkezzünk a tisztítóhelyen szenvedő lelkekről.

Már cisztercita novícius koromban kezembe került egy könyv, amely beszélt az úgynevezett hősiek cselekedetről, vagyis arról, amely által az ember lemond minden bűcsúrról és cselekedeteinek minden érdeméről s mindezeket a lelki kincseket odaajándékozza a tisztítóhelyen szenvedő lelkeknek. Késznek nyilatkozik elszenvedni a maga teljességében az elkövetett bűneiért járó tisztítótüzet, csak hogy a lelkeket bejuttassa a mennyországba. Sőt ebbe az ajándékába befoglalja mindazt az imát, bűcsút szentmisét, amelyet holta után őérette fognak mások felajánlani. Nekem akkor ez az eszme annyira megtetszett, hogy azonnal meg is tettem ezt a felajánlást s az azóta elmúlt ötven esztendő alatt számtalanszor megújítottam. Annyi bizonyos, hogy ezzel igen nagy örömet szerzünk az édes Jézusnak és a Szűzanyának, nekünk pedig mit számít az a tisztító-tűz-többség! Semmi az az örökkévalóságához viszonyítva! Ne firtassuk, vajjon nekünk magunknak lesz-e belőle lelki hasznunk. Hát persze hogy lesz! Méretlen! De mit számít az? A fő, hogy

mosolyt csalunk általa az édes Jézus és a Szűzanya ajkára.

Ez a felajánlás tehát nálam régikeletű, ellenben azt nem tudtam, hogy milyen hatalmas közbenjárók a szenvedő lelkek. Ők, akik magukért még csak az ujjukat sem tudják megmozdítani, rendkívül sokat érnek el jótevőik érdekében. Ezt valami négy évvel később, innsbrucki teológus koromban tanultam meg. Kirándulásra mentünk s utunk célja a Serles volt, a legszebb hegy-csúcs a környéken. Az ottani fogalmak szerint nem nagyon magas, kétezerhétszáz s egynéhány méter, körülbelül annyi, mint a Lomnici-csúcs a Magas-Tátrában. Este a feleúton levő Maria-Waldrast nevű búcsújáróhelyig mentünk fel, de íme egyszerre csak szakadni kezdett az eső. Ne neked, gondoltuk, ekkora utat tettünk meg s mindhiába. Akkor mondja egyik társunk: „Ígérjen közölünk mindenki egy olvasót a szenvedő lelkeknek s meglátjátok, szép időnk lesz.” S csakugyan, mikor éjfélkor fölkeltek s elindultunk, hogy a napkeltét a csúcson élvezhessük, a leggyönyörűbb csillagos ég volt fölöttünk. Azóta sokszor folyamodtam a szegény lelkekhez szép időért — kirándulások alkalmával — s meghallgattak. Nem mondom, hogy mindig, mert végre is lehet-

séges, hogy valaki más éppen esőt kér tőlük, s neki nagyobb szüksége van arra.

Igen, ne feledjük, hogy amint ezen a földön sok minden a protekción múlik s hiába intéz valaki folyamodványt valami fórumhoz, ha nincs valami befolyásos ismerőse, aki azt ajánlatával támogatja: úgy a mennyországban is pártfogóra van szükség. A különbség csak az, hogy ott mindenki azonnal felkarolja ügyünket, mihelyt hozzá fordulunk. A mi drága, jó őrangyalunk; a mi védőszentjeink; Kis Terézke és most az ő magyar vetélytársa, Kaszap István, mindannyian alig várják, hogy szívességet teheszenek nekünk. Egy fölpillantás hozzájuk s azonnal megvan a velük való dróttalan telefonösszeköttetés. „Őrangyalom, édesem, légy szíves szólni Pistinek meg Kis Terézkének, hogy ők duruzsoljanak a Szűzanyának, járna közbe az édes Jézusnál kegyelemért ennek a szerencsétlen haldoklónak érdekében, aki fiatalkora óta nem gyónt s most hallani sem akar a szentségekről!” Ne gondoljuk, hogy ez nem ugyanannyit ér, mintha közvetlenül az édes Jézushoz fordulok. Szó sincs róla. Jézus végtelenül szereti a Szűzanyát s vele együtt szereti a leggyöngédebben Terézkét és Pistit, nemkülönben az én leghűségesebb barátomat, az őrangyalt. Következőleg nagyon jól esik

neki, ha én imámban őket is megbecsülöm; bizalmamban részesítem s az ő közvetítésükkel fordulok hozzá. Igaz, hogy vannak nekünk az édes Jézussal négyszemközt érintézendő ügyeink is; ugyanígy a Szűzanyával, s ilyenkor közvetlenül az ő számukra kapcsoljuk a telefont. Azonban, mint mondom, közvetítők útján is fordulhatunk hozzájuk.

Azonban legyen elég ennyi a kérő imáról s beszéljünk a hálaadó imáról.

A hálaadó ima

Ugy vagyunk ezekkel a dolgokkal, hogy mikor a dicsőítő imáról beszélünk, az tűnik fel előttünk a legfenségesebbnek; ha kérő imáról van szó, egy bájos kisgyermek jut eszünkbe, aki édesanyjánál eseng valamiért, s ezt a jelenetet tartjuk a leggyöngédebbnek; a hálaadó, a közbenjáró és az engesztelő imával megint csak így járunk, s mindegyikről hajlandók vagyunk felsőfokokban nyilatkozni. De azért mindent számbavéve, ha már arról volna szó, mégis a hálaadó imának adnám az elsőséget a többi fölött. A hála egyike az emberi szív legnemesebb érzelmeinek, hiszen magába foglalja a szeretetet s tulajdonképpen mindazt a többi érzelmet, melyből az említett imák

fakadnak, s valahogy az az érzésem, hogy ez esik talán legjobban az Úristennek a mi részünkről. Ahhoz pedig egyáltalában nem fér kétség, hogy a hála a kulcs az isteni kegyelmek kincstárához, amennyiben újabb kegyelmeket akkor nyerünk el legbiztosabban, ha a kapottakért hálások vagyunk.

Gyerekkoromban mindig kikaptam édesanyámtól, ha bármi csekély szívességet nem köszöntem meg, nemcsak öneki, hanem a cselédeknek is. Ha az utóbbiak közül valamelyik hozott nekem valamit s én szó nélkül vettem át, ott helyben, annak jelenlétében pirított rám: „Hol marad a köszönöm?” Sajnos, arra nem tanított, hogy ugyanígy tegyek az Úristennel szemben. Nem tehetett róla: őt is úgy nevelték s az a kor és környezet, melyben éltünk, teljesen vallástalan volt. Nagyon késői korban kezdtem észrevenni az Úristen és az égiek szívességeit, de most, hacsak nem tévedek, nyitva tartom ezirányban a szememet s azt kell látnom, hogy nap-nap után, sőt óráról-óra elhalmoznak jóságukkal. Azt hiszem, mostanában nemigen marad el részemről a „köszönöm”.

Ne felejtünk el azonban hálát adni a szenvedésekért. Bármi érjen, járjon rá a nyelvünk arra, hogy: „Hála Istennek.”

1942 április 12-én este fejeztem be Zalapátiban egy lelkigyakorlatot. Mivel már előzőleg két mást is adtam Budapesten és Baján, ez nagyon kimerített. Éreztem, hogy a tartalékerőmnek utolja ment rá. Autón jöttem haza aznap este s itt találtam egyik perjelünk levelét. Már hetekkel azelőtt kért, hogy vállaljam az ő ujszövetségi szentírásuknak új kiadásához a jegyzetek elkészítését s én akkor kifejtettem hozzá írt válaszomban, hogy erre teljesen képtelen vagyok. Húsz esztendeje tanítok dogmatikát s amit tudtam a szentírástudományból, azt rég elfelejtettem, tehát nem vállalkozhatom olyan munkára, melyhez a legalaposabb szaktudásra van szükség. S íme most ebben a levelében megújította kívánságát, sőt hozzátette: „... legyen meggyőződve, Ernő atya, hogy ez Isten akarata“.

Ez a kifejezés nagyon megrendített, mert hiszen végre is egy sír szélén álló ember, mint én, ha valamit, úgy az Isten akaratát meg akarja tenni. Mikor tehát egy kármelita perjel, — igaz, hogy nem volt az én előljáróm, de mégis perjel — akit úgy kell tekinteni, mint az Uristen szócsövét, valamiről azt állítja, hogy Isten akarata, az ember szeretné azt mindenáron megtenni. De amikor lehetetlenségről van szó! Egyszerűen olyan vihar támadt a lelkemben, hogy bár

fáradt voltam, a szememet sem hunytam le azon éjjel, sőt hajnali egy óra tájban fölkeltem s megírtam egy levelet, melyben igyekeztem bebizonyítani, hogy nem lehet Isten akarata, amire az emberben teljesen hiányzik a képesség. De azért megnyugodva mégsem voltam.

Reggel elvégeztem a szentmisémet, utána a negyedórai hálaadást s reggelizni mentem. Mialatt fogyasztom a kávé, egyszerre csak kiesik kezemből a kanál. Utána akarok nyúlni, de a kezem nem engedelmeskedik. A jobbkarom teljesen meg van bénulva a válltól az ujjak hegyéig. Nem tudtam mire vélni a dolgot s egy kis időbe került, míg rájöttem, hogy agyvérzésem volt. Akkor azonban kitörő örömmel kiáltottam fel: „Hála az édes Jézusnak! Tehát mégsem az Isten akarata!” Olyan hálaérzet fogta el a lelkemet, hogy alig tudtam hova lenni a boldogságtól. Az mellékes, hogy egyetlen szentmisét sem hagytam el. Tamás testvéremmel, aki diakonus volt, miséztem: ő fogta a béna kezemet s vetette vele a keresztek.

Elmondtam ezt a dolgot Marcell atyának s velem együtt ő is az Úristen igen nagy kegyelmének tekinti, hogy így tudtam felfogni a dolgot. Holtbizonyos, hogy ez tölem nem telt volna ki.

Azt akarom ebből kihozni, hogy minket,

akik Jézuséi vagyunk, semmi sem érhet ezen a világon, — az egy bűnt kivéve, amitől Isten mentsen — ami ne szolgálna alkalmul s ne kellene alkalmul szolgálnia a hálaadásra. Egy rokonom, egy öregasszony, van ebben a pillanatban azon a ponton, hogy végleg elveszti a szemvilágát. Kétségbeesetten néz elébe a vakságnak. Egy nagyon öreg vak nővért ismertem Fribourgbán, a mai Grauge-i női apátságban, aki szintén nem tudott belenyugodni sorsába. Nem merném a magam számára kérni ezt a megpróbáltatást, aminthogy nem is szoktam soha önként kérni keresztekét, — küld az Úristen amúgyis — de úgy képzelem a dolgot, hogy a vakság csodálatos alkalom a belső, természetfeletti látás kifejlődésére. Hogyan belemerülhet az a lélek az imába, mikor a külvilág olyan kevésbé szórakoztatja! Márpedig az ima mindenért kárpótol.

De ha még a keresztekért is illik hálát adnunk, mit mondjunk azokról a becézésekről, melyekkel bennünket az égiek elhalmoznak? Tartsuk nyitva a szemünket s értsük meg, hogy minden jó felülről jön, végeredményben magától az Úristentől. Ha tehát valamelyik embertársam tesz velem valami szívességet, bár neki is köszönet jár részemről, még nagyobb hála illeti meg az Úristent, akinek kegyelme indította őt

arra a jócselekedetre. Ugyanez áll az értelmetlen lényekre is, sőt még nagyobb fokban, mert ami jót azok részéről élvezünk, azért nem nekik, hanem csupán az isteni Gondviselésnek tartozunk köszönettel.

Főleg azonban ne feledkezzünk meg a hálaadásról az isteni kegyelmekért. Ha olykor sikerül valami igazán nemes cselekedetet végeznünk, valahogy ne képzeljük azt egészen a magunkénak. Az isteni kegyelem működött bennünk s az segített rá. Hiszen magában a Szentírásban olvassuk, hogy önmagunktól még csak egy üdvös gondolatra sem vagyunk képesek. Arról pedig legyünk meggyőződve, hogy minél jobban észrevesszük a kegyelmeket, minél kevésbbé engedjük, hogy az égieknek valamely kedvezése és becézése, melyek napközben csakúgy áradnak reánk, elkerülje figyelmünket, annál biztosabban számíthatunk újabb kegyelmekre. Az édes Jézus nem hiába mutatta ki az evangéliumban érzékenységet annak a kilenc bélpoklosnak közönyös hálátlansága iránt, aki nem jött vissza megköszönni gyógyulását, s nem hiába dicsérte meg azt a szamaritánust, aki ezt a kötelességét teljesítette.

Ha mi tudatában maradunk annak, hogy minden a mi szerető mennyei Atyánk kezéből jön, aki mindennel a javunkat célozza,

akkor állandóan azt fogja hangoztatni a lelkünk, hogy: „Hála Istennek“, még ha nem is mondjuk ki mindig szóval. Ha szép az idő: „Hála Istennek.“ Ha esik: „Hála Istennek.“ Ha nem férünk a bőrünkbe a boldogságtól: „Hála Istennek.“ Ha a fogunk fáj: „Hála Istennek.“

A közbenjáró ima

Mi az Úristennek belső udvartartásához, sőt a legszorosabb értelemben vett családjához tartozunk már azon a címen is, hogy meg vagyunk keresztelve, hát még azon, hogy szerzetesek, kármeliták vagyunk. Ennek következtében minden olyan embertársunk, aki külső életviszonyai következtében, például azért, mert nem imádkozhatik annyit, mint mi, joggal számít a mi közbenjárásunkra. Hiszen az édes Jézus parancsa alapján mindnyájan kötelesek vagyunk őt nemcsak úgy szeretni, mint önmagunkat, hanem még sokkal jobban, tudniillik úgy, amint Jézus szerette és szereti őt, tehát meg is kell tennünk érdekében minden tőlünk telhetőt. Ezt annál inkább észben kell tartanunk, mert hiszen a mi lelki életünknek lehetőleg el kell fordulnia önmagunktól, s Isten után másokért kell élnünk. Gyakoroljuk tehát a közbenjáró imát a lehető legszorgalmasabban.

Kis Terézkénknek nagy vágyai közé — ó, bárcsak volnának nekünk is minél nagyobb vágyaink! — tartozott egyebek között az, hogy szeretett volna missziós lenni, de nem egy helyen, hanem az egész földkerekségen, sőt minden időben. Az Úristen teljesítette ebbeli vágyát, mert hiszen most ő a missziók védőszentje. Gondoljuk csak meg, hogy a világon semmi és senki sem gátolja, hogy a mi apostoli tevékenységünk is kiterjedjen az egész világra, s mi ebben a pillanatban egy kanadai szegény indián halálos ágya mellett könyörögjünk Isten kegyelméért, a következőkben pedig valahol Középafrika izzó napja alatt segítsünk imáinkkal egy missziós páttert, akinek egy néger megtérítéséhez van szüksége Isten különös kegyelmére. Hány esetben függ egy hajszálon a haldokló örök üdvössége, s a mi imánk az ő javára billentheti a mérleget. Igen, egy kármelita nővér, aki sohasem lépi át a klauzúra küszöbét, az ő kis cellájából világgraszoló működést fejthet ki, ha megérti, hogy neki nem önmagáért, hanem másokért kell élnie.

Az imádság nagy hatalom, s nekünk ez a hatalom a kezünkben van.

Római ember koromban a vasárnap délutánjaimat rendesen a fórum és a palatinus császárkori romjai között szoktam töl-

teni, úgyhogy azok terén meglehetősen tájékozottságra tettem szert. Egy alkalommal Septimius Severus császár palotájának maradványai mellett látok egy langaléta fiatalembert angol utikönyvvvel kezében, amint abból azt igyekszik kisűtni, hogy mik is ezek a romok. Amint elhaladok mellette, látom, hogy utikönyve egészen rossz helyen van felütve; mit tudom én, valahol a Kolosszeumnál. Megszólítottam, figyelmeztettem tévedésére; vezettem s magyaráztam neki a dolgokat, összebarátkoztunk. Fritz Blichfelt volt a neve. Kaliforniai, protestáns vallású, aki Milánóban énektanári tanfolyamot végez, s most lerándult Rómát megnézni. Valami 20 esztendő volt akkor. Nagyon megszerettük egymást. Római tartózkodása alatt eljárt hozzám, én meg azután Milánóban látogattam meg. Nem volt ugyan kellemes a meglepetésem, mikor megtudtam, hogy szabadkőműves, de azért nem szakítottam vele. Ő váltig bizonykodott, hogy Amerikában a szabadkőművesség nem vallásellenes, mint nálunk, amit én ugyan nem hittem el neki, de mint mondom, jóbarátok maradtunk. Fölösleges talán mondanom, hogy akkor én még nem voltam kármelita.

Közben elmúlt valami húsz esztendő s én Győrből éppen Bécsbe készültem lelkigyakorlatot adni az ottani nővéreknek, mikor

nyílik a porta és egy bencés tanár bevezet egy kopasz úriembert, aki egyenest felém jön s azt kérdi, ismerem-e még. Hát persze, hogy megismertem: a Fritz volt. Lezsarolt idegzetének pihentetésére volt útban Sanfranciscóból Egyiptom felé, s az én kedvemért került Győrnek. Gyorsan megmagyaráztam neki, hogy el kell utaznom; jöjjön velem a határig, s onnét utazzék vissza Budapest felé. Ugy is lett.

Húsz esztendőt öregedtem, amióta láttuk egymást, meg kármelita is lettem, s így kezdetben kissé óvatosan beszélt velem. De már útközben az állomás felé valami tréfásat találtam mondani, mire úgy felvidult, hogy öklével hátbavágott és hangosan felkiáltott: „Tehát mégis a régi Ernő maradtál.” A járókelők nagyot nézhettek erre a jelenetre.

A vonaton azt kérdeztem tőle, hogy hogyan van a szabadkőművességgel. Azt felelte, hogy amióta utoljára együtt voltunk, sohasem látta egyetlen páholy belsejét. „Hát az Úristennel hogyan állsz, Fritz?” — kérdeztem tovább. Elgondolkodott, azután így felelt: „Tudod, igyekszem semmi olyast tenni, amit meg kellene bánnom. A katolikus vallást nagyra becsülöm, mert te hozzá tartozol. Ott van a képed az íróasztalomon, s mutogatni szoktam növen-

dékeimnek, akik között többen vannak katolikusok. Egyébként pedig tudod, imádkozom. Igen sokat imádkozom, mert tudom, hogy *az imádság nagy hatalom.*” — Ime tehát, egy protestáns, szabadkőműves és nem éppen nagyon vallásos világi ember így gondolkodik az imáról!

Utolsó kedves levelükből láttam, kedves nővéreim, hogy maguk mindenáron el akarják kerülni velem a tisztítóhelyet. Szép, szép. De látják, ha én egyszer bent vagyok a tisztítóhelyen, akkor minden jól van. Sokkal nagyobb örömet szereznének nekem, ha az én Fritz-emet beimádkoznák a katolikus Anyaszentegyházba. Van már legalább harminc esztendeje, hogy mindennap névleg megemlítem őt a szentmisém mementójában s kérem az Úristent, térítse meg egészen. Mert higgyék el, csodálatosan szép és nemes lélek. Azt hiszem, most is Sanfranciscóban működik mint énektanár, ami ott igen jövedelmező foglalkozás. Van felesége és két leánya. Már régóta semmit sem hallottam róla.

Az engesztelő ima

Az ószövetség pátriárái adnak rá példát, akik az Urat igyekeznek megengesztelni haragjában, mikor büntető keze már-

már készül lesujtani a bűnösökre. A győri Kármel sekrestyében van egy nagy olajfestmény, amelynek tárgya és felirata az, hogy Szent Terézia saját fiait és leányait veti ellenébe a kivont karddal közeledő büntető angyalnak. Tehát ezeknek egyenesen életfeladatuk az engesztelés, amit különben többé-kevésbé minden szerzetesrendről el lehet mondani. Meggyőződése is különben a katolikus Anyaszentegyháznak, hogy az Úristen már régen elpusztította volna ezt a romlott világot, ha az igazak imája attól vissza nem tartja.

Mivel azonban ennek az imának meghallgatását rendkívül nehezíti az a körülmény, hogy az Úristen még lehangolódott kegyelmei útján sem hajlandó gyakorta erőszakolni az emberek szabadakaratát elhatárolását, vagyis az összes bajok forrását: az engesztelés csak úgy lehet hatásos, ha tömegek fognak össze a haragvó Istenség megengesztelésére. Nekünk tehát ezzel az imával bele kell kapcsolódnunk az emberiség millióinak könyörgésébe.

Ez azonban nem elég. Az édes Jézus példája mutatja meg, hogy mi hiányzik még hozzá. Az ő élete volt a legtökéletesebb engesztelés, mert hiszen földi léte minden pillanatának az volt a célja, hogy az eredeti és a számtalan személyes bűn által

megsértett mennyei Atyát kiengesztelje. Tőle kell tehát megtanulnunk az engesztelés módját. Márpedig azt látjuk, hogy ő nem szorítkozott pusztán imára, hanem annak hatását fokozta a lemondással és a szenvedéssel, sőt igazán és végérvényesen hatássóssá a kereszthalálával tette. Kell tehát, hogy a mi engesztelésünket is ezek a mozzanatok kísérjék. Lemondás a világ javairól és a föld örömeiről. Tudjuk, hogy nem járunk rosszul, mert megkapjuk a százannyit érő lelkieket. Viszont azonban ez utóbbiak élvezetébe sem merülhetünk bele korlátlanul, s éppen azért az első ízlettető, a lelki életnek kezdő szakasza után az Úristen megvonja azokat tőlünk, mintha csak azt mondaná: „Jól van, gyermekem, de most már kezdjük meg az engesztelést”, s azzal esetleg súlyos lelki-testi szenvedések szakadnak reánk, amelyeket természetesen zokszó nélkül kell elviselnünk, mert különben imánknak nem volna foganatja. Az engesztelő ima tehát mindig a szenvedés imájának kísérő mozzanata s annak ad világgraszoló jelentőséget. Világgraszólót, mondom, mert az a szegény szenvedő ott a betegágyán esetleg a földteke másik oldalán hárrít el valami bűnös fejéről egy pokolba döntő villámcsapást.

Az engesztelő ima valósággal krisztusi szerepet juttat nekünk.

Az olvasó

Nem lehet szándékom olyasmit magyarázni, amit mindenki ismer, mint például az olvasót. Én ugyan hatodik gimnazista koromban hallottam először róla, mert abban a jozefinista környezetben, melyben eladdig a Felvidéken éltem, senki sem ismerte. Imádkozni pedig a zirci noviciátusban tanultam meg. Magyar módra végeztük ott, tudniillik a titkoknak mindenegyes Üdvözlégybe való beleszúrásával, ami nagyon hosszúvá teszi. A noviciátus után elkezdődött az erős tanulás a gimnáziumban és az egyetemen, s úgy emlékszem, az olvasó nálam elmaradt. Mikor azután Japánba kerültem nevelőnek, a család közös esti imájában végezték. A jó kegyelmes asszony imádkozta elő. Pörgő nyelvű olasz nő volt, a titkokat pedig úgy, amint hazánkon kívül mindenfelé szokás, minden tized elején, csak egyszer mondta, s így gyorsan ment. Ezt a végzési módot tartottam meg azután későbbre is, illetve kezdtem gyakorolni megtérésem után.

Nem tartom ugyanis lényegtelennek azt a kérdést, hogy mennyi időt fordítsunk egy-

egy olvasóra, mert hiszen világos, hogy ha lassan mondjuk, akkor naponta kevesebbre futja az időnkől. Mármost e tekintetben az egyeseknek szokása igen eltérő. Hallottam Öszentsége XIII. Leo pápáról, hogy naponta egy félórát szánt rá olymódon, hogy minden tized előtt bizonyos időt fordított az illető titokról való elmélkedésre s így mondott el öt tizedet. Kétségtelen, hogy ez igen szép módja az olvasó elvégzésének. Nálunk is a Kármelen a legtöbben lassabban mondják, mint én, de ők természetesen magyar módra végzik, ami, mondom, jelentékenyen megnyújtja. Én — szinte szégyenlem megvallani — két perc alatt végzek egy tizeddel olymódon, hogy előtte elmondom a titkot s azután azonnal áttérek a Miatyánkra, az Üdvözlégyekre s a Dicsőség-gel fejezem be, közbensőleg inkább a titokra gondolva, mint a talán kissé gépiesen elmondott szövegre. Tudtommal ez megengedett dolog. Ha ebben tévedni találnék, szívesen fogadok minden helyesbitést. Ezt az eljárást tudniillik azért követem, mert így naponta több olvasót, legalábbis hármat, de néha sokkal többet vagyok képes elvégezni s igen sok búcsút szerzek az én drága klienseimnek, a tisztuló lelkeknek. Rendesen a folyosókon menet-jövet végzem ezt az imát. Hiszen tudnunk kell, hogy egy ol-

vasónak napi elmondásáért havonta egy teljes búcsú jár, — erre a szándékra ajánlom fel az elsőt — a többinek minden egyes szemére pedig megkapom az ötszáz napi búcsút, amely minden olvasó kiváltsága, ha a keresztes lovagrend áldásával van ellátva, amelyet mi is osztogatunk.

Azt hiszem ugyanis, ahhoz kétség nem fér, hogy helyesen végezzük az ajakimát, ha akár annak szövegére s mindenegyes szavára gondolunk, megfontolva ejtve ki azt, akár pedig azon titokról elmélkedünk, amellyel összefüggésben végezzük. Magától értetődik, hogy ez utóbbi esetben sincs szó az ima szövegének értelmetlen elhadarásáról, hanem arról, hogy annak tudatos elmondása közben folyik az elmélkedésünk, vagyis az előbbinek is jut elegendő odafigyelés. Ez az elmondás, úgy értve, hogy ajkunkkal és nyelvünkkel, ha hangtalanul is, minden szótagot kialakítunk, teljesen elegendő a búcsúk elnyerésére, a zsolozsma esetén pedig annak tökéletesen jó elmondására. Hiszen ez utóbbinál még az is, aki a zsolotárokkal különösképen foglalkozott, — én például éveken át adtam őket elő és magyaráztam az eredeti szöveg alapján — sok esetben van úgy, hogy nem ért mindent, s ilyenkor nem tehet mást, mint azt,

hogy lelkét tartja Istenhez emelve, a szavaknak pedig csupán a kimondására figyel.

Azt is jó tudnunk, hogy az olvasót bevezető Hiszekegy, Dicsőség, 3 Üdvözlég és újra Dicsőség nem tartozik a lényegéhez; ezeket tehát én csak az elsónél szoktam végezni, valamint a befejező imákat is, hogy így annál többet morzsolhassak el és minél több búcsút szerezzek. Hogy azután ezekből mennyit tudok a nap folyamán összehozni, azt én számon tartani nem tudom; meg szoktam kérni azonban minden reggel az Őrangyalomat, gyűjtse egybe mind a teljes, mind a részleges búcsúimát, hozzávéve minden érdememet is, s juttassa azokat a Szűzanya kezéhez, hadd osztogassa ki őket tetszése szerint. Így azután megszabadulok attól a gondtól, hogy mindezekkel magamnak kelljen törődnöm. Nem kétlem, hogy az én drága Őrangyalom szívesen vállalja ezt a munkát.

A keresztút

Egy másik ájtatosság, melyet szintén naponta szoktam elvégezni, a keresztút. Részen itt is az én kedves szenvedő lelkeimnek érdeke vezet, mert hiszen két teljes búcsú jár érte. Másrészt azonban igen üdvösnek is tartom az édes Jézus kínszenve-

dését naponta, hacsak röviden is, végig-
elmélkedni. Megint szégyenkezniem kell azért,
hogy olyan kevés időt fordítok rá: nem
egészen egy negyedórát. De azzal mentem
magamat, hogy másképpen lehetetlennek tar-
tanám hűségesen kitartani ezen gyakorlat
mellett, mert hiszen nagy az elfoglaltságom.
Itt is csupán a lényegét tartom meg. Térdet
hajtani nem tudok, hanem csak meghajlást
végzek minden állomásnál e szavakkal:
„Imádunk Téged Krisztus és hálát adunk
Neked, mert szent kereszted által megvál-
tottad a világot” — majd pedig kimondom
az illető állomásnak megfelelő jelenetet.
Azaz, hogy én latinul mondok mindent.
Azután 1 Miatyánk, Üdvözlégység és Dicsőség,
mialatt igyekszem az illető állomás jeleneté-
ről elmélkedni. Így megyek azután a többi
állomáshoz. Az utolsó után pedig a két
teljes búcsú elnyerésére elmondok Öszent-
sége a pápa szándékára kétszer egy-egy
Miatyánkot, Üdvözlégységet és Dicsőséget. Van-
nak, akik a teljes búcsú elnyerésére 6 Mi-
atyánkot, Üdvözlégységet és Dicsőséget tart-
nak szükségesnek, nekem azonban teljesen
biztos értesülésem van arról, hogy a három-
nak egyszeri elmondása is elégséges. Erre
tanított Innsbruckban Páter Noldin. Itt is
ugyanaz az előbb említett szempont vezet:
minél kevesebb ima árán minél több búcsút

nyerni, mikor az embernek több imára nincs ideje.

Az olvasó és a keresztút végzési időtartamára vonatkozó megállapításaim aggodalmat okoztak egyik kedves rendtársamnak, aki ezen munkámban mint zelátorom és kritikusom hathatósan segédkezik nekem. Azt mondja, hogy ha esetleg ezt a kis könyvet a nyilvánosság elé találnák bocsátani, — amit ő óhajt — akkor meg fognak rajtam azok botránkozni, akik erre a két áhítategyakorlatra sokkal több időt szoktak fordítani.

Ez lehetséges. Azonban engem éppen az az eshetőség, hogy ez a kis mű a nyilvánosság elé talál kerülni, indított arra, hogy őszintén mondjam meg, mennyi idő alatt végzem el én ezeket az imákat, mert igen sok paptársam van, kinek nagyon be kell osztania az idejét, hogy az olvasóra és a keresztútra is jusson. Ezeknek nem mindegy, hogy meddig tartanak. Ismétlem tehát abbeli állításomat, hogy egy öttizedes olvasót, a bevezető és végső imák nélkül, római szokás szerint, minden hadarás nélkül, latin nyelven, tisztességesen és a búcsúk szempontjából érvényesen el lehet végezni tíz-tizenkét perc alatt. Le is írom itt a módját.

In primo mysterio gaudioso meditaturs annun-
tiatio Beatae Mariae Virginis per Gabrie-
lem Archangelum. Pater. 10 Ave. Gloria.

In secundo mysterio gaudioso meditaturs
Visitatio B. M. V-is apud Elisabet. Pater.
10 Ave. Gloria.

In tertio mysterio gaudioso meditaturs Nati-
vitas D. N. J. Chr.-i in Betlehem. Pater.
10 Ave. Gloria.

In quarto mysterio gaudioso meditaturs Prae-
sentatio D. N. J. Chr.-i in templo. Pater.
10 Ave. Gloria.

In quinto mysterio gaudioso meditaturs inven-
tio D. N. J. Chr.-i in templo. Pater. 10
Ave. Gloria.

In primo mysterio doloroso meditaturs suda-
tio sanguinis D. N. J. Chr.-i in horto
Getsemani. Pater. 10 Ave. Gloria.

In secundo mysterio doloroso meditaturs
flagellatio D. N. J. Chr.-i in atrio Pilati.
Pater. 10 Ave. Gloria.

In tertio mysterio doloroso meditaturs coro-
natio D. N. J. Chr.-i cum spinis. Pater.
10 Ave. Gloria.

In quarto mysterio doloroso meditaturs baju-
latio Crucis D. N. J. Chr.-i. Pater. 10 Ave.
Gloria.

In quinto mysterio doloroso meditatatur crucifixio D. N. J. Chr.-i in monte Calvariae. Pater. 10 Ave. Gloria.

In primo mysterio glorioso meditatatur resurrectio D. N. J. Chr.-i a mortuis. Pater. 10 Ave. Gloria.

In secundo mysterio glorioso meditatatur ascensio D. N. J. Chr.-i e mortuis. Pater. 10 Ave. Gloria.

In tertio mysterio glorioso meditatatur descensio Spiritus Sancti super apostolos in caenaculo congregatos. Pater. 10 Ave. Gloria.

In quarto mysterio glorioso meditatatur assumptio Beatae Mariae Virginis in coelum. Pater. 10 Ave. Gloria.

In quinto mysterio glorioso meditatatur coronatio Beatae Mariae Virginis in coelo. Pater. 10 Ave. Gloria.

Isten mentсен engem attól, hogy bárkit is visszatartsak az olvasónak lassúbb és ájtatosabb elvégzésétől. Csupán azt állítom, hogy így is lehet és szabad. Szent Terézia barátnője, az öreg Maridiaz egy egész napot töltött el egyetlenegy Miatyánk elmondásával. Szép, de tessék csak példáját egy heti 35 órával megáldott katechétának utánzásra ajánlani.

Az egyházi gyakorlat tartja (L. Mihályfi:

Nyilvános istentisztelet. 4. kiadás. 420 l.), hogy a szentmisét, ha Credo és Gloria van benne, félóra alatt végezzük el, ha pedig sem Credo, sem Gloria nincs benne, huszonöt perc alatt legyünk vele készen, nehogy a híveket untassuk. Mindíg őszinte igyekezettel szándékozom e szerint eljárni, s mégis csak a legjobb esetben szokott pontosan így sikerülni, annak ellenére, hogy sem a nyelvem nem lassú, sem a mozdulataim nem azok még magas korom ellenére. Ebből azt merem következtetni, hogy nem hadarom el az imákat, s nem teszem ezt az olvasó végzése közben sem. Az arsi plébánosról, Viannèy Szent Jánosról is tudjuk, hogy gyorsan szokott misézni. Természetes, hogy ha valaki lassú beszédű, akkor annak valamivel több idejébe fog kerülni egy olvasó, ellenben a normális nyelvű ember, azt hiszem, úgy lesz vele, mint én, s egynek-egynek elmondásával végez 10—12 perc alatt.

A multkor olvastam valami lelki könyvben önvád alakjában, hogy az Úrnak azt a felséges imáját, a Miatyánkot, s annak gyönyörű párját, az Üdvözlégyet mi manapság már nem is imádkozzuk, hanem csak mondjuk, recitáljuk. Sőt az illető hozzáteszi, hogy ezentúl mindig azzal fogja kezdeni imáit, ne engedje az Úr nála ennek a

tiszteletlenségnek elkövetését. Hát hiszen ez mind szép és jó, s magam is mindenkinek ajánlanám, hogy ezt a két imát időnkint elmélkedje át. A gyakorlat azonban azt bizonyítja, hogy ez nem mindig lehetséges. Gondoljuk csak meg, mennyi ideig tartana egy papi zsoltosma, ha azt nem recitálnók s nem elégednénk meg azzal, hogy a legjobb esetben Istenhez emelt szívvel és lélekkel mondjuk, s ezáltal adjuk meg neki az ima jellegét. Ne kívánjunk magunktól többet, mint amennyivel az Anyaszentegyházunk is megelégszik.

Búcsúímák

Ahol a teljes búcsú elnyerésének egyik feltétele ima a Szentatya szándékára, ott elég 1 Miatyánk, 1 Üdvözlégység és 1 Dicsőség.

A szentmise vagy a szentáldozás után mondandó „En ego . . .” ima után is ennyit végzek, hogy a hozzákötött teljes búcsút elnyerjem.

Hogy a röpimákhoz kötött havi teljes búcsút elnyerhessem, minden reggel elmondok találomra a rendesen felül egy Miatyánkot, Üdvözlégységet és Dicsőséget, Örangyalomra bízva, hogy az esetleg esedékes teljes búcsúra alkalmazza. Megvallom azonban, hogy a röpimák terén nem vagyok szor-

galmas; sokkal többet végezhetnék. Annyi szép van köztük, sőt az egyik szebb a másíknál.

Igen szépnek tartom és minden reggel elmondom X. Pius pápa következő imáját: Én Uram, Istenem, már most készséges lélekkel fogadom el azt a halálnemet, melyet szent tetszésed szerint rám fogsz küldeni, minden halálfélelmével, szenvedéseivel és kínjaival egyetemben. Amen. Különösen öregembernek nagyonis a szájába illő ima.

Szentséglátogatás

Nem lehet eléggé ajánlani a szentséglátogatást, mint egyikét a legszebb áhítatgyakorlatoknak, ez azonban, ami elég különösen hangzik, a Kármelen nem játszik akkora szerepet, mint sok más szerzetnél és az egyházmegyei papságnál. Igaz ugyan, két egy-egy órai elmélkedést végzünk a tabernákulum előtt, de egyébként mi a cellában való tartózkodásra vagyunk kötelezve. Így van a dolog a karthauziaknál is, s megtörtént az a furcsaság, hogy egy verbista testvér, aki átlépett hozzájuk, azzal tért vissza előbbi rendjébe, hogy ott nem volt elég alkalma imádkozni. Hozzá volt ugyanis szokva a sűrű szentséglátogatáshoz, azt pedig ott nem gyakorolhatta.

3. A SZENTMISEHALLGATÁS

A kármelita nővérek — pedig hát azok számára írom elsősorban ezt a könyvecskét — abban a sajátságos helyzetben vannak, hogy attól a perctől kezdve, amikor a klauzúra ajtaja bezárult mögöttük, nem látnak többé szentmisét. Imakórusukról nem nyílik kilátás az oltárra. Csak a csengetyűszó jelenti nekik, hogy mikor lép a pap az oltárhoz, mikor van a felajánlás, az úrfelmutatás és az áldozás, mely utóbbihoz ők maguk is járulnak s a templomba nyíló rács nyílásán át veszik magukhoz az Úr testét. De akár őrölük legyen szó, akár más hívekről, kétségbevonhatatlan az, hogy a szentmisehallgatás valamennyi imánk között a legfelségesebb, s éppen azért illik, hogy annak hogy-mikéntjével alaposan tisztában legyünk. Papnál a szentáldozat bemutatása helyettesíti, s mind nála, mind a szerzetes és világi híveknél kell hogy a napi istentiszteletnek legkimagaslóbb pontja legyen. Nem túlzás, ha azt kívánjuk, hogy kétfelé ossza az időnket: ami előtte van, legyen készüllet, ami rákövetkezik, azt töltse be

a hálaadás. Azaz hogy így kellene tennünk, de hát — sajnos — gyarlók vagyunk. Minden erőnk megfeszítésével illik az ellen küzdenünk, hogy ez a minden szenteknél szentebb cselekmény a megszokottság folytán közömbössé váljék előttünk.

A misehallgatást manapság nagyon megkönnyítik azok a magyarra lefordított misekönyvek, melyeknek segélyével a hívő nyomon követheti a pap minden szavát. Ez jó és üdvös módszer, de nem mindenkinek való, például nem a szemlélődésre nagyon hajlamos lelkeknek, akik hosszabb ideig képesek beérni egy gondolattal. Az ilyeneknek tényleg elég lehet az a négyszeri csengetés, amelyből tudják, hogy mennyire van a pap a miséjével. Az ilyeneknek azt ajánlanám, hogy az elsőnél járuljanak lélekben a pappal együtt az oltárhoz, hódolattal leborulva az előtt, mert hiszen az oltár magának Krisztus Urunknak szentséges személyét képviseli. Ne felejtsenek el egy fohászt mondani azért, hogy a papot töltsse el Isten kegyelme és tegye képessé az áldozat méltó bemutatására. Keltsenek fel magukban valami jószándékot, amelyre a misét hallgatni akarják, legyen az akár az Anyaszentegyház fölmagasztalása, akár a bűnösök megtérése, akár az, hogy az Úristen küldjön jó munkásokat a szőlőjébe, akár valami kegyelem,

melyre nekik maguknak van szükségük és így tovább, de jegyezzük meg, jobb ha a szándék valami határozott és körülírt érekre irányul, mintha általános. Ne felejtjük, hogy az ima nagy hatalom, de a szentmisével egybekötve még nagyobb, úgyhogy ha valamikor, akkor ebben az esetben számíthatunk meghallgatásra.

Az evangéliumról a nővérek azáltal szereznek tudomást, hogy a hívek odakint felállnak. Ezt teszik ők is, és vagy elolvassák a szent szöveget vagy pedig amúgy általánosságban imádkoznak hitünknek az egész világon való elterjedéséért, az eretnekeknek az egy akolba és az egy pásztor alá való visszatéréséért, a missziósokért, az Anyaszentegyház érdekeiért és így tovább. Ezek és ezekhez hasonló gondolatok vezetnek azután át a felajánláshoz, amelyben kiki lélekben egyesülhet a pappal s egyrészt az ostyát és a bort ajánlja fel vele együtt az elkövetkezendő szentáldozathoz, másrészt pedig saját lelkét és szívét is odafekteti a paténára és a pap keze által ajándékozza oda égő áldozat gyanánt az Úristennek főleg másokért. Szent Terézke elmondja, hogy mennyire sorra vette fogadalma napján mindazokat, akikkel az életben valaha találkozott és milyen buzgón imádkozott értük. A szentmise is a lehető legjobb alkalom

arra, hogy széles körben könyörögjünk le másokra áldást és kegyelmet. Ez a könyörgés folytatódhatik az élőkről való megemlékezésben.

A prefáció dicsőítő énekén át jutunk azután a szentmise lényeges és főrészéhez, a kánonhoz, s annak első részében az élők mementójához, majd pedig az átlényegüléshez. Ez a legszentebb pillanat, igyekezzünk tehát azt lehetőleg kiaknázni. A szent kereszt áldozata ismétlődik meg benne. A konzekráció szavai, mint egy titokzatos kard, jelképileg választják el egymástól Jézus Krisztusnak szentséges testét és véré, mint-ha csak kiontanák ez utóbbit úgy, amint az a Golgotán valósággal megtörtént. Ettől kezdve egészen a kommunióig ott van előttünk az oltáron a legméltóságosabb Oltáriszentség s annak szemléletébe kell merülnünk, készülve a szentáldozásra, közben megemlékezve a holtakról. Hogy mit tegyünk, mikor magunkhoz vesszük a Szentséget, arra nem lehet semmit tanácsolni; mindenki a saját egyéni áhítata szerint igyekszik önmagában imádni az Urat mindaddig, amíg bennünk jelen van, tehát körülbelül egy negyedóra hosszát, és megőrizni annak utóhatását az egész nap folyamán. Részemről jónak tartom a szentáldozás pillanatában tágra nyitni hitünk szemét arra a titokzatos

fényre, mely ekkor a lelkünket és testünket egészen eltölti, azokat az angyalok szemei előtt ragyogtatja, s még ezt a mi hitvány, anyagi s annyi bűn által beszennyezett szervezetünket is megszenteli, méltóvá téve azt az egykori dicsőséges feltámadásra.

Mint mondom, a szentmisehallgatás módzatai végtelenül változatosak lehetnek s nem is tartanám jónak, ha gépiesen mindig ugyanazonképen végeznők. Jó a változatosság ezen a téren. A fő mindig az marad, hogy akár így, akár úgy veszünk részt a szentmisén, igen nagyra becsüljük azt, s napközben is mint legfontosabb élményünkre, minduntalan térjen vissza rá gondolatunk. Ne feledjük, hogy reggel az Úristen legbősegebb kegyelemforrásánál voltunk, megmerítettük a korsónkat, bőségesen ittunk belőle erőt és kitartást, legyünk tehát hálásak érte.

4. A BREVIÁRIUM

Volt idő, papi életem első felében, mikor nagy tehernek tekintettem; most pedig mekkora élvezet! Milyen bámulatos szépségek vannak ebben az imában, melynek kialakításán az egész Anyaszentegyház minden esztétikai érzékét és műalkotói tehetségét latba vetve, immár 19 század óta dolgozik! Az Úristen magához méltó dicséretet akarván hallani az ember ajkáról, maga sugallta a zsoltárokat; a Szentírás és az egyházatyák a legszebb szövegeiket adták a lekciónkhoz; az orációk legnagyobb része szintén műremek a maga nemében; a második nokturnus olvasmányai pedig lejátszatják szemünk előtt a szentek életének legfenségesebb eseményeit. Ha hozzávesszük a kórusban felolvasott Martirológiumot és a szentmisét, olyan bámulatos istentiszteleti egészet kapunk, melyet még a mi gyarlóságunk is csupán a megszokottság következtében tud közömbösen venni. Tulajdonképpen nap-nap után elragadtatásban kellene tőle lennünk. Csakhogy természetesen érteni kell, az pedig nehézségekbe ütközik.

Az első és főnelhészég, mellyel minden papnak és zsolozsmára kötelezett nővérnek meg kell küzdenie, a zsoltárok szövege. Már Szent Ágoston korában sem sokat értettek belőle az egyébként latinul beszélő északafrikaiak, s ő mondja róluk, hogy ennek ellenére még mezei munkájuk közepette is éneklik őket. „Dalol a jó nép — mondja ő — s bár keveset ért abból, amit dalol, hiszi, hogy valami jót dalol.” Igaz, hogy ez az eljárás is Isten dicsőségére szolgál, de azért sok élvezettől fosztja meg magát az, aki nem igyekszik a zsoltárokat legalább annyira, amennyire megérteni.

Budapesti teológiai tanár koromban, a Bernardinumban adtam néhány évig hetenkint egy óra zsoltármagyarázatot. Nagyon megsértődtem, mikor az egyik hallgatóm, valamiért méregbe gurulva, azt vágta a szemembe, hogy ezek az előadásaim semmit sem érnek. Hiszen az ő részéről ez a fellépés nem is volt helyes, s később rossz természete aposztáziába sodorta, de azért igaza volt: olyasmit tanítottam, amit magam sem értettem alaposan. Mikor azután a világháború Svájcba sodort és lelkiebbé tett, ott Bellarmin két kötete került a kezembe, melyben a zsoltárokat fejtegeti. Ezt vettem alapul s mindennapi elmélkedésem tárgyául választottam egy-egy zsoltárt vagy a hosz-

szabbakból egy-egy részletet. Ez nagyot lendített rajtam. Ugyanakkor a maigrauei cisztercita nőapátság ujoncnövendékeit tanítottam a zsoltárok latin szövegének megértésére. Franciák lévén, a latin nyelv nem okozott nekik nehézséget, s így szépen haladtunk azon másfél év alatt, melyet Friebourg-ban töltöttem. Mint kármelita aztán a mi növendékeinknek magyaráztam a zsoltárokat néhány évig a héber szöveg alapján, miután ezt a nyelvet egy éven át szép eredménnyel tanítottam náluk. Nekem ez használt legtöbbet. Megvallom, hogy még most sem értem meg valamennyi zsoltárt, illetve mindegyiknek mindenegyes részletét. Itt-ott olyan tekervényes az értelem, hogy bár többszörösen megtanultam, — például a 67.-et írásban is végigelemeztem, eredeti szövegét leírtam és szóról-szóra fejtegettem — mire a zsolozsmában a szemem elé került, már megint elfelejtettem, hogy ezt meg azt hogyan kell érteni. Ez azonban nagy kivétel. A zömével az ember tisztában van s tudja élvezni.

A héber szöveg természetesen nagy segítség, de nem mindenki tud héberül, főleg a nővérek nem. Ezeknek azt ajánlanám, hogy tanulmányozzanak át egy magyar nyelvű zsoltármagyarázatot. Annyi van, jobbnáljobb, hogy nehéz köztük választani. Kítűnő:

Dr. Horváth Constantin: A zsoltároskönyv című műve. Zirc, 1934.

A zsoltózsa és a szentmise szervesen kapcsolja be a lelket vallásunk szépségesen szép alkotásába, az egyházi évbe. Az az ötven egynéhány hét végigvezet bennünket hitünknek a liturgiában megnyilvánuló valamennyi igazságán. Végigéljük benne az ádventben a bukott emberiségnek messiási reménykedését; a karácsonyi ünnepkörben a megtestesülést és Jézus rejtett életét. A húsvétiban a megváltás fenséges jelenetei peregnek le szemeink előtt, a pünkösti pedig a Szentlélek eljöveteléről és megszentelő működéséről beszél. Az egészen pedig igazgyöngysor alakjában vonulnak végig a Szűzanyának ünnepei s itt is, ott is kiragognak belőle a szentekéi. Kis Terézke beszél nekünk arról, hogy gyermekkorában nénjeinek vezetésével mennyire bele tudta magát élni mindebbe s hogy édesatyja házában miként igyekeztek megfelelő olvasmányok által felébreszteni az egyes ünnepeknek megfelelő hangulatot. Változatosság nélkül az ember hajlandó a legszentebb dolgokra is ráunni, s éppen a megértett zsoltózsa alkalmas arra, hogy lelki életünkben mindig új és új akkordokat üssön meg.

Ne értsük félre a dolgot. Bármennyire tisztában legyen is valaki a zsoltárok jelen-

tésével, abból még nem következik, hogy az officiumot elejétől végig szórakozottság nélkül fogja végezni és élvezni. Azt aligha. Velem legalábbis ez még sohasem történt meg. Ha az ember valami szép tavaszi reggelen gyönyörű vidéken, verőfényes időben kimegy, hogy élvezze a természet szépségeit, sétája közben hosszabb időre is el fog szórakozni, de azért mégis örömet találja benne, mert valahányszor felocsúdik gondolataiból és széjjeltekint, szeme csupa kellemeset lát. Egészen másképen érzi magát tehát az egész idő alatt, mint aki ugyanolyan ideig botorkál valami semmitmondó unalmas vidéken. Ilyenféleképen van a breviáriumozó is. Figyelme akaratlanul is elkalandozik, de valahányszor visszatereli azt a szövegre, egy-egy szép gondolatvirág ragadja azt meg vagy az ószövecség valamelyik érdekes jelenete köti le. Mindez teljesen hiányzik annál, aki a zsoltárokat nem érti s csupán úgy mondja őket, mint Szent Ágoston jó népe, azaz, hogy még nehezebb körülmények között, mert az legalább a dallamot élvezte, neki pedig még abban sincs része. Így voltam én évek hosszú során keresztül, s tudom, mekkora a különbség a megértés és a meg nem értés között.

5. AZ ELMÉLKEDÉS

Ha csak egészen rendkívüli isteni kegyelmek nem pótolják, a magasabb lelki életnek egyetlen útja és lépcsője az elmélkedés. Nélküle nem ismerhetjük meg alaposan az édes Jézust s következőleg nem is léphetünk nyomaiba; nem hatolhatunk mélyebbre a mi vallásunk csodálatos titkaiba s így az nem is mehet át igazában a vérünkbe, nem lelkesíthet minket az Istenhez vezető úton.

Az elmélkedésnek sok módja van, mi azonban itt csupán hárommal akarunk foglalkozni, amelyekre a többi különben is visszavezethető. Ezek: a Szent Ignác-féle, a szulpiciánus és a kármelita elmélkedés. A két első kötött elmélkedés, vagyis bizonyos többé-kevésbbé szigorú szabályokhoz alkalmazkodó rendszer szerint történik, az utóbbi pedig szabad elmélkedés, amennyiben bizonyos általános elvi keretek között a végzési módban mindenkinek egyéniségéhez és pillanatnyi hangulatához alkalmazkodik.

Az *ignaciánus módszer* a három lelki tehetségnek, az értelemnek, az emlékezetnek és az akaratnak működését olymódon össz-

pontosítja az elmélkedés tárgyára, hogy általuk azt részletekig terjedő elemzésnek veti alá, s a belőle kivont igazságok chilusát lehetőleg maradéktalanul igyekszik belevinni a lélek véredényrendszerébe. Menetét illetőleg áll egy bevezető imából, melyre két vagy három előgyakorlat következik. Ezeknek elseje magát az elmélkedésnek eszméjét állítja a lélek szeme elé. A második a képzeletet köti le azáltal, hogy a tárggyal összefüggő valami helynek, a rajta szereplő egyéneknek érzéki képét alkottatja meg vele. A harmadikban a lélek a tárgynak megfelelő kegyelmet kér Istentől mint elmélkedésének gyümölcsét.

Erre következik az elmélkedésnek főrésze, melyben a három pontra osztott tárgyat kell az elmének boncolgatnia és az abból folyó tanulságokat az akaratnak üdvös elhatározások alakjában magáévá tennie. Az egyes pontokban a következő kérdéseket tanácsos föltenni:

1. Mit kell ebben a dologban megfigyelnem, megfontolnom?
2. Milyen gyakorlati következtetéseket kell abból levonnom?
3. Mik azok az indítók, melyek miatt nekem ezen jófeltételeket meg kell tennem?

4. Hogyan viselkedtem eddig ebben a tekintetben?
5. Mit kell tennem, hogy a jövőben megjavuljak?
6. Milyen akadályokkal kell megküzdennem?
7. Milyen eszközöket kell erre a célra felhasználnom?

Ezek a pontok értelmi megfontolások, de azért folyton kíséri őket a szív és az akarat megmozdulása is, és pedig az elmélkedés végefelé mindjobban erősödő felbuzdulásokban és mindenegyes pont végén fölkeltezt gyakorlati üdvös elhatározásokban, mely utóbbiaknak gyakorlatiságát főleg azzal kell biztosítanunk, hogy nem nagy általánosságban akarunk megjavulni, hanem ebben és ebben a határozott esetben fogunk így meg így viselkedni.

A pontok után következik a beszélgetés az édes Jézussal, a Szüzanyával, az angyalokkal vagy a szentekkel. Bizalmas társalgás ez, melyben természetesen mi adjuk a szavakat az égiek szájába, meghányva vetve övelük lelki ügyeinket.

Ezután áttekintjük még egyszer elmélkedésünket és a következő kérdésekre felelünk:

1. Hogyan végeztem az elmélkedést?
2. Miért sikerült azt jól végeznem vagy

ellenkező esetben, mi hiúsította meg a sikert?

3. Milyen gyakorlati tanulságokat merítettem belőle, miket kértem benne, milyen jófeltételeket tettem, milyen megvilágításokban részesültem?
4. Kiválasztok az elmélkedésből egy szép gondolatot, hogy azt napközben elmémben forgathassam.

Az illető elmélkedőn múlik aztán, hogy ezen elmélkedésben mekkora szerepet juttat az értelemnek, az akaratnak és a szívnek. Minél jobban érvényesül ez utóbbi, annál értelmesebb lesz az egész. Tekintve, hogy emberek vagyunk, nem pedig tiszta szellemek, a szívnek igen nagy befolyása van akaratunk elhatározásainkra, s következőleg arra kell törekednünk, hogy elmélkedésünket áthassák az érzelmek is.

Az elmélkedésnek másik rendszere a *szulpiciánus iskoláé*. Ezt Tanquerey az askézisről és a misztikáról írt s magyarra is lefordított kitűnő művében a következőképen adja elő:

1. Távolabbi előkészítése — melyre az ignaciánus elmélkedésnél is nagy gondot kell fordítani — az előtte való este kezdődik. Figyelmesen elolvassuk vagy

- elménkben készítjük elő az elmélkedés tárgyát, s arra gondolva alszunk el.
2. Reggel az első szabad pillanatunkat használjuk az elmélkedés megkezdésére.

Közvetlen előkészület:

1. Belehelyezkedni Isten jelenlétébe, kiben élünk, mozgunk és vagyunk.
2. Bűneinkre gondolva megalázkodunk Isten előtt. Tökéletes bánatot keltünk. Elmondjuk a Confiteort.
3. Igyekszünk belátni, mennyire képtelenek vagyunk a magunk erejéből jól imádkozni, s azért segítségül hívjuk a Szentlelket a Veni Sancte imával.

Az elmélkedésnek zöme három pontra oszlik, ezek közül az első az *imádás*, a második az *egyesülés*, a harmadik a *közreműködés*. Legyen például az elmélkedés tárgya az Úr Jézus életének valamely jele-nete, akkor azt következőképen folytatjuk le:

1. pont. Az imádás. *Jézus szemeink előtt.*
A) Jézus szent Szívének érzelmei, az ő szavai, cselekedetei az adott esetben.

B) Imádjuk őt, csodáljuk, dicsőítjük, hálát adunk neki, szeretjük, örülünk vele vagy szánjuk a szerint, amint.

2. pont. Egyesülés. *Jézus a szívünkben.*
A) A hitből és az észből merített okok

alapján meggyőzzük magunkat az elmélkedés anyagában szereplő erény szükséges voltáról.

B) Önvizsgálat: hogyan állunk ezen erény dolgában a múltban, *bánatot indítva* hanyagságunk miatt; a jelenben *szégyenkezve* gyarlóságunk miatt; és hogyan leszünk a jövőben, *óhajtva* javulásunkat.

C) Imádkozunk Istenhez, kérve tőle azt a bizonyos erényt. Imádkozunk egyéb szükségleteinkért, az Egyházunkért, a mieinkért.

3. pont. Közreműködés. *Jézus a kezünkben.** A) Gyakorlati, részletes, jelenre vonatkozó, hatásos és alázatos jófeltételt teszünk.

B) Megújítjuk azt a jófeltételünket, hogy a különös lelkiismeretvizsgálatot fogjuk gyakorolni.

Következik az elmélkedés befejezése:

1. Hálát adunk Istennek az ebben az elmélkedésben kapott kegyelmekért.
2. Bocsánatot kérünk tőle az ebben az elmélkedésben elkövetett hibákért.
3. Áldását kérjük jófeltételeinkre, a mai napra, életünkre és halálunkra.
4. Lelki csokrot készítünk, vagyis ki-

* Úgy értendő, hogy cselekedeteinknek Jézus cselekvési módjához való hozzáalakulása. Úgy tenni, amint Jézus a mi helyzetünkben cselekednék.

választunk az elmélkedés folyamán felmerült gondolatokból egyet, hogy azzal napközben foglalkozunk.

5. Mindezt a Szűzanyának kegyeibe ajánljuk.

Sub tuum praesidium-mal befejezzük az elmélkedést.

Ez a két elmélkedési mód mindenkinek ajánlható s a Kármelen is ujoncmester koromban mindenkit igyekeztem megtanítani legalábbis az elsőre; főleg azonban azoknak való, akik naponta egyszer végeznek egy fél vagy legfeljebb egy egész óra elmélkedést. A Kármelen, ahol arra naponta kétszer fordítanak egy-egy órát, a kötött elmélkedési módok helyett egy könnyebb, kötetlen eljárás van gyakorlatban, mely olyanképen viszonylik az előbbihez, mint a napszámosnak ingujjban, bicskával, kenyérrel és szalonnával az árokparton elköltött reggelije egy főrangú családnak dezsőnéjéhez, melyen az etikett étkezési szabályai szigorúan kötelezők és máskori meg nem hívást von maga után, ha valaki nem villával s kenyérrel nyúl a halhoz vagy a kést szájához emeli.

A Kármelen az elmélkedés tárgyát közvetlenül az előtt szokás felolvasni s egyáltalában nem kötelező, hogy valaki éppen azzal foglalkozzék. A fő, hogy szeretetet indítson

magában és jófeltételeket tegyen. Az olvasott szöveg csupán gondolatokat sugall, melyeket az elmélkedő sorra vehet. De ha egyetlenegy elég talál neki arra lenni, hogy azzal kitöltse az egész órát, vagyis a lelkét lángolásban tartsa, akkor nem is megy tovább, hanem annál marad. Az ilyen szemlélődő rendnél az is megeshetik, hogy ugyanaz az egy gondolat több elmélkedésre is elegendő. Van olyan eszme, melyen az ember elrágódik egy hónapig és mégsem meríti ki. Mihelyt azonban lelke kandallójának tüze lelohad, gyorsan egy másik gondolat-tuskót tesz annak parázsára s azzal szítja föl magában a szeretetet. Ha lelki szárazságban van s a szórakozottságok özöne oltogatja el benne a nagynehezen meggyújtott lángot, akkor könyvet vesz elő s abból olvasva elmélkedik. Ha semmi sem használ, ajakimát végez, s így tölti Istennel az arra szánt időt. Mert a legfőbb mégis, hogy lelke valamilyen Őbelé legyen merülve, erősödjék benne az Úr Jézus ismerete és az az elszánt elhatározás, hogy a nap folyamán az Ő nyomaiba akar lépni.

6. A MISZTIKUS SZEMLÉLŐDÉS

Többször megesett már, hogy mivel Szent Terézia és Keresztes Szent János műveit fordítottam, engem a misztika terén szakértőnek tartottak s például kérdést intéztek hozzám aziránt, mit tartok a misztika fejlődésének erről vagy arról az időszakáról. Meg kellett vallanom, hogy semmit sem tudok róla, sőt hogy sohasem foglalkoztam a misztika fejlődésével. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy nem olvastam erről a tárgyról szakkönyveket. Azt nem mulasztottam el; de talán éppen azért tettem magamévá Páter Poulain párizsi jezsuita nézetét, mely szerint a misztikában nem annyira az oknyomozó, mint inkább a leíró módszer van helyén, vagyis az, mely egyes misztikus lelkekkel külön-külön foglalkozik s nem keres köztük és más hasonló kegyelmekkel megáldott lelkek között összefüggést, sem pedig nem kutat különböző koroknak ezen a téren való kölcsönhatásai után. Legyen szabad ezt egy, talán alacsony színvonalú, de nézetem szerint idevágó hasonlattal megvilágítanom.

Ismeretes Mikes Kelemennek az a szavajárása, melyet leveleiben címzettjével szemben sűrűn használ: „Úgy szeretem magát, kedves néném, mint a töltött káposztát.” Mármost bizonyára voltak Mikes Kelemen előtt és után is sokan, akik hozzá hasonlólag nem vetették meg ezt a színmagyar ételt. De azért kinek jutna eszébe megírni a töltött káposzta élvezetének fejlődési fokozatait a századok folyamán. Egyik így szerette, a másik úgy. Ki borssal, ki paprikával, ki ilyen hússal, ki amolyannal. Mondom, a hasonlat végtelenül alpári, de én hiszem, hogy az édes Jézus nem haragszik meg érte, mert olyasmit magyaráz meg, amit annyian félreértenek, még a tudósok között is. Olvastam könyvet a misztikáról, melynek szerzője egyáltalában nem fogta fel a misztika lényegét, s a szemlélődésről olyanokat mond, hogy az embernek égnek áll a haja tőle.

Egyszóval, a misztika nem egyéb, mint Istennek élvezése, gyönyörködtető megismerése, sőt érzékelése, nem ugyan a testi érzékekkel, hanem ezeknek megfelelő lelki-ekkel.

Magától értetődik, hogy ahány ember van a világon, mindegyiknek más és más a vérmérséklete, hajlama, jelleme, gondolkodása stb. s ez mind megszínezi az ő

istenélvezetét. Mivel azonban ugyanakkor az emberek között a hasonlatosság is nagy, az istenélvezetnek vannak közös vonásai, de vannak egyedi sajátosságai is. Az előbbieket követelménye azután az, hogy az istenélvezők elütő egyedi sajátosságaik ellenére nagyon is jól megértik egymást. Míg ellenben őket igazában megérteni csakis istenélvezők tudják, akiknek száma — közben-sőleg legyen mondva — talán nagyobb, mint egyik-másik ember gondolná, de azért mégiscsak korlátolt.

Mikor itt istenélvezetről beszélünk, nem értjük a misztikának rendkívüli kegyelmeit, a látomásokat, hallomásokat, elragadtatásokat, lebegéseket és így tovább, amilyenek a szenteknél szoktak előfordulni. Ezek nélkül nagyon is lehet valaki istenélvező. A következőkben tehát saját lelkivezetői tapasztalatomból merített adatok alapján mondok el egyet-mást némely misztikus imamódról. Hogy kik voltak az illetők, akik ezekben a kegyelmekben részesültek, azt természetesen mindig el fogom hallgatni. Azt azonban hangsúlyozom, hogy csupán hiteles dolgokat említek.

Az egyének, kiknek személyes tapasztalatairól szólok, egytől-egyig felnőttek voltak, férfiak és nők. Nekem sohasem volt dolgom misztikus gyermeklelkekkel, mint

például Páter Mateónak. Még kevésbé találkoztam olyan kiváltságosakkal, mint amilyen volt Bernadette vagy a három fatimai pásztorgyerek.

Először tehát hadd beszéljek a mámor imájáról. Én így nevezem a misztikus szemlélődést, de olvastam róla könyvekben, s azok mámorral egybekötött természetfölötti szemlélődésnek nevezik. Részemről én nem tudtam azt eldönteni, vajjon az, amelyet én ismerek, azonos-e azzal a természetfölötti imával, melyet Szent Terézia a Belső várkastély negyedik és ötödik lakosztályába helyez — vagy sem, s azért ezt a kérdést nem is bolygatom. Nem mondom, hogy gyakran találkoztam vele, de azért volt rá néhány esetem. Hogy kegyelem volt, nem pedig képzelődés, arra abból következtettem, hogy minden esetben rendkívül mély, átalakító és maradandó hatást gyakorolt az illető lélekre, ami önámítás esetén alig képzelhető.

Jellemző, és pedig legjellemzőbb vonása az, hogy az ember nem maga idézi elő, hanem úgy jön rá az emberre, egészen váratlanul, mint valami megszállás, és rendkívül hasonló a borokozta mámorhoz. Ezzel ugyan nem sokat mondok olyanoknak, akik még sose tekintettek a pohár fenekére, de én más hasonlatot nemigen tudok találni. Ezek

számára talán megközelítőleg mély álmos-
ság világitaná meg ezt a fogalmat; olyan
mély álmoság, hogy az ember már-már
semmit sem tud a külvilágról. Ha térdel az
illető vagy ha ül, — mindegy — a
tagjai mintha megmerevednének; összekul-
csolt kezeit, úgy érzi, nem is tudná szét-
nyitni. Azért mondom, hogy úgy érzi, mert
ha azért arra kerül a sor, mégis meg tudja
tenni. Hallja, ami körülötte történik, de
olyasféléképen, mint a zárt ablakon keresz-
tül az utcai zajt. Szemei önkénytelenül le-
záródnak, s ottmarad mozdulatlanul hol
egy félóra hosszat, hol hosszabb ideig.
Hallottam, hogy a spanyol kármelita test-
véreinknél, illetve általában a spanyoloknál
az ilyen állapot három-négy óráig is eltart.
A déli népek ugyanis hajlamosabbak az
ilyesmire. Én ezt az állapotot nem merem
határozottan elragadtatásnak nevezni, mert
Szent Terézia anyánknak ez utóbbira vonat-
kozó magyarázatai nem egészen illenek rá.
Ő például nagyon hangsúlyozza, hogy az
elragadtatásból a lélek mindig igen meg-
gazdagodva kerül ki. Hogy pedig ez ennél
a mámor imájánál mindig megvan-e vagy
sem, azzal nem vagyok tisztában, habár
úgy látom, a hatása mindig jó, amennyiben
növeli az istenszeretetet és a földi dolgok
megvetését. Az ember végeredményben

mindíg érzi, hogy Istennel érintkezett s megmarad benne ennek az érintkezésnek fölemelő tudata annak ellenére, hogy közbensőleg tulajdonképen semmit sem gondolt. De mintha az egész lelke egy tapogató szervvé alakult volna és érzékelt volna az Istenséget, mint a szivacs az óceán vizét.

Hogy azután ébren-álmodás-e, ha ilyenkor lelkiileg lát vagy hall valamit, azt sem tudom, de viszont egészen csalódás mégsem lehet az, aminek kegyelmi kihatása van az egész életre. Az egyik például ilyen állapotban úgy látta, hogy az édes Jézus bilincseket tesz a kezére és e szavakat hallotta tőle: „Ezentúl az én rabszolgám vagy.” S ugyanezt hallotta egy másik alkalommal a Szűzanya ajkairól. A dolog úgy volt, hogy az illető egy kis kápolnában letérdelt imádkozni és rájött a mámor. Egyszerre csak a kápolna megtelt néppel; valami zarándokcsoport lehetett, mely csupán néhány percre tért be oda köszönteni a Szűzanyát. Csak egészen homályosan hallotta lépteiket és mozgolódásukat, mintha nem is lettek volna közvetlen közelében, de azért mégis tudatára ébredt annak, hogy nincs egyedül. Ekkor az az aggasztó gondolata támadt, hogy ki tudja, milyen a testtartása: nem valami színészkedő vagy tüntetőleg ájtatoskodó-e? Ezt ugyanis nagyon restelte volna, elmerü-

lése pedig olyan mély volt, hogy ezt nem tudta megítélni, mozdulni pedig szintén nem volt képes. Ekkor hallotta e szavakat: „Mit törődöl vele! Te az én rabszolgám vagy.” Az illető akkor még nem ismerte azt az ájtatosságot, amellyel az ember a Szűzanya rabszolgájává szegődik, arról pedig szintén meggyőződött, hogy ez kegyelmi szózat volt, mert igen mély nyomot hagyott benne és rendkívül előnyösen befolyásolta lelki életét. Az ilyen kegyelmeket a lélek közölje lelkiatyjával, de egyébként tartsa titokban.

Hogy ez utóbbi szabály mennyire fontos, azt a következő szintén teljesen hiteles eset mutatja. Egy idősebb hajadonról van szó, akinek az édes Jézus szokott igen gyakran megjelenni. Erről ő évek hosszú során keresztül senkinek sem szólt. Egyszer azonban egy ilyen jelenés alkalmával megfélekedzett magáról s átkiáltott a szomszéd szobában lakó nővéréhez: „Nézd, itt az édes Jézus.” Nem merném biztosan állítani, hogy pontosan ezeket a szavakat mondta, de ilyesfélét. A jelenés azonban eltűnt s azóta soha többé nem volt benne része. Jól és hosszú ideig ismertem az illetőt, s magasfokú lelki élete és rendkívül épületes viselkedése számomra kizárja a lehetőségét annak, hogy nem úgy mondta volna el a dolgot, amint valóban történt. Azt meg szintén tudom, hogy telje-

sen ép idegzetű, gyakorlati észjárású volt, akinél a hisztéria gyanúja nem merülhetett fel.

A mámor imájára vonatkozólag azonban jegyezzük meg, hogy az nagyon megviseli a szervezetet. Az ember utána néha úgy érzi magát, mintha teljesen össze volna törve, s hogy ez a magasabb misztikus imamódoknál szintén így van, azt kiolvasom Szent Teréziából és Keresztes Szent Jánosból. Igaz ugyan, hogy a szentanya műveinek egyes helyein úgy beszél, hogy az elragadtatásban felüldülést talált, de másutt nyíltan kifejezi, hogy az Úristen ezeket a magasabb misztikus kegyelmeket azért szokta megvonni egyes lelkektől, mert nem akarja, hogy hamarosan belehaljanak. Ugyanezt tudom azonban egyes olyan lelkektől kapott értesüléseim alapján, akik ilyen kegyelmekben részesültek. Valamennyien — hát hiszen persze nem voltak sokan — azt mondták nekem, hogy egy-egy ilyen ima után, főleg ha a mámor igen erős, nagyon kimerülteknek érzik magukat.

Budapesten az orvosok Szent Lukács Egyesületében dr. Balogh Zoltán fővárosi orvos tartott erről a kérdésről igen értékes előadást, amelyben a misztikus kegyelmek terén olyan tájékozottságot mutatott, amelyen még egy kármelitánál is meglepő volna. Azonban Szent Teréziának említett kijelen-

téseire támaszkodva azt állította, hogy a misztikus kegyelmeknek felsőbb fokai nem-hogy ártanak, még használnak is az egészségnek. Én levélben figyelmeztettem tévedésére, de ő válaszában kitartott álláspontja mellett. Lehetséges, hogy mindkettőnknek igaza van oly értelemben, hogy az egyik embernek szervezetét ezek a dolgok megviselik, a másikat nem. De hogy vannak, akikét nagyon megviseli, azt tudom. *

Amint a legértékesebb kereskedelmi cikkeknek vannak értéktelen utánzatai; amint van talmi arany, hamis gyémánt és üveggyöngy, úgy van a mámor imájának, illetve a természetfölötti szemlélődésnek is egy nem ritka hamisítványa, az autohipnózis. Az egyháztörténelem sokat beszél róla. Ezt gyakorolták az Athos-hegy hezichasztái, a köldöknézők, akik magányba vonulva addig nézték mereven testük közepét, amíg valamⁱ kellemes bódultság vett rajtuk erőt, melyet istenbe-merülésnek minősítettek. Ez van gyakorlatban manapság is a szélső Keleten, s Japánban magam is sokat hallottam róla. Szent Terézia anyánk is emlegeti, s néha igen erélyes eszközöket kellett alkalmaznia, hogy az ilyen tévedésbe esett lelkeket kijózanítsa. Azok ugyanis szentül meg voltak arról győződve, hogy elragadtatásaik vannak. Ennek természetesen lelkileg semmi értéke

sincs, sőt a legnagyobb mértékben káros. Árt mind a testi, mind a lelki egészségnek.

Hadd mondjunk még néhány szót ezen ima gyümölcseiről.

Ez az ima elénk állítja az Úristent a maga érthetetlenségében, tehát legvalódibb valóságában. Mert hiszen Istenről nekünk tiszta fogalmaink nincsenek és nem is lehetnek: annyira felülmúlja értelmünk képességeit. Többet tudunk róla, ha azt értjük meg, hogy *mi nem*, mint ha arról elmélkedünk, hogy *mi*. Mikor Mózesnek a csipkebokorban kinyilatkoztatta magát, csak ennyit mondott önmagáról: „Én vagyok, aki vagyok.” Ebben az imában is a lélek érzékeli azt, hogy Isten van s hogy ő végtelen lény. Addig, amíg ez az ima vagy annak utóhatása tart, erről rendületlenül meg van győződve, úgyhogy ez nála ekkor már nem is hit, hanem tudás. Érzi továbbá azt, hogy őt, a parányi földi lényt ez a végtelen Úristen mérhetetlen és minden emberi vonzalmat felülmúló szeretettel öleli magához. El van merülve benne, a keblén pihen, ami őbenne is lobogó szeretetet gyullaszt, illetve talán nem éppen lobogót, hanem azt a nyugodt érzelmet, amelyet a kisgyermek édes szülője karjában élvez. Ez az a misztikus teológia, Istennek az a titokzatos megismerése. Tehát minden inkább, mint vala-

mi mélyen szántó vagy magasan szárnyaló behatolás az isteni titkok tudományába. Nem dogmatika. Nem a jövőendő dolgoknak megismerése, bár az előfordul a szenteknél, de nem tartozik a dolog lényegéhez. Ehhez az istenismerethez még csak az sem szükséges, hogy valaki írni és olvasni tudjon; a legműveltelebb embernek is lehet része benne. Hiszen a legtoprongyosabb koldusgyermek is tudja, ha van szerető édesanyja, mit jelent annak kebléhez símulni. Páter Mateo egy megható esetet mesél el egy paraszti sorból való öregemberről, aki egyik beszéde után megszólította őt és azzal hozakodott elő, mennyire ugyanazokat a dolgokat mondja a páter a szószékről, amelyeket ő már régóta érez a lelkében. Mikor pedig a páter vacsorára hívta meg, olyan szépeket beszélt, hogy az megkérte, ha ilyesmik jutnának újra eszébe, írja meg neki. Akkor sült ki, hogy a jó öreg nem tud sem írni, sem olvasni, s mégis az elméje olyan magasztos eszmékkel volt tele, hogy azokat érdemes lett volna könyvben megörökíteni. Mindezt az imából, illetve a szemlélődésből merítette.

Ha mármost az ember lelkével tapintja, szinte körültapogatja ezt a végtelen Őristent és tudja, hogy az az övé most és mindörökre, akkor az ő szemében a földi dolgok hallatlan jelentéktelenségbe zsugorod-

nak össze. Mit számít ahhoz képest a vagyon, a rang, az emberek jó vagy rossz véleménye, egészség vagy betegség, egyszóval minden múló természetű dolog! Valamennyi olyannak tűnik fel, mint a füst, mely ebben a pillanatban még van, a következőben elviszi a szél. Mit számít még a szeretett lény vonzalma is, hacsak nem arról az oldaláról fogjuk fel, hogy mint szép és nemes érzelem Istennek szolgál dicsőségére. Így van értéke, de úgy, hogy én sütkérezhessem benne, amikor engem magának az Úristennek végtelen, atyai szerelme melengét . . . az is csupán füst és pára, amely legjobb esetben a sírig tart. Ha ugyan eltart addig, mert hiszen *aki nagyon Isten felé fordul, abból legtöbbször kijózanodnak azok, akik őt a rendesnél jobban szerették.* Azok nem hajlandók az ő szeretetét Istennel megosztani, hacsak az érzelmük maga is nem volt egészen szent, vagyis nem Istenen keresztül szerették őt. Márpedig hány ilyen Istenen keresztül vezető vonzalom van a világon? Tapasztalatom szerint édeskevés. Egyszóval abban a mámoros lélekben nagy világosság támad, mely mélységes megvetést kelt benne ennek a földi életnek mulandó javai és örömei iránt. Igaz ugyan, hogy ez az érzelem, főleg kezdetben, nem állandó, de nagy dolog az is,

hacsak órákig is tartott. Meg fog ismétlődni, s ezek a magasba, a napközeli ruccanások, ha izzó hevük gyorsan el is múlik, mindjobban növelik a lélek kalória-tartalmát, emelik erkölcsi színvonalát, úgy-hogy végül is állandó állapota afféle baktériummentes, tiszta hegyi levegő lesz, amelyben nem fenyegetik súlyosabb megbetegedések. Kísértései ugyan mindig lesznek, de erényeinek védővonala közben kiépült, s nem kell attól félnie, hogy az ellenség áttöri. Isten kezébe kapaszkodva mindig meg fog vele küzdeni.

Ezt az eredményt azonban a lélek csak akkor fogja elérni, ha a misztikus kegyelmek nem indítják őt az erénygyakorlat elhanyagolására. Mert igaz ugyan, hogy a mámor imájának tartama alatt úgy érezzük, mintha minden erény megvolna bennünk, de az csupán onnét van, hogy ebben az állapotban a kísértés nem képes a lelkünkhöz férközni. Úgy vagyunk vele, mint valami védelmi vonal, melyhez nem közelít ellenség, tehát a mögötte levőknek biztonságot nyújt, de nem az erőssége, hanem a támadás hiánya miatt. Mihelyt tehát az ilyen magasba szállás után megint földet ér a lábunk, akkor fel kell öveznünk magunkat és arcunk verejtékével gyalogolnunk a cél felé. A göröngyök és kövek, melyekbe lép-

ten-nyomon belebotlunk, bőven nyujtanak nekünk alkalmat a legkülönbözőbb erények gyakorlására. Itt egy embertársunk együgyűsége teszi próbára türelmünket; ott egy másik rosszakarót tanúsít irántunk s esetleg még sértő szóval is illet. Majd meg a reánk bízott munkát találjuk túlságosan fárasztónak; lelki vagy testi szenvedések gyötörnek, s ami nem utolsó kínja e földi vándorlásnak, ránehezül a kedélyünkre a mindennapi élet szürke egyhangúsága s úgy beleununk mindenbe, hogy szeretnénk bárhová is kimenekülni.

Mindezekkel szemben a megfelelő erényeket kell felsorakoztatnunk, s ha azt tapasztaljuk, hogy valamelyik gyöngének bizonyult, azonnal neki kell állnunk a kitreningezéséhez úgy, amint az olimpiai versenyző fejleszti tagjainak mindenegyes izmát a legkülönbözőbb gyakorlatokkal. Nekünk természetesen a gyakorlatainkat imával kell párosítanunk, mert erényeink főforrása mégis csak mindig az isteni kegyelem marad. Hiszen mi nem természetes, nem stoikus erényekre törekszünk, hanem természetfölöttiekre, amelyek a hit talajából sarjadnak ki és az ég felé vezetnek. Mert ha mindezt elmulasztanók, mit használnának nekünk a misztikus imának magasba szárnyalásai, ha a földre visszatérésünk után

ellenségünk azonnal lepuffantana. Hiszen talán már említettem is, hogy ismertem Japánban egy bennszülött papot, akinek maga a Boldogságos Szűzanya jelent meg egyszer, s a vége mégis az lett, hogy aposztatált. Ne felejtjük soha: az erénygyakorlat mindig az üdvösség útja, még misztikus kegyelmek nélkül is, míg ez utóbbiak az előbbi nélkül mitsem érnek.

7. A MI HIVATALUNK

Más dolog az ima a Kármelen, mint a világiaknál. Náluk is az embernek legfelségesebb foglalkozása. A teremtmény társalgása Teremtőjével. De míg a világi ember meg tudja mondani, hogy mikor és mennyit imádkozik naponta, nézetem szerint hozzánk nem illenék az ilyen beszéd. Már az is baj, ha meg tudjuk mondani, hogy mennyit *nem* imádkozunk. Számunkra az imádság olyan, mint a lélekzés: egyiket sem lehet beszüntetni. Mikor Terézkenktől kicsi korában azt kérdezték: „Mire gondolsz?” — a felelet mindig az volt: „Paulára”. Mi másra gondolhatnánk mi naphosszat, mint „a mieinkre”. Mert hiszen, amint Szent János atyánk szokta mondani: „*Los Angeles son mios y la Madre de Dios.*” „Enyémek az angyalok, enyém az Isten Anyja is.” Hozzátehetjük: enyém az Úristen, enyém az édes Jézus, enyémek a szentek, enyém minden odafönt.

Most azonban nem erről akarok beszélni.

A Szellemi Páros Ének 28. versszakában Szent János Atyánk így dalol:

„Egész lelkem és mindenem
Szolgálatára szentelé magát;
Már nincs többé nyájam,
Már nincs más hivatalom:
Szeretni, az én egyetlen gyakorlatom.”

Testvéreim, ez a kármelita hivatás legfelségebb oldala.

A legtöbb embernek a világon igen sokféle, bonyolultnál-bonyolultabb teendője van, a mi teendők a lehető legegyszerűbb: *szeretni*.

Másoknak élethossziglan nehéz munkát kell végezniök. A mi munkánk a lehető legkönnyebb; egy csecsemő is elvégzi: az is tud már *szeretni*, de mennyire tud.

„Szeress, és tedd, amit akarsz” — mondja már Szent Ágoston. Másoknak az élet minden legapróbb részletére kiterjeszkedő törvényeket kell megtartaniok, hogy jó honpolgárok és jóra való keresztények lehessenek. *Nekünk elég, ha szeretünk*, mert hiszen, aki szeret, az nem bántja meg azt, akit szeret, tehát nem vét sem Isten, sem ember ellen.

A legeslegfőbb előnyünk pedig az, hogy szeretni a legnagyobb boldogság ezen a földön s minden másért kárpótol. Valóságos földi mennyországgá lesz számunkra ez a föld, ha szeretünk.

Nagyobb boldogság szeretni, mint szeret-

tetni — mondja valamelyik szent, és ez tényleg így is van, habár ezt az igazságot csak az igen nemes és teljesen önzetlen szívű ember érti meg. De ha nem is érti mindenki, gyakorolni gyakorolja minden édesanya, aki csecsemője részéről jó hosszú ideig semmi viszontszeretetet nem tapasztal, s mégis milyen kimondhatatlanul boldog pusztán azért, mert szeretheti. Kis Terézke tökéletesen magáévá tette ezt a gondolatot s különösen költeményeiből minduntalan kiérzik az a naív vágy, hogy bárcsak szerethetné, szolgálhatná Istent olymódon, hogy Öszentfölsége mitsem tud róla.

Egy alkalommal — lehet valami húsz esztendeje — egyik gyónóleányom hozzám vezette egy zsidó barátnőjét abban a reményben, hogy én talán meg tudnám téríteni. A dolog nem sikerült: az illetőt — egyébként egy igen magas műveltségű fiatal leány — annyira anyagelvűnek találtam, hogy nem tudtam a lelkéhez férközni. Egyik beszélgetésünk azonban nagyon tanulságos volt. Azt találtam tőle kérdezni, hogy mégis mit tart ő az emberi élet céljának. Azt felelte: a szerelmet. Ő természetesen a házassági szerelmet értette, s ezen annál kevésbé van okunk megbotránkozni, mert hiszen ez az érzelem kötötte össze a mi édes szüleinket is. Tehát egy teljesen tiszta

és nemes dologról van szó. A hiba csak ott van, hogy ez az érzelem csak ideig-óráig tartó, s még ha az egész életre terjedne is ki, akkor sem nevezhető életcélnek. Mi sokkal nagyobbra születünk. A mi életünk a halál után kezdődik igazán, tehát célunk csak örökkévaló valami, vagyis csupán maga az Úristen lehet.

Akkoriban engem annak a zsidó leánynak a felelete megbotránkoztatott, mert azt láttam belőle, hogy nem képes a földi dolgok fölé emelkedni. Pedig gondolkodása még mindig nemesebb volt, mint sok más emberé, aki eszem-iszomban keresi a boldogságát. De meg azután mit tehetett a szegény teremtes arról, hogy így nevelték. Azonban mégis milyen silány, milyen értéktelen az az életcél, mely az ő szeme előtt lebegett! Milyen végtelenül fölötte áll annak a mienk! Mennyi okunk van hálálkodni azon megvilágító kegyelemért, mely beláttatja velünk, hogy bátran másoknak engedhetünk át ilyen meg olyan munkatert, a tudomány művelését, a ranglétrán való fölfelé törtetést, dicsőséges pályafutást, világverő hadvezérséget stb., mert mindezeknél sokkal nagyobbat kíván az Úr tőlünk, azt az egyet, amit azoktól hiába kér, tudniillik, hogy a szívünkben a tökéletes szeretet sugározzék feléje. Lehet egy ural-

kodónak százmilliónyi alattvalója, de édesgyereke csak kevés van. Így van vele a mi Urunk Istenünk is: csekély azoknak a száma, akik Őt önzetlenül szeretik. Tartozunk mi ezek közé!

Igen nagyra illik becsülnünk azokat a kegyelmi pillanatokot vagy rövidebb-hosszabb időközöket, amikor a tökéletes istenszeretet fellobog bennünk, s olyankor, ha csak a kötelesség nem parancsol egyebet, minden más imát hagyjunk abba abban a tudatban, hogy az sokkal kevésbé értékes ennél. Még ha búcsúimákat mondanánk is, azok se tartsanak bennünket attól vissza, hogy teljesen ennek a szeretetnek adjuk át magunkat, mert hiszen, ha szabad így beszélnem, az *egy állandó teljesbúcsú-állapot*, melynek elégtételi részét bátran felajánlhatjuk akárkiért, de legfőképen és legbiztosabban a tisztítóhelyen szenvedő lelkekért. Ha a kötelesség vagy az előljáró parancsa másfelé szólít, az más, akkor természetesen azonnal engedelmeskednünk kell. Viszont azonban az is igaz, hogy ha ez a kötelesség nem emberekkel való érintkezésre vagy velük való bármilyen foglalkozásra vonatkozik, akkor nem szünteti meg a szeretet lobogását. Szent Teréziával megtörtént, hogy a konyhán jött rá az elragadtatás s a nyílt tűzhelyen egy lábost tartva a tűz fölé,

kavargatta a benne sülő ételt és kitűnően elkészítette. Szent Teréz Margit éppen egy beteget ápol, mikor az figyelmeztette, menjen már készülni, mert közeledik a szentáldozás ideje. A Szent elcsodálkozva kérdezte, hogy lehetséges-e jobb készület e szentséghez, mint a szeretetnek ez a cselekménye. Ezzel világosan kifejezte, hogy betegápolás közben is a lobogó szeretet állapotában maradt. Ha igaz, amit Julius Caesarról mesélnek, hogy képes volt egyszerre hét levelet tollbamondani; ha a sakkmester tud egyidőben húsz-harminc közönséges tehetségű ellenféllel sakkozni és a játszmák legnagyobb részét megnyeri, mert olyan feszülten figyel oda mindegyik menetére: akkor miért ne volna a lelki ember számára lehetséges, sőt nagyonis könnyű, szívvel-lélekkel végezni valamely beteg körül a szükséges szolgálatokat, sőt még beszélgetni is vele a nélkül, hogy a figyelme csak egy pillanatra is elterelődnék Istenről. De ezzel azután meg is cáfoltuk azt az ellenvetést, mintha az istenszeretet hasznavehetlenné, munkakerülővé tenné az embert. Szó sincs róla. Aki Istent szereti, az szükségképen szorgalmas és ügybuzgó lesz, mert hiszen tudja, hogy szerelmese ezeket az erényeket föltétlenül megkívánja tőle s undorodik a lusta embertől. Ez utóbbi kelthet

talán magában valamelyes érzéki áhítatot, de sohasem igazi, lobogó istenszeretet. Az ilyenre állnak Istennek a laodiceai egyházhoz intézett szavai: „Ismerem cselekedeteidet, hogy sem hideg nem vagy, sem meleg; bár csak hideg volnál vagy meleg. De mivel langyos vagy és sem hideg, sem meleg, kezdelek téged kivetni a számból.” A szentekről azt mondta valaki, hogy huszonöt órát dolgoztak naponta: annyira kitűntek a szorgalom erényében.

8. AZ EGYÜTTLÉT IMÁJA

Atyai nagyapám nagyon szeretett engem; bennem látta nemzetségének fenntartóját, — ha tudta volna a jó öreg, mennyire nem váltom be hozzám fűzött reményeit! — s ha nyaranta meglátogattuk, azt akarta, hogy mindig ott maradjak az oldala mellett. Nemigen beszélt velem; falun remete-életet élő, szófukar aggastyán volt, én pedig tizenkétéves fiú, aki bizony jobban szerettem volna az udvaron hancúrozni; de jól esett neki, ha ott voltam vele a szobában.

Valahogyan így van velünk az Úristen is s azért adott nekünk egy imamódot, mely mindössze abban merül ki, hogy ott vagyunk az Ő oldala mellett a nélkül, hogy Ő mást tenne, mint hogy néz bennünket. Mi azonban nem kívánczunk el tőle, hanem jól érezzük magunkat az Ő közelében. Nem érzékeljük ugyan Őt, mint a mámor imájában, hanem a hitünk sötét-jébe burkolódzva ott maradunk abban a tudatban, hogy nekünk Ő kívüle nincsen senki másunk.

Nevezik ezt az imát a hit imájának. Ne-

vezik az egyszerű feltekintés, tudniillik Istenre tekintés imájának. Mondhatnók, hogy ez a Kármelnek sajátos szemlélődése. Szent Terézia anyánk az összeszedettség imájának mondaná, a kármelita lelki írók pedig, ha nem csalódom, természetes szemlélődésnek, ellentétben a természetfölöttivel. Bár azt hiszem, hogy amikor nagyon mentes a szórakozottságtól, közel jár ez utóbbihoz. Lehetséges ugyanis, hogy az ember szinte minden szórakoztató gondolat nélkül van meg benne hosszabb ideig, azonban az előbbi imát jellemző mámort nem érzi. Viszont máskor sok benne az elme této-vázása, a képzelet szállongása, de nem annyira, hogy megszüntetné áhítatát.

Ez az az ima, mely a Kármelen annyira boldogító. Azzal kezdjük a napot és este, fáradtan a napi munka után abban pihenünk meg. Az elmélkedési gondolatokból egyet-kettőt ráteszünk szívünk tűzére, de mikor az már annyira, amennyire ég, annak melegénél sütikérezve jól érezzük magunkat Isten közelében. Ilymódon nem csupán egy órát lehet eltölteni; mert hiszen ez az ima egyáltalában nem fárasztó, sőt pihentető, s akik nem értenek hozzá, elcsodálkoznak azon, — meg is történt — hogy miképen tudott az a kármelita egy egész délelőttöt és egy egész délutánt egy falusi templomban

eltölteni, pusztán azért, mert tévedésből egy nappal előbb érkezett s így aznap semmi dolga sem volt. Csak hogy természetesen az kell hozzá, hogy az ember jobban érezze magát Isten társaságában, mint az emberekében.

Ezt a hangulatot fejezi ki a következő kis költemény, mely a „Chronique du Carmel” című francia folyóirat 1926 áprilisi számában jelent meg:

A kármelita nővér szíve

Irta : Carmela

Tettetés, hazugság e szívet nem járja,
Istenre tekintés az egész imája.
Nem akaratos ő, vágyai nincsenek;
Szívesen él, de a haláltól sem remeg.

Ha lelki vigaszok reá dúsan hullnak,
Vagy ha fölötte az egek bezárulnak;
A jó Isten akár gyöngéden becézi,
Akár a büntető keze súlyát érzi:

Ez a nagy, nemes szív nem nyugtalan soha,
Nem hiába adta önmagát ő oda.
Istenre bízta rá, gondozza, vezesse,
S ami Neki tetszik, vele azt tehesse.

Meghalt ő mindennek, s neki haljon minden,
Csak az Úré legyen síron túl és innen.
Vakon engedelmes; — észre lehet venni:
Bűnnek tartja bármit függetlenül tenni.

Rajt' az Úr pecsétje szaván, mozdulatán,
Nincsen benne, ami földies volna tán.
A világ javai hagyják jéghidegen,
Istenen kívül ő mindennek idegen.

Embertársait minő egyenlőn szereti;
Rokon- és ellenszenv ebben nem vezeti;
Kedves mások iránt; Isten szavát issza,
Mint tükör, melyben az ég verődik vissza.

Ha boldog, féktelen vidámság nincs benne,
De nem is szomorú, bármennyit szenvedne.
Jusson neki első avagy utolsó hely,
Nem teszi büszkévé; nem megy leverten el.

Tisztelet, megvetés mindegy az őneki,
Rózsát a tövissel együtt szedegeti.
Ha becsülik vagy ha hírneve kikezdve,
A semmiségébe marad temetkezve.

Hibáját nem menti, ha szemére vetik,
Ha mások vádolják, ő nem védekezik;
Önátadásában van neki a kincse,
Nem bánja, mindene megvan-e vagy nincs-e.

•

Hallgatagon s csendben ha lepereg élte,
Nesztelenül surran az Isten ölébe.

A természetes szemlélődést nem lehetne világosabban megmagyarázni, mint ahogyan ez a kis költemény teszi. Egyszerű feltekinvés az a mennyei Atyára úgy, mint a kisgyermeké, mikor ott van édes szülője oldala mellett, s a leggyöngédebb szeretet ragyog ki szeméből. Azonban felsorolja

azokat az erényeket is, amelyek ezen imának gyakorlatához nélkülözhetetlenek. Lemondott önakaratáról, földi vágyakat nem ismer. Közömbös étellel és halállal szemben, mert ő csupán azt óhajtja, hogy Isten akaratára maradéktalanul teljesüljön rajta. Tökéletesen egyszerű, természetes minden pózolás nélkül. Az imában nem keresi a vigasztalásokat; ha vannak, hálával veszi, de éppolyan hűséges és kitartó, ha lelki szárazságban szenved. Föltétlenül engedelmes, kerüli a független cselekvést. Igen nagy benne a szeretet mindenki iránt, s bár természetesen kedvesebbek neki azok, akikben nagyobb istenszeretetet lát, ezt nem mutatja ki, hanem igyekszik mindenkivel szemben egyenlően kedves és szolgálatkész lenni, mint Szent Terézia anyánk, aki még a leggyöngébb szentbeszédet is élvezni tudta; ő is mindig örömmel hallgatja, ha neki Istenről és a vallási dolgokról beszélnek. Lelke mohón issza az ilyesmit. Szenvedélyei a helyes középútra vannak lefékezve. Ha öröm éri, nem engedi át magát szertelen vidámságnak, de szomorúság sem látszik rajta, ha szenvedésben van része. Elfogadja az első helyet, például a főnöknői tiszteletet, ha arra megválasztják, de még jobban örül annak, ha elmellőzik s az utolsó helyen kell magát meghúznia. Az

emberek véleménye iránt teljesen közömbös, sőt jobban szereti, ha rosszat gondolnak róla. Ha valamiről vádolják, magára vállalja a hibát, még ha nem is ő követte volna el. Hogy a zárda ellátja-e őt a szükségességekkel vagy sem, azzal sem törődik. Így éli le életét teljes háttériségben, s nem okoz feltűnést, mikor elérkezik a boldog óra, hogy Isten karjaiban röppenjen át.

Azt hiszem, ez az ima a korral fejlődik. Még a világban is, mikor az évek folyamán az ember mellől elhaltak azok, akiket szeretett, figyelme — föltéve, hogy vallásos életet élt — mindinkább az ég felé fordul. Unja az emberek társaságát és mind szívesebben keresi fel a templomot. Így vannak vele azok az öreg nénikék, akik akár nap-hosszat is elüldögnének az Isten házában. Olykor-olykor ugyan belenéznek az öregbetűs imakönyvükbe, de nagyobbrészt egyszerűen ott vannak és jól érzik magukat Teremtőjük jelenlétében. Imádkoznak, sőt az imának egyik legszebb faját végzik, s talán nem is tudják, hogy imádkoznak. Mikor meg-megmozdul bennük a lelkiismeret s — egészen tévesen — arról vádolja őket, hogy idejüket vesztegetik, újra előveszik az imakönyvet és olvasnak belőle. Pedig van-e szebb ima annál, mikor ez a kis földi teremtmény, az ember olyan jól

érzi magát mindenható, végtelen Istene mellett? Hogy olykor elkalandoz az esze . . . hát az igaz, de arról nem tehet; szeretné, ha nem úgy volna a dolog s ha állandó, feszült figyelemmel nézhetné Istent hitének szemével. De ez' az állapot majd csak a mennyországban fog bekövetkezni, illetve ott majd szemtől-szembe látjuk Őt. Eladdig legyünk türelemmel önmagunkkal szemben. Az Úristen amúgy is tudja, hogy milyen agyagból gyúrt bennünket és magától értetődőnek tekinti szórakozásainkat. Az is igaz azonban, hogy ha valaki erősen előrehaladt Isten szeretetében, akkor szórakozásait is ez a szent érzelem színezi meg és tulajdonképpen az Istenre gondolás téríti el az Istenre figyeléstől. Az pedig azután már igazán nem baj.

Ennek az imának módszeréről nem érdemes beszélni, mert egyáltalában *nincs módszere*. Éppoly kevésbé van, mint annak, hogy amikor a fiú az iskolaév végén hazajön, miképen ugorják édesanyja nyakába. Elmélkedési pontokat felolvasni, amint a Kármelen szokás, csak arra az esetre jó, ha az ember képtelen volna erre az együttléti imára. Ha képes rá, oda se hallgat: azok az idegen gondolatok inkább zavarják, mintsem elősegítenék.

Érdemes azonban azzal a kérdéssel foglal-

kozni, hogy miként kell vagy lehet az embernek erre az imára önmagát és másokat ránevelnie. Ez a kérdés különösen a Kármelen fontos, mert hiszen ez a természetes szemlélődés Rendünknek sajátos imája s egész életünk úgy van berendezve, hogy ezt gyakorolhassuk.

Először is azt hiszem, hogy nem mindenki képes rá. A Kármel nevelése ugyan nem lesz egyetlen jóakarató szerzetesnél sem gyümölcstelen, de esetleg inkább fog egyiknél-másiknál a gyakorlati téren érvényesülni, mint a szemlélődésén. Ez pedig jól is van így, mert hiszen a férfirendnek is szüksége van lelkes apostolokra, kik a lelkipásztorkodásnak fekszenek neki, s a női rend sem nélkülözheti az erős, munkabíró, életrevaló egyéneket. Márpedig a Mária és a Márta csak a szenteknél dolgoznak karöltve és vállvetve, míg a közönséges halandóknál, mint amilyenek mi vagyunk, az egyik rendszeren a másik rovására fejlődik. Számoljunk le tehát azzal, hogy még a Kármelen is, a ránevelő életmód ellenére, a szerzetesek jelentékeny része (a férfiaknál a felénél jóval több), hacsak nem a késő aggkorban, nem fog beletanulni a szemlélődésbe. E tény ellenére azonban a Kármel szelleme megkívánja, hogy kivétel nélkül mindenki törekedjék ezt az imamódot elsajátítani,

az ujoncévben pedig szintén mindenkit e cél felé kell irányítani.

Ennek az irányításnak főbb szempontjai nézetem szerint a következők:

Említettem, hogy ennek az imának lényeges tulajdonsága az, hogy az ember jól érzi magát Isten közelében. Márpedig a lélek csak annak társaságában érzi jól magát, akit szeret. Ezt a gondolatot jól jegyezzük meg, mert minden további ennek a folyománya.

Ahhoz, hogy valakit szeressek, nem elég, hogy tudjak létezéséről. Tudom, hogy él Hajlé Szalasszié, Ethiopia királya, s nem tagadom meg tőle a kötelező általános emberszeretetet, de azért nem jut eszembe vágyódni utána, mert nincs szerencsém közelebről ismerni őfelségét. Hasonlóképen nem elég tudnom, hogy Isten van. Többet, sokkal többet kell Öröla tudnom, sőt igen jól kell Őt ismernem, csak úgy lehet nálam istenszeretetről szó.

Az irányításban tehát a legelső lépés megismerni, illetve megismertetni Istent.

De vajjon mi ennek a módja? Erre a kérdésre engedjük át a feleletet az édes Jézusnak. „Mutasd meg nekünk az Atyát, s az elég nekünk”, — mondotta neki Fülöp apostol. S vajjon Ő mit felelt erre a kívánságra? „Annyi idő óta vagyok veletek,

s még sem ismertek engem? Fülöp, aki engem lát, az látja az Atyát." Ezzel minden meg van mondva. Istent nem állíthatom sem a magam, sem más szeme elé, ellenben Jézust igen. Tehát Ővele kell igen sokat foglalkoznom, Őróla beszélnem, Őróla elmélkednem, az Ő egész életének minden mozzanatát ismernem és tanítványaimmal megismertetnem. A tankönyvem legyen az evangélium, de maradjak is meg annál. Isteni bölcsesség nyilvánul abban, hogy az evangélium csak annyit mond el az édes Üdvözítőről, amennyit elmond és *nem többet*. Ez a lényegre szorítkozó leírás mutatja be Őt nekünk a legfelségesebb módon. Ne jusson eszünkbe meséket közbekeverni. Hagyjuk a magánkinyilatkoztatásokat: azokban nincs meg az az isteni sugallat adta erő, mely az evangéliumból árad a lelkünkbe, eltekintve attól, hogy — mint például Emmerich Kataliné — bebizonyíthatólag téves adatokat is tartalmaz. Boldoggáavatásakor az Anyaszentegyház kimondottan eltekintett tőlük, mert alapos a gyanú, hogy kiadójuk: Brentano Kelemen közbekeverte a saját elgondolásait. Maradjunk mi a tiszta forrásnál. A magyar fordítás jegyzetei is elegendők a szöveg megértéséhez, de ha az ujoncok nevelője hozzáolvas valami jó szentírásmagyarázatot, egy kis történelmet

és régiségtant, azt jól teszi; de mondom, nem föltétlenül szükséges. Kis Terézke állandóan a szíve fölött hordta a négy evangéliumot, s majdnem betéve tudta az egész szövegüket. Ez nagyon fontos. Jézus életébe tehát alaposan bele kell magunkat elmélnednünk. Mert Ő az út a mennyei Atyához. Ő a közvetítő Isten és ember között.

Azonban van egy közvetítő Jézus és az ember között is, akinek megértése és alapos ismerete nélkül az édes Üdvözítőre vonatkozó fogalmaink sohasem lesznek tökéletesek, s ez a Szűzanya. Ő az aranyhíd, mely Jézushoz vezet; Jézus a gyémánthíd, melyen a lelkünk továbbmegy a Szentháromság felé. Reá vonatkozólag is elegendő az, amit róla az evangéliumok mondanak és amit róla elhallgatnak, mert hiszen nem egyszer ezek az elhallgatások éppen olyan ékesszólók, mint a nyilatkozatok. Őt is tehát a lehető legtökéletesebben kell megismernünk, annyira, hogy beelélássunk az ő drága szent Szívébe és eltaláljuk annak minden reánk vonatkozó gondolatát. Ez nagy mondásnak látszhatik, pedig én azt hiszem, ha valaki nagyon szereti őt, az mindig tudja, vajjon a Szűzanya mit gondol róla, mikor így vagy úgy cselekszik, s eltalálja, hogy az élet különböző körülményei között, az adott esetben mit kíván tőle. Ha például valami

kevésbé jót vagy éppen rosszat akarna tenni, mintha csak a füleivel hallaná az ő szavát: „Ha ezt megteszed, akkor nem vagy az én fiam.”

Az ilyen alapos megismerkedés fakaszt azután igazi szeretetet a Szűzanya, Jézus és a mennyei Atya iránt s teszi kellemessé a velük való együttlétet.

Ez azonban még nem minden. Ahhoz, hogy én jól érezzem magam valaki társaságában, az is szükséges, hogy ne vágyódjam másfelé, ahol még jobban érezném magam, vagyis ne legyenek földi ragaszkodásaim. Ne legyen — bocsánat a kifejezésért — majomszeretetem. Mert majomszeretet és semmi más, ha valaki annyira csüng egy másik személyen, hogy még az Úristen kedvéért sem tud tőle gondolatban elválni. Ilyen ragaszkodások nők között könnyen fejlődnek ki és Szent Terézia anyánk sokat ír róluk. Férfizárdákban, azt hiszem, még sohasem volt alkalmam ilyeneket tapasztalni a testület tagjain belül; kifelé azonban ezekben is előfordulhatnak. Néha maguk a főnöknők kívánják meg alattvalóiktól a túlzott ragaszkodást. Egy alkalommal egy főnöknő valamelyik kilépni szándékozó alattvalójáról beszélve ezt mondta nekem: „Azt kérdeztem tőle: de mondja, hát maga nem szeret engem?” Nem tettem erre meg-

jegyzést, mert nem szeretek kellemetlenkedni, de magamban nagyot néztem. Hát a szerzetben a főnöknő iránti szeretetnek kell valakit a kilépéstől visszatartania, nem pedig az édes Jézus irántinak? Hát a főnöknő annak a léleknek jegyese, nem pedig az isteni Üdvözítő? Páter Pronak, a mexikói vértanú jezsuitának gondolatai között olvastam, hogy sohasem igyekezett gyónóinak szeretetét magára irányítani, sőt nem is engedte, hogy ezt tegyék. Ő a lelkeket Jézushoz vezette, nem pedig önmagához s nem akart a lélek és az Úristen közé furakodni.

Nemrégiben hallottam közvetve egy világi hölgynek ezt a kijelentését: „Én a lelkiatyámmal lelki házasságban élek.” Annak a sajnálatraméltóan együgyű léleknek, azt hiszem, semmi rossz utógondolata sem volt. Hallott valamit harangozni a lelki házasságról, s azt a lelkiatya iránti rokonszenvre értette, de azért ez a megjegyzés sejteti, hogy mennyire földies a gondolkozása s hogy miben merül ki nála az egész vallássosság. Egyik húgomnak mondta egyszer egy búslakodó úriasszony: „Tudod, mire volna nekem szükségem? Egy lelkiatyára.” A húgom sietve felajánlotta nekem ezt a szerepet, de magától értetődik, én nem kértem belőle. Ezek valóságos léhaságok,

még a legjobb esetben is. A kevésbé jó vagy éppen rossz esetben pedig rettenetes lelki rombolásokat okoznak. Saját tapasztalatom köréből mondhatnék eseteket.

Addig, amíg valamely nővér olyan szerep-
tettel ragaszkodik főnöknőjéhez, mint a
kisgyermek az édesanyjához, addig nincs
baj. Sőt ez a gyöngéd vonzalom szükséges
is, hogy őszintén feltárhassa előtte lelkének
minden redőjét. A hiba ott kezdődik és az
mutatja vonzalmának rendetlen voltát, ha
elkezd féltékenykedni és rossz szemmel nézi,
ha főnöknője a többi nővért éppúgy szereti,
mint őt, vagyis a maga számára óhajtaná
lefoglalni a főnöknő egész szeretetét. Ez a
rendetlen vonzalom irányulhat természetesen
nemcsak a főnöknőre, hanem bármely más
nővérré is. Az a kérdés tehát, hogy ilyen
esetben mi a teendő?

Az első az, hogy ne botránkozzunk meg
túlságosan ezen a hibán. Emberek vagyunk,
tele gyarlósággal; aki még sohasem hibázott
e tekintetben, az vessen követ az ilyenre.
Én nem tehetem. Azután meg kisebb hiba
túlzott szeretettel véteni, mint szeretetlenség-
gel. Ha a fának sok a hajtása, azt mindig
vissza lehet vágni, de ha nincs hajtása,
akkor vajjon mit lehet vele kezdeni? Az
„Énekek éneké”-nek arája mondja, hogy
Jegyese bevezette őt borpincéjébe és „el-

rendezte benne a szeretetet". Hát hiszen igazában csak Ő, csakis az isteni kegyelem képes azt bennünk elrendezni, de azért magunknak is meg kell tennünk a magunkét. Segíts magadon, az Isten is megsegít.

Senkinek sem ajánlanám, hogy azt, akit rendetlenül szeret, — értsük meg egymást, itt nem bűnös szeretetről van szó, hanem csak fegyelmezetlenről — hogy azt igyekezzék nem szeretni. Nem is tudom, lehetséges volna-e ezt megtenni. Nem. Szeresse tovább, de igyekezzék a többieket mind éppen úgy szeretni. Ha ez sikerül neki, mihelyt szeretete többekre irányul, meg fog szűnni annak rendellenessége azon egy iránt. Hiszen amúgy sem vagyunk képesek elegendőképen szeretni egymást, tehát ne aggódjunk a miatt, hogy túlzásba esünk, ha testvéreinket mind úgy szeretjük, amint azt az egyet szerettük.

Kis Terézke megmutatta, hogyan lehet ezt gyakorlatilag megoldani. Kövessük példáját. Keressük ki a testületben azt, aki legkevésbé áll az arcunkhoz és tanúsítsunk iránta nagy vonzalmat az ő lelkében élő Istenségre irányítva figyelmünket. Tegyük neki szívességeket. Semmi sem gyullasztja ki bennünk annyira a szeretetet valaki más iránt, mint ha szolgálatokat teszünk neki. Hogy miért van ez így, azt nem tudom, de

valóban így van. Ha mást nem tudunk vele tenni, mutassunk neki barátságos arcot, valahányszor dolgunk van vele. Kis Teréz-kénk mindig édesen mosolygott rá arra az illető nővérré úgy, hogy az végre is elcsodálkozva kérdezte tőle: „Mondja csak, kedves nővérem, miért szeret ön engem annyira?”

Hiszen a rendetlen szeretet éppen azért helytelen, mert egyet szeret, másokat pedig kizár a szeretetből, s így egyértelmű a szeretetlenséggel. Mihelyt mi sokakat szeretünk, akár a tőlünk telhető legforróbb érzellemmel és senkit sem zárunk ki szívünkől, akkor kivettük ennek a szenvedélynek méregfogát.

Magától értetődik, hogy az az összeszedettség, mely a természetes szemlélődéshez szükséges, sok egyéb erényt is föltételez. Hogy mit, azt megmondja kinek-kinek saját tapasztalata. Figyelje meg önmagát: állapítsa meg, hogy mi zavarja őt az Istenre való egyszerű és szokásos feltekintésben s gyakorolja azt az erényt, mely ennek a zavaró hatásnak természetes ellenszere. Egyet azonban külön kiemelek, mert arra, azt hiszem, nem mindenki gondol. Egy olyan hibáról van szó, mely önmagát erénynek, a zárda érdekeiért való buzgólkodásnak szokta feltüntetni.

Hogy mi az, megérthetjük Kis Teréznek egyik feddéséből, melyet egy ujoncnővérhez intézett. Az illető egy szőnyeget porolt nagy igyekezettel, belefektetve szívét-lelkét. A Szent megkérdezte tőle, vajjon épp akkora buzgalommal végezné azt a munkát, ha az a szőnyeg nem volna a miénk? Az ő éles szeme észrevette, hogy ezen ügybuzgalom mögött a *tulajdonjog* érzése szerepel mint indítóok.

Addig, amig mi le nem szokunk arról, hogy a zárdát magunkénak tekintsük és nem úgy érezzük magunkat benne, mint vendégek, akik tegnap érkeztünk és holnap továbbmegyünk, addig annak gondjai ólomsúllyal nehezülnek reánk s nem hagyunk nyugodni.

Szent Harding István, a ciszterci rend harmadik alapítója és a szerzet bölcsőjének, Cîteaux-nak apátja, valahányszor zsolozsmára ment, mikor rátette kezét az imakórus ajtajának kilincsére, néhány pillanatig megállt és elgondolkozott. Megkérdezték egyszer, hogy mit csinál ilyenkor. „Gondjaimat teszem le a küszöbre, — volt a válasz — s azt mondom nekik: Maradjatok itt, várjatok reám; ha majd kijövök, újra fölveszlek benneteket.” Így tett és így kell tennie annak, akinek gondjaira maga az Úr isten bízta a testületet. De hogy minek

vállalja annak gondjait az alattvaló, aki arra semmiképen sincs kötelezve, azt nehéz megérteni.

Egy németországi női Kármelben adtam egyszer tíznapos lelkigyakorlatot. Ez idő alatt az egyik idős nővér — közbensőleg mondva nem közönséges lélek, sőt kiváló írónő, kinek művei a zárda fő jövedelmi forrását képezik — többször hivatott a rácshoz s folyton azzal zaklatott, szóljak már a perjelnőnek, tegyen valamit a befőttes üvegek ügyében. Azok ugyanis a fürdőszobában egy pléhkádra fektetett deszkán vannak elrakva. Márpedig ő előre látja, hogy súlyuk alatt a pléhkád össze fog horpadni, az üvegek leesnek és összetörnek. Ő már régóta hangoztatja ezt a perjelnő előtt, de az nem ad rá semmit.

Ime tehát ez a gondolat teljesen elfoglalta a jó lélek értelmét s nem hagyta nyugodni. Pedig hát mi gondja volt rá? Tudtommal a befőttes üvegek tartalma a maga idejében odakerült, ahova való volt, tudniillik a gyomorba s egészen felesleges volt, hogy az a jó nővér együttléti imát végezzen vele tíz napon át.

Magától értetődik, hogy minden jó szerzetesnek szívéen kell viselnie és tőle telhetőleg előmozdítania a zárda érdekeit, azonban sohasem szabad felednie, hogy azokat

nem illik az Istenre való figyelésnek elébe helyezni. A szentek mindig arra adtak nekünk példát, hogy legyünk föltétlen bizalommal az isteni Gondviselés iránt. „Ha nem az Úr építi a házat, építői hiába dolgoznak rajta. Ha nem az Úr őrzi a várost, őre hasztalan virraszt felette.” (Zsolt. 126, 1.) Azok a szavak, melyeket az édes Jézus Szent Teréziához intézett: „Neked csak az én érdekeimre legyen gondod, a tiedet majd megvédem én”, az egész zárdára is vonatkoznak. Ne gondoljuk tehát, hogy minden mirajtunk múlik. Bízunk magunkat Őreá, föltéve, hogy becsületesen megtettük a magunkét.

Szent Terézia anyánk az egész földi életet egy rossz vendéglőben töltött éjszakának mondja. A kármelita nem panaszkodhatik az ő vendéglőjére, mert az valóságos földi paradicsom, de azért mégis csak vendéglő. Ne rendezkedjék tehát úgy el benne, mintha az az ő birtoka, az ő családi kastélya volna, melyben minden az övé. Életének filmje szédítő gyorsasággal pereg le: benne tegnap öltöztették be, holnap elvégzik fölötté a halotti szertartást. Tévedés volt tehát, mikor a magáénak tartotta. Hogy az ő birtoka és családi háza hol van, azt megmondta és jól tudta már gyermekkorában Keresztes Szent János, mikor ezt ismétel-

gette: „Az angyalok mind enyéme, enyém a Szűzanya.” Ezeknél legyen a szíve, ezekenél minden gondolata, akkor folyton-folyvást fogja gyakorolni a természetes szemlélődést.

A Kármelen állandóan gyakorlatban van a tulajdonjogérzés elleni küzdelem. Ezért cseréltetik a növendékeikkel a cellákat és a használatukra szolgáló tárgyakat. Így akarják megakadályozni azt, hogy a szívük bármi csekélységhez hozzátapadjon. A zárdát és szerzetet nem lehet cseréltetni, de legalább oktatással kell megszüntetni azzal szemben is a tulajdonérzés kifejlődését.

Ha azonban, kedves Anyám, — mert hiszen az ön kérésére írtam meg ehhez a fejezethez ezeket a gyakorlati tanácsokat — olyan lélek jutna a kezébe, aki ezt képtelen megérteni, ne erőltesse a dolgot. Kitűnő és hasznos tagja lehet a zárdának az is, akinek gondolkodása nem éri el ezt a kegyelmi színvonalat s aki betű szerint alkalmazza magára az Úrnak Jeremiásnál megőrzött szavait: „Bevezettelek titeket a Kármel földére, hogy **egyétek** annak gyümölcsseit és mindennek legjavát.” Ne ütközzünk meg rajta, s adjunk hálát azért, hogy mi tisztábban látunk.

9. A KITARTÁS IMÁJA

Még a legkiegyensúlyozottabb egyének lelkében is vannak hullámlások; ez hozzátartozik az ember természetéhez. Nem a dolgok lényegét fogja fel közvetlenül, mint az angyal, hanem csak külső tulajdonságait érzékeli s azokból következtet a lényegre. Innét van, hogy amit ma jónak tart, azt holnap esetleg helyteleníti, de innét származik az a nagy előnye is, hogy képes megjavulni, bűneit megbánni és az erénygyakorlatok útjára lépni, míg az angyal számára nincs megtérés. Az, ha egyszer elbukott, úgy is marad mindörökre, mert tökéletes felfogással és meg nem másítható akarással követte el bűnét.

De ha el is tekintünk a szomorú vétkezési és a vigasztaló megtérési lehetőségtől, magában a lelki életben sincs egyenesen fölfelé ívelő haladás, hanem annak mindig van ár-ápálya. A buzgalmunk nem kitartó, s éppen a legválságosabb pillanatokban szokott bennünket cserben hagyni. Faber, a nagy angol lelki író fölveti a kérdést, honnét van az, hogy a szentmise utáni negyedórai hála-

adás a pap egész napjának a legszárazabb ideje szokott lenni, úgyhogy csak nagy elszántsággal tudja azt hűségesen megtartani. A felelet az, hogy a megelőző szentmise és az azt előkészítő elmélkedés kifárasztották a lelket; annak most szórakozásra, pihenésre vagy legalábbis az elűtő foglalkozásban található felüdülésre volna szüksége. Nem képes olyan hosszú ideig áhítatában kitartani. Magától értetődik, hogy közönséges halandókról beszélünk, nem pedig szentekről, habár még egy Szent Terézia is mennyit panaszkodik lelki szárazságai miatt!

Mármost, mint mondtam, az előbb említett együttléti imában az ember jól érzi magát s ellenne abban a — ha nem is mámorító, de jóleső érzésben akár naphosszat. Lelki állapotának egyik jellemző vonása tehát ilyenkor az, hogy *jobban érzi magát ott, ahol van, mint bárhol má'utt.*

Mármost sajnós, amilyen az ember, vannak esetek, amikor ennek éppen a fordítottja következik be, s az ember, mikor imádkozik, jobban érezné magát bárhol másutt, mint ahol van. Istenre gondolni képtelen. Még arra is alig emlékszik, hogy volt idő, — talán nem régebben, mint tegnap — amikor ő mámoros volt az áhítattól és szívében lobogott az istenszeretet. Sérti becsületérzését, hogy külsőleg ájtatos

testtartással van ott, ahol van, legyen akár a közös elmélkedés helyén, akár a cellájában, holott bensőleg hideg, mint egy jég-csap. Mintha csak hazudnék; mintha másokat akarna félrevezetni farizeusi viselkedésével. „Ugyan, hagyd abba ezt a komédiát”, súgja neki valami. Igen ám, de ha szerzetes, a Szabály parancsolja neki, hogy most imádkozzék, ha pedig nem az, akkor azok a jófeltételek kötelezik rá, amelyeket előzőleg tett. Tehát *ki kell tartania*. Az idő rettenetes lassan múlik. Egy félóra, hát még — mint a Kármelen — egy egész, az valóságos örökkévalóság; ólomlábon haladnak a percek. Végre üt az óra; igen ám, de felet: még egy félóra van hátra. Jaj nekem! Beleöszülök! Elmehetnék, semmi sem akadályoz benne, de a kötelességtudás erősebb minden vasláncnál. Azonban siralmas percek azok a lelki életnek, mikor az embert nem a szeretet, hanem a kötelességtudás tartja!

Ez az egész állapot sokkal elviselhetőbb, sőt fölemelő volna, ha az emberben nem homályosulna el az a tudat is, hogy hiszen ebben az erőlködő, teljesen meddőnek látszó imában az égiek gyönyörűségüket találják. Nem azt akarom itt hangsúlyozni, hogy érdemszerzőbb. Ha valaki igazán szereti az Uristent, akkor ezt a szempontot nemigen

szokta latolgatni. Egyrészt, mert önköltségen óhajt az Úrnak szolgálni, másrészt pedig, mert annyira tisztán látja saját úgynevezett érdemeinek kimondhatatlanul gyarló és tökéletlen voltát, hogy szinte szégyel rájuk gondolni. Tudja, hogy a szeretet odaajándékozza neki az édes Jézust mindenestül, érdemeivel együtt, s azokba öltözötten óhajt örök bírása előtt megjelenni, hogy azokra való tekintetből irgalmasságot találjon. Igaz, hogy ezt a gondolatot nem szabad túlzásba vinni, nehogy eretnokség legyen belőle. De hiszen végre is óriási a különbség a között, ha én azt kívánom, hogy engem az istenszeretet üdvözítsen, és Luther állítása között, aki azt mondja, hogy a hit egymagában üdvözít, tekintet nélkül az ember életére. Kis Szent Teréznel minduntalan ismétlődik az a gondolat, mennyire szeretné, ha Isten nem is látná jócselekedeteit, s ő teljesen önzetlen szeretetből, minden jutalom reménye nélkül szolgálhatna neki. A lelki ember azért teszi a jót, hogy mosolyt csaljon az égiek ajkára, hogy örömet szerezzen Istennek. Mint azonban az imént mondtam, ilyen vergődés idején elfelejti azt is, hogy hiszen ha valamikor, úgy most örvendezteti meg Őt.

Fölteszem, hogy az illetőt nem vonzza, semmiféle földi élvezet; azon is túl van,

hogy emberek társasága után vágyakozzék; megvan benne az igyekezet, hogy jól végezze imáját; szenvedését egyes-egyedül az okozza, hogy reménytelenül úszik szembe a szórakoztató és sokszor szennyes gondolatok árával, melyek látszólag menthetetlenül sodorják át a Niagara felé, hogy ott a mélységbe döntsék és elpusztítsák. Aki ezt nem tapasztalta, annak nem könnyű dolog ezt megmagyarázni. Olvassa el Pazzi Szent Magdolna életét és abban azt a fejezetet, melyben ő maga beszél az „Oroszlánveremben töltött öt esztendejéről”.

Megjegyzendő, hogy bármennyire kínos legyen is ez az állapot, a lelki élet szempontjából nem lehet eléggé megbecsülni értékét. *Ez az állhatatosság iskolája*, vagyis azé az erényé, melyen örök üdvösségünk múlik. Mert mit ér egy életen át kifejtett buzgóság, ha az utolsó pillanatban, a halálunk előtt, meg találunk tántorodni? Márpedig az erény szilárdságát, tehát az állhatatosságát is csupán csak a gyakorlat biztosítja. Ez ugyanazt a szerepet játssza a lelki életben, mint a sport terén a tréning. Ez utóbbi nélkül egyetlen bajnok sem merne a porondra kilépni, mert egészen biztos lehetne arról, hogy ellenfele legyőzi. A mi hármás ellenfelünk, a test, a sátán és a világ csakúgy lesi a pillanatot, amikor

elhagyjuk magunkat; amikor erényeink izomzata elpetyhüdt a tréning elhanyagolása folytán; ilyenkor támad nekünk, s adja Isten, hogy le ne győzzön. Biztosak nem lehetünk magunk felől s Isten segítő kegyelmére is csak úgy számíthatunk, ha megtettük a magunkét.

Igaz ugyan, hogy az állhatatosság gyakorlására bőven nyújt alkalmat a mindennapi élet, amely munkánk és feladataink végzésében állandó kitartást, ernyedetlen szorgalmat, a szerzetesi élet terén a közös gyakorlatokon való hűsége, pontos megjelenést követel és tiltja a szeszélyességet, a kapkodást: de azért nem tudom, van-e valami, ami állhatatosságunkat jobban próbára teszi, mint az említett lelki szárazság. Aki az ilyen nehéz időben egy jottányit sem enged imáiból; aki azokat, bármennyire nehezebbé essék, éppolyan pontosan végzi, mintha akár a legbőségebb lelki vigasztalások csöstell zúdulnának reá: az ember a talpán; arra lehet számítani; az megteszi a magáét, s ha a mellett alázatos, az Úristen is meg fogja neki mindig adni a kegyelmet, hogy győztes maradjon küzdelmeiben.

Mondom: ha alázatos marad. Mert nincs a lelki életnek vésesebb pestise, mint az aszkéta gög; mikor az ember éppen saját

buzgóságára és pontos kitértására képzel valamit s másoknál különbnek tartja magát. Az ilyen ember akassza füstre, savanyítsa be egész lelki életét, mert meg lehet róla győződve, hogy az égiek befogják az orrukát annak láttára, annyira rossz szagot áraszt. Az ilyesmi majdnem biztos előfutára valami súlyos, esetleg végzetes lelki bukásnak. Ismertem papokat, akikről csakúgy csurgott a kenetesség és szentek hírében álltak, holott a dolog vége hithagyás, aposztázia lett.

10. A LOBOGÓ SZERETET IMÁJA

Világi embereknek legtöbbször fogalmuk sincs arról, hogy milyen mérveket ölthet a szeretet a lelki emberek szívében, s nem egyszer megbotráncolnak azon, hogy ez utóbbiak istenszerелеmről beszélnek. Pedig ezek csupán azt akarják ezzel a szóval kifejezni, hogy az az érzelem, melyet a költők unos-untig megénekelnek, mely a novellák és regények elbeszéléseiben döntő szerepet játszik, melynél erősebb érzelmet nem lehet képzelni, különösen, ha az anyai szeretetet is ez alá a fogalom alá foglaljuk, tökéletes párját, sőt bátran mondhatjuk, a hatványát leli meg a hívő lélek Isten felé való lángolásában. Ha azután valaki ezt a szót mindenáron félre akarja érteni és szexuális vonatkozásokat szimatol benne, az csupán önmagának állít ki szegénységi bizonyítványt. Hiszen még a költő is, hacsak nem romlott lelkű, tiszta, szűzies szerelemről dalol s nem volna képes eszményképéről feltételezni, hogy annak lelkében nemtelen mellékszöngék szólalnak meg. Szent Teréziának és Kis Terézkének ezekről az utób-

biakról egyáltalában fogalmuk sem volt, s a szívük mégis olyan szenvedélyes szeretettől lángolt Isten iránt, amilyent emberi lény nem képes senkinek szívében gyullasztani.

Igen, éppen ebben a pontban van a nagy különbség. Az az emberi érzelem, akár mennyire nemes legyen is, — hiszen a mi szüleinket is az kötötte össze s így teljes tisztelettel beszélhetünk róla — teremtményre irányul s azért már ezen az alapon sem említhető egy napon azzal a másikkal, melynek tárgya Isten. Igaz, az embert látjuk, halljuk, szóval érzékeljük, ellenben Istent nem. Igen ám, de ha a hit elég erős, akkor úgyszólván teljesen tudja pótolni ezt az érzékelést és közvetlen érintkezést. Ha pedig valaki ennyire van, akkor, kérdem, hogyan volna képes egy rövidéletű, gyarlóságokkal telített emberi lényt, aki az ő vonzalmát is csak ideig-óráig és úgy, ahogy viszonzozza, — mondom — hogyan tudná azt annyira szeretni, mint a végtelen Istent, minden szépnek és jónak forrását, s akinek részéről örökkétartó s az ő szeretetét végtelenül felülmúló viszonszeretetet élvez. Tehát a hívő lélekben minden más érzelmet messze felülmúl az Istenre irányuló szeretet; az Istentől kapott szeretet pedig végtelenszerre nagyobb annál, amelyet em-

bertől, legyen az édesanya, hitvestárs vagy jóbarát kaphat. Ezt maga a józan ész is belátja.

Ez tehát az a forró, szenvedélyes szeretet, melytől a szentek lángoltak Isten iránt, s mely, ha nem is ilyen fokban, de azért mégis más, közönséges lelki ember szívében is felloboghat, s akkor olyan imára ad alkalmat, melynél édesebb állapotot e földön nem lehet képzelni. A mennyországnak előíze ez, melyből az Úristen szokott néha csurrantani-csöppenteni, különösen olyankor, mikor egyébként súlyos kereszteket rak a vállunkra és azok hordozására akar megerősíteni. A különbség ezen boldogság és a között, melyet a mámor és az együttlét imája adnak, az, hogy míg azok nyugodt, csendes élvezetbe ringatják a lelket, ez itt kitörő, szenvedélyes lelkesedésben tartja.

Hogy ezt megérthessük, tisztában kell lennünk az emberi természet sajátságaival. Ez testből és lélekből van összetéve, vagyis anyagi és szellemi részből. A szellemi rész csupán annyiban különbözik az anyagtól, hogy míg annak semmi köze az anyaghoz, hanem attól teljesen független, s ha működik is esetleg rajta vagy benne, kívül áll, úgy, mint az asztalos, amikor a deszkát gyalulja. Nem egészen van ugyan így a dolog, mert az asztalos nem bújik bele a meg-

dolgozandó fába, míg az angyal ilyesfélét tesz, vagyis megszállja azt az anyagot, melyben működik. A lényege azonban a dolognak az, hogy független tőle, mint az a kézműves az anyagától; akkor hagyja ott, amikor akarja. Ellenben az emberi léleknek az a lélcélja, hogy a testet éltesse, s bár a halálban egy időre elválik tőle, mindig megmarad az a rendeltetése, hogy a feltámadáskor visszatérjen belé. Mert bár létezésében független tőle, vagyis a test feloszlása után is életben marad, de a működései terén igenis tőle függ, s hacsak Isten közvetlenül nem önt bele eszméket, fogalmakat, kénytelen azokat érzékei közvetítése útján megszerezni. A most született csecsemő lelke és a tudósé között, ami a lényegét illeti, nincs semmi különbség, s mégis az előbbi teljesen tudatlan, az utóbbi pedig telítve van ismeretekkel, melyeket sohasem lett volna képes megszerezni, ha nem lett volna egészséges szeme, füle és minden egyéb érzéke. Összüleink beléjük öntött ismeretekkel jelentek meg ezen a földön, mert hiszen az Úristen, amikor felnőtt alakban teremtette meg őket, nem engedhette, hogy ők, a teremtetés ura és koronája nevetséges bambaságban kezdjék életüket. Ha a csecsemő meghal, az Úristen bizonyára ilyen fogalombeöntéssel pótolja, amit az hibáján

kívül elmulasztott. Ha pedig meg volt keresztelve, az Ő látásában amúgy is megismer végtelenül többet, mint amennyit egy hosszú földi élet folyamán tapasztalhatott és tanulhatott volna.

Mármost a testét tekintve az ember az állatok osztályához tartozik. Igen magasan áll fölöttük még pusztán anyagi szervezetének finomsága és nemessége tekintetében is, de azért kétségtelen, hogy kétlábú gerinces emlős. Ennek fogalmához pedig hozzátartozik az ösztönösség, mely párhuzamosa a szellemi élet képességének, az akaratnak. Az ösztön kísérői pedig a szenvedélyek. Ez az ösztön és ezek a szenvedélyek, ha a szellemi értelem és akarat irányítása alatt állnak, csodálatosan szép és nemes alakban nyilvánulnak.

Ezek alapján az emberben háromféle szeretetet különböztethetünk meg, és pedig először a tisztán értelmi-akaratí szeretetet, melynek székhelyét az értelembe és a szoros értelembe vett akaratba helyezzük; másodszor az érzelmi szeretettel, szenvedéllyel megszínezett értelmes szeretetet, mely az emberiség közfelfogása szerint a szívből fakad; és harmadszor az állati szeretetet, melyről jobb nem beszélni, amennyiben nem emberhez illő érzelem. Nevezhetnők őket így is: szellemi szeretet, emberi szere-

tet és állati szeretet. Hogy ez utóbbinak egy, aránylag még elég tisztességes példáját említsük, ilyen egyes szülők majomszeretete gyermekük iránt. Szellemi szeretet az, amellyel valaki, például mint én magam is, a matematika iránt viseltetik; mert ha van tudomány, amely nem melegíti meg a szívet, akkor bizonyára ez az, s mégis egész életemben nagyon szerettem, s legnagyobb örömeim közé tartozott egy-egy nehéz számtani példa megoldása. A felsőbb matematikába például már egészen előrehaladott koromban dolgoztam magamat bele, s csak akkor hagytam abba, mikor növekvő korom miatt megcsappant munkaerőmet kénytelen voltam a legszükségesebbekre szorítani. Szellemi szeretettel szeretjük példának okáért ellenségeinket és olyanokat, akiket sohasem láttunk, hanem csupán általános felebaráti szeretetünkbe foglalunk; vagy ha láttuk is vagy névről, műveikből ismeretesek előttünk, egyénileg nem állnak hozzánk közel. Ezt a szeretetet senkitől sem szabad megvonnunk, még a gonoszoktól sem addig, amíg élnek. Csupán csak az elkárhozottak vannak ebből is kizárva.

Mikor az édes Jézus szentséges Szívét tiszteljük, akkor erre az ő emberi szeretetére gondolunk, melynek székhelye a szív,

valószínűleg azt a meleg érzelmeket tartjuk szem előtt, mellyel halott barátját, Lázárt megkönnyezte, a kisgyermekeket kebléhez szorította, a naimi özvegyet megsajnálta és a házasságtörő nő megkönyörült, egyszóval, amellyel olyan kimondhatatlanul szeretett bennünket. Ugyanezt a meleg szeretetet várja el ő tőlünk is, s akik az érzelmeket ki akarják zárni a lelki élet köréből, azok teljesen félreértik őt. Bizonyára arra gondolnak, hogy nekünk nem illik lelki vigasztalásokhoz kötnünk istenszolgálatunkat; nem szabad elcsüggednünk a lelki szárazság idején, ami mind igaz. Itt azonban arról van szó, hogy adjunk-e Jézusnak meleg, lelkes szeretetet is?!

Ne felejtjük az első és legfőbb parancsot, mely így hangzik: „Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és *minden erődből*.” Nem illő-e tehát érezhető, érzelmes szeretetet is adni Neki? Az pedig két teljesen különböző dolog, hogy valaki — mint annyian teszik — csupán az érzéki élvezetet keresi az áhítatban vagy pedig, hogy Istent teljes szívéből, tehát izzó szerelemmel szereti. Az előbbi csupa önzés, az utóbbi teljes önzetlenség. Az előbbiben az illető azt kívánja, hogy Isten mulattassa, szórakoztassa őt; az utóbbiban szeretné, — mint

Kis Szent Teréz — hogy Isten ne is viszonozza szolgálatait, s nem magának, hanem Istennek akar örömet szerezni. Vagy talán nem olvassuk Szent Terézia ömlengéseit s hogy miként óvta leányait attól, hogy egymással szemben használjanak becéző szavakat a helyett, hogy azokat a Jegyesük, az édes Jézus számára tartogatnák? Hogy ez az ömlengő és becéző szeretet valóban boldogít is, az nem tagadható, mert hiszen szeretni nagyobb öröm, mint szerettetni, s az önzetlen szívnek legnagyobb boldogsága, ha adhat a nélkül, hogy valamit kapna. De hát nem erről akart bennünket lemondani az édes Jézus, mikor azt kívánta, hogy tagadjuk meg önmagunkat, vegyük fel keresztünket és úgy kövessük őt; ellenkezőleg, erre akkor célzott, mikor azt mondta, hogy: „Az én igám gyönyörűséges, az én terhem könnyű.”

Mindezeket tulajdonképpen csak bevezetésül írtam meg a lobogó szeretet imájához, de most veszem észre, hogy tulajdonképpen majdnem mindent elmondtam róla, amit tudok. Csupán néhány gondolatot kell még hozzáfűznöm.

Ami ennek az imának módját illeti, maga az Anyaszentegyház tanít rá, mikor litániáiban ömlengő, becéző nevekkel udvarol az édes Jézusnak, a Szűzanyának, a szentek-

nek, az angyaloknak. Csakhogy természetesen ebben a mi imánkban nem kötjük magunkat ilyen kész szövegekhez, hanem a szívünkől önként előtörő szeretetteljes szavakat mondjuk. Hangulat kell hozzá; nem lehet erőltetni, mert különben megszűnik a természetessége. De hiszen éppen azért beszélünk sokféle imáról, hogy hangulatainknak hullámozása közepette mindig találjunk kedvünkre valót. Mert igaz ugyan, hogy lelki embernek nem szabad hangulatosnak, szeszélyesnek lennie, de azért egészen elnyomni ezt az emberi vonást aligha fogja, mert hiszen már az egészségi állapot változatosságai is előidéznek. Mennyit panaszkodik ezek miatt Szent Terézia! Főlöskéig mondanunk, hogy ennél az imamódnál, melyet végezhetünk akár az Úristennel, akár az ég bármely lakójával szemben, mindig meg kell őriznünk az irántuk tartozó tiszteletet. Szent Terézia ugyan e tekintetben igen nagy bizalmaskodásra ad nekünk példát, de hiszem, nem mindenkinek szabad, ami neki szabad volt.

Mikor az Anyaszentegyház litániáit említettük mint ennek az imának párhuzamosait, azoknak csupán udvarló megszólításaira, nem pedig az azokhoz fűzött könyörgésekre gondoltunk, mert ez a mi imánk, melyről itt beszélünk, nem kérő, hanem

csupán dicsőítő ima. A közönséges életből vehető példák közül az hasonlít hozzá legjobban, mikor egy fiatal édesanya csecsemőjét becézi, ömlengő szavakkal illeti, mondjuk magyarul: nyalja-falja. Mint minden hasonlat, úgy ez is sántít, mert például a mi imánkban nem szabad az Úristen és az égiek iránt való tiszteletről megfélekedezni. Amint azonban az az anya sem kér semmit gyermekétől, hanem csupán a lángoló szeretetét nyilvánítja vele szemben, úgy ez az ima is a teljesen önzetlen, magáról megfélekedező, tökéletes szeretetből fakad. A lélek itt arra az álláspontra helyezkedik, melyet Szent Terézia egyik látomásában az édes Jézus e szavakkal fejezett ki: „Ezentúl te csupán az én érdekeimmal törődj, a tieidre Nekem lesz gondom.”

Ez az ima nem elmélkedés és nem is mondható szemlélődésnek a szó közönséges értelmében. Nem is egészen szóbeli ima, mert hiszen nem szükséges, hogy hangosan kiejtett szavak kísérjék; elegendő, hogy az ember azokat lelkileg mondja ki. De azért mégis leginkább ez utóbbihoz sorozható, mert tényleg beszéd alakjában folyik le. Irányulhat az Úristenre, a Szentháromság egyes személyeire, az édes Jézusra, a Szűzanyára, az angyalokra és szentekre, egyszerűen az ég valamennyi lakójára. Nem

végezhető, mint már mondtam, akármikor, mert hangulat kell hozzá, s a szerint, hogy a hangulat meddig tart, maga az ima lehet néhány perces vagy hosszabb is, de valami igen hosszú ritkán lesz.

Nézetem szerint az imának igen hasznos módja, de nem gondolnám, hogy mindenki képes rá. Inkább a szív embereinek való.

Magamnak és mindenki másnak azt kívánom, hogy úgy, mint Keresztes Szent János atyánk, aki feszületét csókolgatta és ahhoz suttogott szerelmes szavakat egészen utolsó pillanatáig, mi is ennek az imának gyakorlása közben tudjunk meghalni s a lelkünk egy izzóan szerelmes fohász kíséretében röppenjen át Istenhez, aki „a szeretet, s aki a szeretetben marad, az Istenben marad és Isten őbenne“.

11. AZ ISTENI NAPFÜRDŐ

Foucauld Károly atya, a Szahara Szentje, tisztában lévén azzal, hogy a mohamedán arabok között a térítésnek rendes módjai nem vezetnek semmi eredményre és hajótörést szenvednek azon a fanalikus gyűlöleten, mellyel azok a kereszténységgel szemben viseltetnek: gondolt merészet és nagyot és rátette életét. Bevitte annak a végeláthatatlan sivatagnak kellős közepébe a legméltóságosabb Oltáriszentséget, hogy annak sugarai — amint ő kifejezte — lassan-lassan meglágyítsák azokat a kökemény szíveket, és teljesen annak szolgálatára szentelte magát. Hoggári magányában, a legszigorúbb vezeklő életet folytatva, minden legkisebb kényelemről lemondva, teljesen egyedül lakott: szállást készített az átutazó araboknak; ellátta őket élelemmel; gyakorolta körülöttük az irgalmasságnak minden elképzelhető cselekedetét, s mindezt a nélkül, hogy vallási vitatkozásokba bocsátkozott volna velük. A szívüket akarta megnyerni, mielőtt az értelmükhöz szólt volna, sőt belátta, hogy ő

magá nem is fog még semmi látható eredményt elérni. Nem is térített meg senkit egy öreg anyóán kívül. Azonban számított arra, hogy a szentmiseáldozat, melyet naponta bemutatott, s a legméltóságosabb Oltáriszentség, melyet állandóan ott tartott szegényes kis tabernákulumában, lassankint majd csak felmelegíti azt a befagyott lelki talajt s a jövő nemzedékek számára termékennyé teszi.

Borgia Szent Ferenc, a Jézustársaság generálisa, ahány templomba belépett, feltekintés nélkül egyenesen ment a felé az oltár felé, amelyen a legméltóságosabb Oltáriszentség volt elhelyezve. Pedig Olaszországban ez nem szokott a főoltáron lenni, az öröklámpa pedig ott ég minden oltár előtt, tehát az sem nyújt útbaigazítást. Mindamellet a Szent, amint környezete megállapította, sohasem tévedett. Megérezte a legméltóságosabb Oltáriszentséget. Felfogta annak kegyelmi kisugárzását.

Nem képzelődés tehát, ha ilyen sugarakról beszélünk, ami annál korszerűbb, mert hiszen a mai tudomány folytonosan a legkülönbözőbb sugarakról beszél.

Tudjuk, hogy a mi érzékeink a sugaraknak csak igen csekély részét, a skálának vöröstől fölfelé egészen a violáig terjedő

részét fogják fel, amint a fülünk is süket egy bizonyos számú rezgésnél kevesebb és egy bizonyos magas számúnál több rezgéssel bíró hangok számára, jobban mondva, azokat az alsókat már nem mint zenei hangokat fogja fel, a legfelsőkön túliakat pedig egyáltalában nem hallja, habár, amint tudjuk, azok léteznek és élettanilag igen erős hatásuk van.

Ha az ember ki tudná fejleszteni látását a vörösön aluli és a violán fölüli sugarak számára, bizonyára megtenné, mert hiszen a fényképészet mutatja, hogy mennyi mindent tudna meglátni, ami most rejtve van előtte. Hát még mit nem adna az orvos, ha röntgenszemei volnának. Ugyanígy volnánk a fülünkkel is, ha azt élesebbre és nagyobb hangterjedelműre tudnók fejleszteni. Csakhogy ez egyelőre nem látszik lehetségesnek. Ugyanígy természetfeletti sugárérzésünk kifejlesztése sem tartozik a lehetőségek körébe, legalábbis olyan fokban, mint amilyenben Borgia Szent Ferencnél volt meg, — mert az már csoda. — Olyan értelemben azonban, hogy huzamosan tudatában legyünk a legméltóságosabb Oltáriszentségnek és a belőle felénk áradó szeretetnek, mintegy ultrahangoknak, me-

lyeken hozzánk szól: ez már a kegyelmi lehetőségek körébe tartozik.

Vajjon találunk-e ebben a legméltóságosabb Oltáriszentségből áradó sugárkévében elnyelési vonalakat, amilyeneket például a napéban mutat ki a fényelemző készülék? De mennyit! A különbség csak az, hogy míg a napban ezeket az elnyeléseket, vagyis egyes sugarak kimaradását magának a napnak közvetlen, izzó fémgázakból álló légköre okozza, addig itt az elnyelő réteget a saját lelkünket körülvevő légkör alkotja. Halálos bűn állapotában az szexuális sugarat sem bocsát át, míg a meg nem bánt bocsánatos bűnök ilyen vagy olyan sugarat nyelnek el, s nem eresztik rá a lélekre az egész fényt. Annak teljében csupán csak a minden földi ragaszkodástól ment lélek sütkérezhetik.

Ez volt egyedüli imája a már többször említett Mária Alfonza anyának. Ha valami elmélkedési könyvet ajánlottak neki, azt szokta mondani, hogy nem tudja használni, mert ő csak úgy tesz, mint a gyík („*je fais le lézard*”), amely kifekszik a napra és ott sütkérezik. Ő is odaült a legméltóságosabb Oltáriszentség elé, s élvezte annak melegítő sugarait.

A napfürdő fogalmát nem kell magya-

rázni világi embereknek, mert hiszen nemcsak használják, hanem a leggyakrabban vissza is élnek vele a szemérmesség rovására. Azt orvosok is mondják, hogy bizonyos józan korlátok között alkalmazva, kitűnő hatást gyakorol az egészségre. A napfénynek vegyi hatása a bőrben bizonyos vitaminok kialakulására ad alkalmat. Hasonlóképpen van a dolog a természetfeletti napfürdővel is. A „világ Világosságá"-nak, az eucharisztikus Jézusnak sugarai a legkülönbözőbb vitaminokat termelik ki a lélekben, összhatásuk pedig az a tiszta önzetlen Isten-szeretet, melyet a Szahara Szentje, Foucauld Károly következőképpen fejez ki De Castries Henrikhez írt levelében: „Tegyük már ezen a földön azt, amit majd az örökkévalóságban fogunk tenni. Adjunk Neki hálát az Ő nagy dicsőségéért. Örüljünk annak, hogy az imádandó Szentháromság olyan végtelen nyugalomban élvezi örök békességét és boldogságát. Mert hiszen a szeretet óhajtja annak boldogságát, akit szeret. *Ha mi szeretjük Istent, mindenünk megvan, amit csak kívánhatunk, mert hiszen Ő végtelenül boldog. Milyen óceánja a békének!*” (Tamanrasat, 1909 november 1.)

Micsoda felséges gondolat: ha Őt szeret-

jük, mindenünk megvan. Többet nem kívánhatunk. Az a tudat, hogy Ő boldog, mindenért kárpótol bennünket. Mit számít az, ha én szenvedek, mikor az én szerelmem tárgya végtelen nyugalmat és békeséget élvez. Ilyen gondolatot az egykor dorbézoló, teljesen hitetlen huszártisztben csakis az Oltáriszentség sugarai tudtak ki-termelni. Azok a hosszú órák, melyeket ama mérhetetlen sivatag kellős közepén, az ő szegényes tabernáculuma előtt eltöltött, azok értették meg vele az igazi bölcseséget, a tökéletes szeretetet.

Mert ez a kettő egy.

Nem mindenki tudja ezt. A világháború előtt Fribourgbán az egyetem magyar hallgatói egyszer meghívtak önképzőkörükbe. Az egyik erdélyi kispap értekezést olvasott fel, melyben azt bizonyította, hogy a szentek nem voltak egészen normális emberek. Nem akart ezzel rosszat mondani; nem tartotta őket félbolondoknak, hanem csakis afféle exaltált egyéneknek, akik nem úgy gondolkodnak, mint ahogy a rendes, józan ember szokott. Bátorkodtam ezen felfogás ellen felszólalni, azonban, bár nagyon szerényen fogalmaztam meg nézetemet, az a keménykötésű magyar gyerek nagyon rossznéven vette, s ha nem csalódom, a többiek is neki

adtak igazat. Azóta meghalt; a többiek is, egy kivételével valamennyien, s azt hiszem, most másképen gondolkoznak erről a kérdésről.

Mert. igenis. *a szent normális, a rendes, az igazán észszerűen gondolkozó ember: ő* rendezí egész életét az örökké igaz elvek szerint és valósítja meg azokat minden körülmények között. A bűn, minden egyéb oldalától eltekintve, oktalanság, ő pedig kerülí a bűnt, tehát kerül minden oktalanságot. Márpedig kít nevezünk akkor bölcs embernek, ha nem őt? Az, hogy az egyes szenteknek voltak nem egyszer mosolyra indító eredetiségeik, hogy gyakran estek túlzásokba egyik-másik erény terén: az mind csak mellékes és a lényegét egyáltalában nem érintő járulék, mely gyarló emberi mivoltukból fakadt.

Azt se gondoljuk, hogy az életszentség felleglakóvá és a gyakorlati életre alkalmatlanná tesz mindenkit. Egyik-másik klauzúra szerzetest talán igen, de hiszen azok közül nem mindegyiknek van szüksége arra, hogy életrevaló legyen. A többiek azonban minden tisztességes életpályán megállták helyüket, s egyiket sem akadályozta az életszentség abban, hogy akár kiváló uralkodó,

hadvezér, államférfi, tudós vagy bármilyen tekintetben nagyarányú egyén legyen.

A világ ezzel a felfogással teljesen ellentétbe helyezkedik és olyan fülsiketítő lármával harsogtatja nézeteit, hogy az ember nemigen képes az övével ellentétes eszmenetet lefolytatni s az isteni örök igazságokból helyes következtetéseket vonni. Ehhez az szükséges, hogy elvonuljon tőle s természetfeletti világosság, „a világ Világossága” sugarai alá húzódva engedje azokat elméjére hatni. Erre pillanatok nem elegendők, mert hiszen a füle még sokáig zúg a világ zajától. Amint a szemnek, ha világosságról jön, szoknia kell a félhomályhoz, úgy az ő fülének is előbb vissza kell nyernie az érzékenységet, hogy megértse azt a halk beszédet, amelyen a Szentlélek szól a lélekhez. Innét van, hogy a kifele való elfoglaltságok sokasága és sokfélesége még a papoknál és szerzeteseknél is akadályozza a szemlélődést, úgyhogy annak gyakorlata inkább a kifejezetten szemlélődő rendekre szorul. Az előbbieknél az elmélkedés van hivatva ugyanazt az üdvös hatást kifejteni. Különben is az elmélkedés a kiindulópontja a szemlélődésnek is; éppen azért még a Kármelen is az ujoncokat nem a szemlélődésre kell tanítani, — ha ugyan

arra egyáltalában lehetséges valakit tanítani, — hanem az elmélkedésre. Ha ez utóbbit valaki kitartóan gyakorolja és egyéb szükséges adottságai is megvannak, akkor az nála fokozatosan és észrevétlenül fog átmenni a szemlélődésbe.

Azt kérdezhetné azonban valaki, hogy miféle világosságot, milyen eszméket meríthet, mit tanulhat az ember olyan imából, melyben tulajdonképen semmit sem gondolkozik? Nem időpazarlás a szemlélődés? Nem tenné okosabban az illető, ha az olvasót morzsolgatná vagy könyvből imádkoznék?

A tapasztalat mindezekre a kérdésekre határozott nemmel felel. A lélek minden szemlélődésből lelki kincseket merít, és pedig legelsősorban a mulandó javaknak megvetését, illetve azoknak a valóságnak megfelelő értékelését, mely abban merül ki, hogy azok csupán az Úristen dicsőségére és embertársaink javára fordítva mozdítják elő lelki üdvösségünket, egyébként pedig annak akadályául szolgálnak. Márpedig abban egyetlen hívő ember sem kételkedhetik, hogy ez nagy és ritka bölcsesség. Ha tehát a szemlélődés mást sem tenne, mint hogy ezt a belátást mélyíti, már azért is

érdemes volna gyakorolni. Tesz azonban mást is.

Egyebek között rendkívül csillapítólag hat az ember szenvedélyeire. Megszünteti a heveskedést, a kapkodást, a meggondolatlan, hirtelen, elhamarkodott cselekvést. Márpedig gondoljuk csak meg, mekkora előny az, ha valaki lassan és megfontoltan jár el minden olyan dolgában, amelyben nem szükséges sietni; aki minden szavát mérlegre teszi, cselekvéseinek valamennyi következményével számol. Az ilyen kiegyensúlyozott ember nemigen fog akkor sem hibázni, ha hirtelen elhatározásra van szükség, mert a gyakori megfontolások révén ösztönszerűleg tudja már, hogy ebből vagy abból mi szokott következni. Menynyire más az ilyen, mint az, aki mindent Húbele Balázs módjára szokott megtenni.

A szemlélődésből fakadó tökéletes Isten-szeretet kibékíti az embert a mindennapi lét szürke egyhangúságával, mely alatt annyi ember keservesen nyög, olyannyira, hogy még az életét is megunja, sőt van, aki pusztán e miatt azt elveti magától. Különösen a sutba dobott, mellőzött egyének találhatnak benne tökéletes elégtételt. Márpedig ilyen akad a szemlélődők között, mert hiszen ez az ima a kezdőknél lefokozza, csökkenti a

gyakorlati érzéket, úgyhogy gyakran egyáltalában nem valók vezető állásokra. Hiába, ha valaki nagyon meg van győződve a földi dolgok hiúságáról, s még nem tökéletes szent, az nem alkalmas olyan hivatatra, amelyben azokat magának és másoknak meg kell szereznie. A kellő közép-utat csak a szentek találták meg. Foucauld atya egyszer meghívta egy közeli helyőrség tisztjeit ebédre, de azok másodszor nem kíváncsiak voltak főztje után. Nem tudta felfogni, hogy ami neki jó és elég, az másnak nem fogja az ínyét csiklandozni, sem pedig azt jóllakadni. Engem egyszer betegségemben egy szentéletű aszkéta társam ápolott, de majdnem éhen halatott, úgyhogy kénytelen voltam lemondani egyébként annyira önfeláldozó és szeretetteljes szolgálatairól, s ezekre felkérni egy testvért, akinek fejlett konyhai érzéke megígulta, mit kell egy étvágyát vesztett betegnek főzetni. Hiába, e földi életben nincs százpercentes tökéletesség, s így a szemlélődésnek is megvan ez az egy árnyoldala, habár az nem mindenkinél érvényesül. Egy Szent Teréziánál, egy Keresztes Szent Jánosnál nagyobb szemlélődött bajos elképzelni, pedig mindkettőnek igen fejlett gyakorlati érzéke volt. Dehát azok szentek vol-

tak, mi pedig itt olyan szemlélődőkről beszélünk, akik nem azok.

Igaz, hogy a szemlélődéshez bizonyos egyéni adottságok szükségesek. Ezek pedig annyira nem gyakoriak, különösen mifelénk, ezeken az Alpoktól és a Pireneusoktól északra fekvő vidékeken, hogy még a kimondottan szemlélődő rendek is csupán a szemlélődés irányában nevelik tagjaikat, a nélkül azonban, hogy ezt az eredményt gyakorla elérnék. Lehet valaki kitűnő tagja valamely szemlélődő rendnek annak ellenére, hogy ő maga nem szemlélődő.

12. A GRIGNON-FÉLE RABSZOLGASÁG IMÁJA

Amiről most akarok beszélni, az tulajdonképen nem valami sajátos módja az imának, hanem inkább a léleknek egy bizonyos beállítottsága, mely annak minden Istenhez emelkedését megszínezi és tökéletes fokra emeli. Hogy hasonlattal éljek, minden zeneértő ember tudja, mi a különbség a kitűnően játszó cigányprimás és a világhírű hegedűművész között. A kettőt nem lehet egy napon említeni, bár ennek miértjét nem olyan könnyű megmagyarázni. A lényeg az, hogy először is az a művész a tökéletes technikán, a hangszer fölötti teljes uralmon kívül annyira átérti és átérzi a zenedarabot, hogy azt mint a magáét adja elő. Nem úgy olvassa le a hangjegyekről, mert azok — ha ugyan beléjük néz, mert a legtöbb művész fejből játszik — csak az emlékezetét támogatják, de egyébként a zene az ő művészi lelkéből és szívéből tör elő és onnét árad hallgatóinak ugyancsak a lelkébe és szívébe. Hiszen igaz, az a cigányprimás is átérzi a magyar népdalt s bájos

az is, akárcsak egy kis ibolya, de a klaszszikus zene mégiscsak magasan fölötte áll ennek. Tehát másodszor a zenedarabon is múlik, a magasabb fokon álló szépségen, amilyen például a csillagos égé ama kis virágéhoz viszonyítva. A művész hegedűje ez előbbit zengí.

A hasonlat nem is olyan rossz, mert hiszen az ima tényleg édes zene a Mindenható számára, s az angyalok karait is úgy képzeljük, mint akik dalolnak neki, a szűzekről pedig maga a Szentírás mondja, hogy saját, senkiével sem közös énekükkel gyönyörködtetik mennyei Jegyesüket. A rabszolgaság érzete tehát az a sajátos színezet, amely imánk zenéjét a közönségesről a művészi fokra emeli. Márpedig ha ez így van, vajjon melyik imádságos ember ne érdeklődnék mivolta iránt?

Rabszolgának lenni: a mai gögös ember számára még gondolatnak is rettenetes. Pedig azok vagyunk, akár akarjuk, akár nem, mert hiszen az Uristen, a mi Teremtőnk és Urunk, feltétlenül rendelkezik velünk. Ura életünknek, Ura halálunknak. Márpedig ez a lényege a rabszolgaságnak. A szolgálta, a cseléd bérért dolgozik, s tetszése szerint felmondhat gazdájának és máshoz szegődhetik. Ha megteszi köteles-

ségét, jogosan tartja markát a fizetéséért: az őt megilleti. Továbbá nem tartozik többre, mint amennyire magát kötelezte, s ha azt elvégezte, szabadidejében azt teszi, amit akar. Ebbe gazdájának semmi beleszólása sincs. Hasonlóképen a magánvagyonra is az övé. Ellenben a rabszolga nem beszélhet így. Az ő életének minden perce s munkájának minden szerzeménye az uráé.

Mikor így érvelünk, természetesen eltekintünk attól, hogy a mai művelt országok a rabszolgaságot tiltják, s azokra az időkre gondolunk, mikor az jogos intézmény volt.

Mivel egész istenszolgálatunk értelmi alapon történik, s mielőtt valamit megadnánk Őnek, be kell látnunk, hogy az Őt megilleti: azért teszi lelki életünket tökéletessé az a meggyőződés, hogy mindenünk az Övé. Ez az utolsó símitás a hozzá való viszonyunknak helyességén, az utolsó igazítása a hozzá vezető út egyenességének. Azért hangsúlyozza azt az isteni Üdvözítő is annyira. „Ugyan kicsoda az közületek, ki szántó vagy legeltető szolgájának, mikor az hazatér a mezőről, azt mondja: Jer ide tüstént és ülj asztalhoz. Nem inkább azt mondja-e neki: Készíts nekem vacsorát, és felővezve magadat, szolgálj ki engem, míg

eszem és iszom; azután ehétel és ihatol magad? Csak nem köszöni meg a szolgának, hogy megtette, amiket neki parancsolt? Nem gondolom. Úgy ti is, mikor mindent megtesztek, ami nektek parancsolva volt, mondjátok, haszontalan szolgák vagyunk; ami kötelességünk volt, azt cselekedtük.“ Nem lehetne világosabban kifejezni Istentől való teljes, rabszolgai függésünket.

Ennek a függésnek külső érvényesülését a rabszolgán behajthatja a korbács, a kancsuka vagy az attól való félelem, ellenben a belsőt, az önkéntes megadást földi gazdája nem képes kierőszakolni, sőt ezt még maga az Úristen sem teheti, mert hiszen az embert szabadakarattal ruházta fel. Ha tehát a szolga ezt megadja urának, ez *tényleg szívességgnek számít*, s Filémon, kihez Pál apostol visszaküldi szökött s általa keresztény hitre térített rabszolgáját, Onézimusz, bizonyára hálásan vette ettől fogva annak szeretetét. Mert hiszen egészen más az a szolga, aki gyöngéden ragaszkodik urához, mint aki csupán kénytelen-kelletlen végzi dolgát. Minél tökéletesebben adja át az magát mind külsőleg, mind belsőleg gazdájának, annál értékesebb lesz annak szemében.

Az Úristennel szemben az ember, ha hite

van és józanul gondolkozik, ezt a teljes ön-
átadást nem tagadhatja meg, tehát nem
vonhatja kétségbe, hogy ő — amint ezt a
tridenti zsinat katekizmusa világos szavak-
kal kifejezi — Istennek rabszolgája, s
ugyancsak Krisztus Urunké is, aki őt saját
drága vérén vásárolta meg a sátántól s an-
nak rabságából kiváltotta. De azért még-
sem ez az a rabszolgaság, amelyről ebben
a fejezetben beszélni akarunk, hanem
annak valami sokkal szebb, nemesített, ma-
gasztos és előkelő fajtája, mely olyan az
előbbihez, mint egy pompás tearózsa a vad
csipkebokor virágához képest; az, amely-
ben a középkor lovagja érezte magát kirá-
lyával szemben, s amelyből kifo'lyólag fel-
tétlen engedelmességre tekintette magát
kötelezve, s kész volt érte bármikor bele-
menni a biztos halálba. Nevezzük tehát ezt
lovagias rabszolgaságnak, vagy ha ez utóbbi
szó mégis sérteni találná valakinek önérze-
tét, miattam bátran nevezheti l o v a g i a s
h ű s é g n e k.

Mikor Nabukodonozor, Babilon hatal-
mas királya rabságra hurcolta a zsidó-
kat, megbízta főkamarsát, Aszfeneszt, hogy
válasszon ki közülük néhány szemrevaló
fiút, s neveljen belőlük udvara számára
tisztviselőket. Így került Dániel három tár-

sával együtt Aszfenezs keze alá, aki viszont egy kamarásnak, Malazárnak kezére adta őket. Ilyenféleképen vagyunk mi is, akiket az ég Úra, illetve az Ő szent Fia kiválasztott halálunk utáni mennyei udvari szolgálatra: mi is harmadik kézen vagyunk; nekünk közvetlen előjárónk a Boldogságos Szűz Mária. Szent Bernát szerint az Úristen bennünket Mária által akar bírni s reméljük, az Anyaszentegyháznak legközelebb dogmába foglalandó tanítása, hogy minden kegyelmet az ő szeplőtelen keze útján juttat nekünk. Az ő, a Szűzanya rabszolgái legyünk tehát; azoknak illik magunkat vallanunk, ha egészen biztos úton akarunk haladni az édes Jézus nyomában Isten felé.

E hármasszolgasság lényegesen különbözik egymástól. Az első, melynél fogva az Úristennek vagyunk tulajdonai, magában lényegünkben gyökerezik. Semmiből teremtetett minket; mindenünket Őtőle kaptuk, tehát mindenünk az övé. Az emberi kevélység lázonghat e gondolat ellen, s ezen élet folyamán az Úr nem alkalmaz vele szemben erőszakot, de a kárhozatban fogcsikorgatva kell Őneki megadni azt, amit ez életben tőle megtagadott.

Az édes Jézus jogcíme részben azonos

ezzel, amennyiben Ő a Szentháromság második Személye, s mint ilyen Teremtőnk és feltétlen Urunk. Mint ember azonban nem ezen a címen birtokol bennünket, hanem azon, hogy saját vére árán váltott ki a sátán rabságából. Mindkét irányban meg lehet neki tagadni az engedelmességet, de ki van mondva, hogy az ő nevére minden térd meghajol, szeretetből az égieké és a földieké, kényszerből a földalattiaké. Tehát ettől a függéstől sem menekülhet az ember semmiképen.

A Boldogságos Szűzanya jogcíme egészen máson alapul; azon tudniillik, hogy a kereszten haldokló szent Fia bennünket neki ajándékozott; őt édesanyánkká tette. Azon, hogy a keresztségben való újraszületésünkkor az ő kegyelemosztó kezéből kaptuk a természetfeletti életet, vagyis a megszentelő kegyelmet. Azon, hogy ő az ég és föld Királynője; a Mindenható teremtő kezének legfenségesebb remeke, akit már kimondhatatlan szépségénél fogva minden embernek rajongva kell szeretnie. Az ő jogcíme tehát nem a szigorú igazság, hanem csupán csak a szeretet. Éppen azért a neki járó szolgálat megtagadása, ha jóhiszeműleg történik, nem jár végzetes következményekkel. Lehet a mennyországba jutnia annak,

aki a Szűzanyát e földön nem ismerte; aki előítéletből, de jóhiszeműleg nem is akarta tisztelni; s még inkább annak, aki az ő szolgálatában csak nagyon is lagymatag buzgóságot fejtett ki, amint teszi a keresztények nagyobb része.

Az ő rabszolgaságának önkéntes vállalása tehát valami határozottan ráadásos, nem szigorúan vett kötelességből folyó cselekedet. Ebben a *szabad* ember hajtja nyakát önként, csupa szeretetből egy járom alá, melyet senki sem kényszerít rá. Ha nem teszi, nem fenyegeti őt az a veszedelem, hogy eljátssza örök üdvösségét. Ha csupán a Szűzanya gyermekének vallja és érzi magát, még igen magas tökéletességre is juthat. De ha rabszolgájává lesz, világos, hogy még jobban lekötelezi őt, még nagyobb örömet szerez neki. Erre őt semmiféle fenyegetés nem készíteti, mint az Istennel és Jézussal szemben való rabságra. Semmiféle jutalom nem csábítja, mert hiszen ilyesmire nem számít, sőt teljesen eltekint felé és tökéletes önzetlenséggel akarja ezt az áldozatot meghozni. Ő teljesen megelégszik azzal, hogy Úrnőjének örömet okoz. Ennél nemesebb és szebb szolgálatot nehéz volna elképzelni.

A keresztény középkor legendás esz-

ményképei közül a Grál lovagjait lehetne a Boldogságos Szűzanya ezen rabszolgáival egy sorban említeni.

Nézzük azonban mármost, hogy a gyakorlatban miképen fest ez az áhítatgyakorlat, melynek Boldog Grignon de Montfort Lajos volt olyan lelkes terjesztője a 17. és a 18. század fordulója táján. Művét, melynek címe: „A Boldogságos Szűz igazi tisztelete“, mindenkinek melegen ajánlom. Abban megtalálhatja részletesen kifejtve mindazt, amit én itt csupán vázlatosan adhatok elő.

Legelső dolgunk legyen tehát magunkat és mindenünket a Boldogságos Szűznek ajándékozni, azzal az erős elhatározással, hogy ezentúl az ő rabszolgáinak tekintjük magunkat. Övé lesz minden gondolatunk és kívánságunk. Övé a lelkünk és a szívünk. Övé szellemünk és minden érzelmünk. Semmit sem tartunk meg magunknak. Ami érdemet szerzünk, ami búcsút nyerünk, az mind az övé, s ő ajándékozza azt el tetszése szerint eleveneknek vagy a tisztítóhelyen szenvedő lelkeknek. Sőt az is az ő kincstárába folyják be, amit mások miérettünk imádkoznak életünk folyamán, nemkülönben azok a szentmisék és imák, melyeket majd halálunk után mondanak érettünk. Mi

magunknak semmit sem tartunk meg, s az ítéleten üres kézzel akarunk megjelenni, teljesen a mi isteni Bíránk irgalmára hagyatkozva. Ez a felajánlás tehát azonos az úgynevezett „actus heroicus”-szal, a már említett „hősi cselekedet”-tel.

Boldog Grignon de Montfort azt akarja, hogy felajánlásunknak, illetve rabszolgaságunknak valami külső jelét is viseljük, és pedig valami vékony vasláncot a puszta bőrünkön a derekunk körül vagy a felsőkarunkon vagy más alkalmas helyen. Én megpróbáltam, de a dolog nem sikerült, mert a lánc gyorsan megrozsdásodott és foltokat ejtett, mégpedig, mint tudjuk, ki-moshatatlanokat, az alsóruhán. Ezt tehát csak akkor merném ajánlani, ha valaki tud rozsdamentes láncot szerezni. Mert kétségtelen, hogy az ilyen külső jel nagyon elősegíti a belső áhítatot.

Magától értetődik, hogy áhítatunknak imákban is kell nyilvánulnia. Legelsősorban igen buzgóknak kell lennünk a Szűzanya sajátos imájának, az olvasónak elmondásában, természetesen a szerint, hogy kinek mennyi ideje van rá. Szemlélődő szerzet tagjától, ha a Szűzanya rabja akar lenni, jogosan elvárható, hogy elmondja naponta mind a tizenöt tizedet. Mástól, mondjuk,

elég egy öttizedes olvasó, de úgy illik, hogy aki egészen a Boldogságos Szűznek szentelte magát, valamivel többet tegyen ennél. Erre a többletre alkalmasabbat nehéz volna találni a „Szűzanya koronájá”-nál. Grignon könyve igen szép betoldásokkal és felesleges bezáró imával látja el, azonban, hogy senki se tartsa túlságosan hosszúnak, itt csupán a lényegét adjuk elő, azt tudniillik, hogy e szavakkal kezdjük: „*Dignare me laudare te Virgo sacrata.*” „Engedd, Szent Szűz, hogy dicsérjelek.” Azután elmondunk 1 Hiszekegyet. Erre 1 Miatyánkot és 4 Üdvözlégyet, utánuk pedig 1 Dicsőséget. Ez utóbbi szakaszt még kétszer ismételjük, úgyhogy összesen 1 Hiszekegy, 3 Miatyánk, 12 Üdvözlégy és 3 Dicsőség lesz belőle, megfelelőleg a Szűzanya csilagkoronájának.

Ezek a külsőségek igen fontosak ugyan, de azért a lényeg mégis az ember egész bensejének erre az áhítra irányuló beállítottsága. Mivel a mi egész lelki életünk nem egyéb, mint Krisztus követése és utánzása, úgy ez, amiről most beszélünk, szintén csupán önmagunkban való megvalósítása az ő földi élete egy hosszú szakaszának, vagyis az ő Názáretben töltött éveinek. „Engedelmes vala nekik”, mondja ezekről

röviden az evangélium. Tehát a mi isteni Üdvözítőnk harminc esztendei rejtett életének folyamán feltétlen engedelmisséget tanúsított szűz Anyja iránt. Egyetlenegyszer tett kivételt, mikor a jeruzsálemi templomban maradt, s ezt akkor azzal indokolta, hogy ez alkalommal mennyei Atyja kívánta így. „Miért kerestetek? Nem tudtátok, hogy nekem az én Atyáméiban kell lennem?” A Szűzanya rabszolgájának lenni tehát a legtökéletesebb „Krisztus követése”. De hiszen hová is vezethetne a Szűzanya máshová, mint az ő isteni Fiához?

Ezzel azonban Mária-szolgálatunk még távolról sincs kimerítve. Az szükséges hozzá, hogy királynőnket állandóan figyelemmel kísérjük és szemeiről olvassuk le kívánságait. Bele kell tehát magunkat elmélnünk az ő életébe; ismernünk kell annak apró részleteit. Ott van erre vonatkozólag Willam-nak kitűnő könyve: „Maria, die Mutter Jesu.” Újabban már magyar fordításban is kapható. Főleg az evangéliumban megőrzött adatokat kell alaposan átgondolnunk. Naponkint elmondanunk vele a Magnificat-ot, hálát adva azért, hogy velünk is „nagy dolgot cselekedett a Hatalmas”, mikor az ő szolgálatára hívott s ezzel az üdvösség legbiztosabb útjára állított be.

Valahányszor olyan tennivalónk akad, amit így is lehet tenni meg úgyis, tőle kérünk tanácsot, illetve igyekezzünk úgy cselekedni, amint ő tenné a mi helyünkben. Szinte hihetetlen, mennyire átalakítja viselkedésünket ez a gyakorlat, s akik eladdig talán heveskedők, kihívó és bántó modorúak voltunk, mennyire megszelídülünk. Mert hiszen azt nem nehéz megértenünk, hogy ő az adott körülmények között mihez tartaná magát; ő, aki bizonyára egész életében sohasem ejtett ki egyetlen kemény szót sem s mindenkivel szemben végtelenül kedves volt.

Ha kísértések támadnak meg, ha valami kellemetlen megjegyzést megtorlandó csípős szó van már a nyelvünk hegyén, figyeljünk csak rá, mielőtt azt kimondanók s a bensőnkben, — szinte fülünkkel halljuk — amint megszólal: „Ha ezt kimondod, ha ezt megteszed, nem vagy az én fiam.”

Igen nagy tévedés volna azt hinni, hogy ez a Mária-szolgalat nem teremt köztünk és Szűzanyánk között oly benső és gyöngéd viszonyt, mint mikor édesanyánknak tekintjük őt. Az ő egyéniségének gazdagságáról némi fogalmat nyújt a loretoi litánia; az ott elsorolt címek bármelyikén közeledhetünk hozzá s mindig egyenlően gyöngéd fogadtatásban részesülünk. Akár

mint gyermekei csimpeszkedjünk a nyakába, akár mint bűnbánók öntözzük könnyeinkkel lábát; akár mint királynőnk előtt boruljunk le hódolattal, és így tovább: ő mindig ugyanaz marad számunkra, vagyis *a mi mindenünk*, aki milliók számára megmilliomszorozza magát, úgyhogy egyikünk sem kénytelen őt mással megosztani. Mindegyikünk egészében bírja őt. Mindegyikünk teljesen igazat mond, mikor azt állítja: „Ő az enyém! Teljesen és osztatlanul az enyém. Az én édesanyám, az én királynőm, az én pártfogóm!”

13. AZ ANGYALOKHOZ ÉS A SZENTEKHEZ INTÉZETT IMA

Vessünk egy tekintetet egy népes főúri család tengerparti nyaraló kastélyára, melyben a nagyszülők, a szülők és a gyermekek éppen együtt élvezik az iskolaszünet idejét. Volt alkalmam ilyesfélét látni életem folyamán. Reggel elég korai fölkelés, mert hiszen kár volna a szép időt ágyban tölteni. Azután misehallgatás a házikápolnában. Majd reggeli, s alatta eleven társalgás és a nap eltöltésére vonatkozó tervek megbeszélése. Két nagyobb fiú a szomszédokkal egy közeli hegycsúcsra szándékozik kirándulni. A nagyapák szivarra gyujtanak és összeülnek a szokott sakkpartijuk eljátszására. Ők majd csak később mennek le fürödni, míg a gyereksereg zömének az az első dolga. Le a partra, be a kabinokba, fürdőruhára vetkőzni, megmártani magukat a vízben s azután hemperegni a homokban, gyöngyházaskagylókat szedni, apró halacskákat fogdosni a hullámokhagytá tócsákban, majd pedig megint begázolni a vízbe, mindezt a leg-

harsányabb hangú kiáltozás közepette. A mamák és a leányok öltözeteket és kalapokat beszélnek meg. Így jön el az ebéd ideje. Utána az öregek délutáni nyugalomra dülnek vagy a kastély kertjének fái közé kötött függőágyakban hintáznak vagy olvasgatnak. Majd rokonok és ismerősök jönnek látogatóba, úgyhogy uzsonnára az ebédlőasztalt már kétszeresére kell kihúzni. Társalgás, ének, zene vidámítja őket. Az idő rohamosan telik. Egy-kettőre itt van az estebéd. Ehhez díszbe kell öltözni, ez kötelező. Utána még csónakázás a tengeren, szép holdvilágos estén, végül pedig, e kellemesen eltöltött nap után, úgy tizenegy óra tájban közös esti ima és lefekvés.

Igen, a jó mód tud 'afféle hamis paradicsomi életet varázsolni erre a földre, mely azután, sajnos, igen sok emberrel teljesen feledteti a mulandóságot. Úgy a földhöz köti a szívét, hogy az nem is képes az ég felé emelkedni mindaddig, amíg valami súlyos csapás nem kaptja észbe, s néha még akkor sem.

Mármost azt kérdem, szükségképen unalmasabb-e annak az embernek a napja, aki a világnak imént leírt, egyébként ártatlan szórakozásáról is lemond és egyedül az égiekkel akar érintkezni? Nem hinném, mert hiszen akkor miképen mondhatta volna

az édes Jézus, hogy aki őérette elhagyja apját, anyját, mindenét, az már ezen életben százannyit nyer és ráadásul kapja meg az örök életet. Pedig meg kell vallanom, hogy amíg nem tanultam meg imádkozni, — vagyis 43 éves koromig — addig nekem ez a foglalkozás teher volt, nem pedig százannyi élvezet. Az előbbi képbe belekapcsolva, olyan fiúhoz hasonlítottam, aki megbukott egyből és a szünidőben javítóvizsgára kellett készülnie. Az én imáim olyasfélék voltak, mint az ő leckefelmondásai; mint ő, úgy én is örültem, ha túl voltam rajtuk s mehettem dolgozni vagy szórakozni. Nézetem szerint egyik oka ennek az volt, hogy imaéletemből hiányzott a változatosság, ami annak a fent rajzolt családi körnek nyaralásában akkora szerepet játszik. Ezt a változatosságot vannak hívatta megvalósítani azok a különböző imamódok, melyekről eddig beszéltem, s ezt gazdagítják az angyalokhoz és szentekhez végzett imák, illetve a velük való közelebbi megismerkedés és barátkozás.

A szentek egyessége az Anyaszentegyháznak egyik rendkívül szép és csodálatosan vigasztaló tanítása. Ez mondja meg nekünk, hogy ennek a földi életnek útján bennünket egész nagy társaság kísér végig,

melynek mindenegybes tagja a leggyöngédebb szeretettel viseltetik irányunkban s olyan hűséges jóbarátunk, amilyen ezen a földön nem akad. Ezek az angyalok és a szentek. Ők természetesen előnyösebb helyzetben vannak, mint mi, mert láthatnak bennünket, amire mi nem vagyunk velük szemben képesek. Ezt azonban pótolhatjuk olvasmányainkkal, melyek megismertetik velünk életüket, jellemüket, működésüket; értem természetesen a szentekét, mert az angyalokról csupán a dogmatika nyújt magyarázatot.

Az angyalt elképzelni nem tudom, mert hiszen teljesen tiszta szellem, tehát még az is teljesen tévútra vezető ábránd volna, ha valami finom párának gondolnám. A fizika arról biztosít, hogy még a légsúlymérő higánya fölötti, tehát úgynevezett légüres tér is sűrű valami egyes állócsillagok anyagához képest, hát még ha a világűrben finoman eloszlott anyaghoz viszonyítjuk. Az angyalban még ennyi sincs. Mivel pedig Szent Terézia anyánkkal és Kis Terézkével rosszallok minden tévedést, igyekszem az angyalt nem elképzelni, hanem csak a jelenlétével törödni. Ez utóbbiról ugyanis a kinyilatkoztatás forrásai biztosítanak. „Kezdetben teremté Isten az eget és a földet”, vagyis az angyalokat és az anyagot, mely

utóbbiból azután az angyalok közvetítésével alakította ki a világegyetemet. „Az ő angyalaik — mondja az édes Jézus a kisdedekről — mindig látják Atyám arculatát, ki a mennyekben vagyon.” Föltétlen igazság tehát, hogy körülöttünk angyalok szállongnak s közülök egyesek a mi különös őrizetünkre vannak rendelve. Az én oldalam mellett tehát itt van egy csodaszépségű menyei lény, egy hatalmas szellem, aki immár hetvenkét esztendeje fáradozik azon, hogy a lelkemet minden bajtól megóvja és attól a sátán támadásait tőle telhetőleg visszaverje. Minden kísértéstől ugyan nem képes engem megszabadítani, mert ezekre az Úristen a rossz szellemnek bizonyos szabadságot ad, de azért a legvésszebbekből, tudom, kimentett, s mindig magam voltam az oka, ha ebbeli igyekezete nem sikerült.

Nincs ezen a földön hozzáfogható hűséges barátunk, s ez a körülmény kell hogy a mi részünkről is gyöngéd szeretetet váltson ki irányában. Az égiek nagyon érzékenyek a hálával és hálátlansággal szemben, amint ezt az édes Jézus is kimutatta a tíz bélpoklos esetében. „Nemde tízen tisztultak meg, — mondá, mikor csupán az egyik jött vissza megköszönni jószágát — hát a többi kilenc hol van?” Ne legyünk tehát közöm-

bösek őrangyalunk szívességeivel szemben, hanem vegyük azokat észre és viszonzozzuk mindig forró hálával. Hogy mikor tesz nekünk ilyeneket? . . . Ugyan kérem, tartsuk nyitva szemünket a nap folyamán és számoljuk össze azokat az eseteket, amikor valamely veszedelmes kísértés, mint valami fáradt löveg pattan le rólunk vagy pedig szinte a fülünkkel halljuk a jó szellem sugalmait.

Hozzá tartozik az őrangyal tiszteletéhez az is, ha megkérjük erre vagy arra. Részemről aziránt szoktam megkörnyékezni, hogy reggel a kellő időben keltsen fel, vagyis valamivel a többiek előtt, hogy totyakos öreg létemre is idejében el tudjak készülni. Mondhatom, a legritkább esetekben hagy cserben, s akkor is talán inkább azért, mert látva, hogy szükségem van rá, tovább akar az ágyban hagyni. De azért ilyenkor kissé duzzogni szoktam s egyideig görbén nézek rá. Mert nagyon bizalmas lábon vagyunk ám, s ő az ilyeneket elnézi nekem. Azt mondhatná erre valaki, hogy ez mind csupán önámítás, csak autoszugesztió. Jó, jó, azt én is tudom, hogy az is lehet. De én hívő ember vagyok, s olyanoknak beszélek, akik hisznek. Ha pedig valaki megállapításaimat gyerekesnek és nevetségesnek, mondja, ám legyen vele boldog: én

az édes Jézussal tartok, aki azt akarja, hogy legyünk olyanok, mint a kisdedek. Azt hiszem, azt senki sem állíthatja, hogy állításaim csak legkevesbbé is beleütköznek valamely dogmába, mert ha így volna, azonnal visszavonom őket. Isten ments attól, hogy ellentétbe kerüljek Egyházam tanításával. *Igazi imaélet csakis a legteljesebb igazhitűség talajából fejlődhet.* Az a körülmény azonban, hogy már valami húsz esztendeje tanítok dogmatikát, remélem, elegendő biztosítékot nyújt ezirányban.

Mint mondom, legyen a mi viszonyunk örangyalunkhoz a lehető leggyöngédebb és legbizalmasabb barátság. A Szentírás lapjai olyanoknak mutatják be az égnek ezeket a fejedelmeit, mint akik ezt a szeretetet tőlünk teljesen megérdemlik. A Jelenések könyvében Szent János apostol az angyal lábához akar borulni, de az nem engedi: „Vigyázz, ne tedd ezt, — mondja neki — szolgatársad vagyok én neked és testvéreidnek.” Szóval az ég főnemessége és a mennyei udvartartás nagy méltóságai nem kívánnak tőlünk hétrétgörbülést és hangzatos címeket, hanem magukat velünk egyenlőknek vallják. Nem kell előzőleg azíránt érdeklődnünk, hogy milyen megszólítás illeti meg őket. Nem kell megvárnunk, amíg ők ereszkednek le nagykegyesen hozzánk,

hanem bármikor akár azzal kezdhethjük, hogy minden bevezetés nélkül a nyakukba borulunk. Egy föltekintés hozzájuk s megvan a telefonösszeköttetés, sőt azonnal itt vannak az oldalunk mellett s addig társalognak velünk, ameddig nekünk tetszik. Nem ők intenek a kezükkel, hogy mehetünk, hanem — szinte hihetetlen, de való — mi bocsátjuk el őket, mikor másfelé van dolgunk, s ők nem neheztelnek meg. Mintha csak nem is volna nagyobb boldogságuk annál, ha mi rájuk tekintünk és szóba állunk velük.

Egy kiváló német festőnek láttam elragadóan szép festményét mint szentképecskét sokszorosítva. A Szentcsaládot ábrázolja lakásában, mialatt angyalok kandikálnak be az ablakon, nézegetnek be kíváncsian az ajtón és hívogatják egymást befelé. A művész egészen apró gyermekek alakjában képzelel el őket, vállaikon apró kis szárnyakkal. A gondolat megható s azt hiszem, teljesen találó, mert ezek az egyébként az emberit annyira felülmúló ésszel és szinte mérhetetlen hatalommal felruházott lények, akik, ha akarnák, labdázhatnának a mi földtekénkkel, csakugyan olyan ártatlanok és egyszerűek, mint egy éppen járni kezdő kisbaba.

Ne mulasszuk el tehát őket gyakran se-

gítségül hívni, de tegyük ugyanezt a szentekkel is. Mert bár kétségtelen, hogy bejuthat a mennyországba, aki soha egyetlen fohászt sem röpített a szentek felé, de azért az ilyen magatartás nem tanúskodik egyházas érzületről. Mert vajjon miért vonultatja el az egyházi év minden tizenkét hónap alatt egyszer a szentek ünnepeit? — Miért ület velünk emlékezetükre ünnepet, ha nem azért, hogy a zsolozsmában és a szentmisében amúgyis kötelező imákon kívül is forduljunk hozzájuk?

„Mondd meg nekem, kivel érintkezel s megmondom, ki vagy”, így hangzik a közmondás. Ez az érintkezés pedig vonatkozhatik élő személyekre, de olyanokra is, kiknek csupán az emléke lebeg már körötünk. Az iskolában vajjon miért tanulnak az ifjak történelmet, ha nem azért, hogy az ősök példájára föllelkessedjenek és igyekezzenek azok szép példáit követni? Az Anyaszentegyház hősei a szentek: nekünk azoktól kell tanulnunk, azok életének eseményein buzdulnunk. Különösen pedig az egyes szerzeteknek kell magukba szívniok saját szentjeiknek szellemét, mert egyes-egyedül ezáltal képesek megőrizni külön rendi életükre jogosító fennmaradásukat. E nélkül valami határozatlan szürkességbe süllyednek bele s valami se-hideg, se-meleg gondol-

ködés érezhető rajtuk. Lesz belőlük például valami jó tanári kar, mely azonban nem mondható sem ezen, sem azon szellem hordozójának. Azt csakis a saját szentjeinknek tanulmányozása, őszinte, gyöngéd tisztelete és a velük az imában folytatott érintkezés tudja biztosítani.

14. AZ ERÉNYGYAKORLAT IMÁJA

Ha elfogadjuk az imának azt a meghatározását, amely szerint az elménknek és szívünknek Istenhez való fölemelése, akkor a keresztény erénygyakorlat is ide tartozik, mert hiszen az éppen abban különbözik a pogány Stoa rendszerétől, hogy Isten kedvéért, Őreá való föltekintéssel történik. Azok a római bölcselők tanítványaikkal megtettek éhomra néhány órai fárasztó sétát, hazajövet körülültek egy dúsan megrakott ebédlőasztalt, végignézegették a rajta felhalmozott ízletesnél-ízletesebb ételeket és finom italokat, azután fölkeltek és étlen-szomjan eltávoztak. Erénygyakorlat volt, éspedig elég kemény, de nem irányult semmiképen Istenre, sőt még az ő isteneikre sem, hanem csupán önfegyelmezettségre. Szenvedélyektől mentes, kiegyensúlyozott egyéniség kifejlesztése volt a céljuk, amire azután anyyira büszkéek voltak, hogy mélységes megvetéssel teltek el minden jóétvágyú emberrel szemben.

Amikor negyvenöt éves koromban a Kármelbe léptem, a keresztény erénygyakor-

latról alkotott fogalmaim, ha ugyan voltak, igen homályosak lehettek, mert ezen a téren új rendem a meglepetések valóságos sorozatával szolgált nekem. Pedig nem mondhatnám, hogy nem hallottam róla. Zircen a noviciátusban egy könyomatban sokszorozított tankönyvet vettünk át az aszkézisről. Egerben és Budapesten a spirituálisunk minden este előadta az elmélkedési pontokat, amelyek jórészt ugyanerről szóltak. Innsbruckban pedig a Jézustársaság atyái ugyancsak bőségesen tartottak bennünket ezzel a szellemi táplálékkal. Hogyan, hogyan sem, úgy voltam vele, mint az az egri civis, aki egy antialkoholista előadás után így szólt a szomszédjához: „Nem értem, mire való minekünk ilyesmiről beszélni. Van jó borunk, kitűnő a törkölyünk, kinek jutna eszébe nálunk alkoholt inni?!“ Vagy úgy, mint az, akinek fecskéről mesélnek s kecskére érti. Mivel pedig nem tartom kizártnak, hogy más is lehet ilyenformán, bátorodom majd erről a fontos tárgyról nem ugyan hosszasan és kimerítően, de nagyon világosan és érthetően beszélni.

Erényen értünk itt minden jótulajdonságot, mely az embert arra képesíti, hogy Isten és az Anyaszentegyház parancsait, nemkülönben az evangéliumi tanácsokat — ha azokra kötelezte magát — könnyen

tudja megtartani és cselekedeteit nehézség nélkül, azokhoz alkalmazkodva, végezni. Tehát bizonyos *gyakorlottságot* tételez fel a jóban olyasféléképen, amint valamely mesterséget is csak az tud könnyedén végezni, akinek gyakorlata van benne. Gyakorlat teszi a mestert a kézimunkában, de a lélek nemesítése terén is. Innét az a fogalom, hogy erénygyakorlat, s innét az is, hogy éppúgy, mint a mesterség gyakorlatát, ezt sem szabad sohasem abbahagyni holtunkiglan. Olvastam valahol egy zeneművésznek ezt a mondását: „Ha egy napig nem gyakorlok, másnap már észreveszem, hogy a játékom színvonala csökkent. Ha pedig két napig követem el ezt a mulasztást, akkor már a hallgatóim is meg tudják ezt állapítani.” Így vagyunk, szakasztott így ezzel a legmagasztosabb művészettel, a lelki étellel.

Nem akarom itt az erényeket felsorolni; fölteszem, hogy mindenki ismeri a három isteni és a négy erkölcsi erényt és ezeknek alosztályait. Azt a kérdést azonban bátorodom fölvetni, vajjon tudjuk-e, hogy mi erény és mi nem az? Mert én bizony éppen ebben a pontban nem láttam tisztán. Világosságot e tekintetben csupán az édes Jézus egyéniségének éveken át folytatott alapos átelmélkedése tud a lelkünkben gyuj-

tani, amit én elmulasztottam. Így azután az történt velem, hogy az én oktalan heveskedéseimet és haragkitöréseimet, amelyeknek emléke még most is kínzó szégyenérzettel tölt el, lélekerőnek, férfiasságnak minősítettem. Hogy tetteimre vonatkozólag minden legkisebb helytelenítés vagy bírálgatás kihozott a sodromból s vagy gromba visszavágást váltott ki nálam vagy pedig, ha magasabb helyről jött, napokig tartó mélabút és elkeseredést okozott, azt én önérzetességnek tartottam. Pénzemnek minden hónap első napjaiban a nyakára hágtam, s ez az én szememben az anyagiakhoz való ragaszkodásnak dicséretes hiánya volt, nem pedig pazarlás. Ha valaki vitakozásba elegyedett velem s nem akarta magáévá tenni felfogásomat, azt lesajnáltam, s nem vettem észre, mekkora gőg és szeretetlenség ez részemről. És így tovább és így tovább. Egyszóval azok az erények, amelyeket én gyakoroltam, nem erények voltak, hanem igen csúnya jellemhibák. Márpedig, ha valaki egyszer nem gyermek többé, főleg pedig, ha ráadásul valami állásba jutott, akkor ezekre a tévedésekre senki sem figyelmezteti, s hosszú emberéletet élhet le a nélkül, hogy ezeknek tudátára ébredne. Még a Kármelen is évek sorára volt szükségem, amíg a látásom any-

nyira, amennyire megtisztult. Márpedig nem mindenki mehet kármelitának.

Nem fejtegethetek végig valamennyi erényt, csupán a legfontosabbak közül akarom egyik-másik megszerzését és megizmosítását a mindennapi életnek gyakorlati keretében bemutatni.

Vegyük példának okáért a *türelem* erényét, amelyről nem kisebb tekintély, mint Nagy Szent Gergely pápa azt mondja, hogy nagyobb dolog a csodatevésnél. Ritka ember, akiben elég volna belőle, hacsak nem dolgozott megszerzésén nagyon állhatatosan. Gyakorló terünk a mai nap. Az alkalmat nem szükséges még a küszöbön túl sem keresni. Itt, ebben a helyiségben, — legyen az lakosztály, legyen káplánszoba, legyen szerzetescella, az egyre megy — mindjárt a reggeli fölkelés után kezdődik a küzdelem. „Az élettelen dolgoknak velük született gonoszsága” — amint egy szellemes író nevezi — áll elédbe boxolásra készen s ha nem vigyázol, úgy nokautol, hogy egyszerre csak toporzékoláson kapod magad, például egy, az ágy alá gurult inggomb miatt. Nagyértékű ellenfél a légy is, amikor nem tudod vele megértetni, hogy nem kérsz ragaszkodásából. Ruhád nincs kikéféelve, cipőd nem eléggé fényes, — régi életemből veszem ezeket a példákat, de párhuzamo-

saik megvannak a Kármelen is — mindez megannyi alkalom a tökéletes önuralom gyakorlására és a harag kitöréseinek elfojtására. Más emberekkel való érintkezés természetesen szélesbíti a gyakorlóteret. A tanárt a nehézfejű és lusta diák ugrasztja ki a bőréből és ragadja nyers kifejezésekre, ha nem vigyáz. Mennyire megcsodáltuk mi Pécsen a hetedikben Inczedy Dénest, akit soha semmi sem tudott kihozni a nyugalmából. Volt is akkora tekintélye, mint senki másnak. Bukásaink lesznek ezeken a gyakorlótereken, de ha mindenegyes ilyen után azzal a szilárd elhatározással kelünk fel, hogy újra föl vesszük a kesztyűt, akkor mégis győzelem lesz a vége. Arra azonban vigyázzunk, hogy erénygyakorlatunk ima maradjon; hogy ne csupán életbölcselet, hanem Krisztus követése legyen, aki azt mondta nekünk: „Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű.”

A *mértékletesség* erényének gyakorlótere az ebédlöasztal. Nem fölösleges, ha elretentő példák után nézünk. A multkor egy tiszteletreméltó ággy prelátussal beszélve, egy iskolatársam és egy régi ismerősöm halála felől tudakozódtam. Mi bajuk volt? „Agyonették magukat”, volt a felelet. Nem lepett meg, mert ilyesmit sejtettem. De nem szomorú, ha valakinek a sírkövére ezt lehetne

rávéselni: „Agyonette magát?” Méltó az egy értelmes emberhez? Pedig hányan vannak! Addig, amíg az ember fiatal, sőt a férfikorban is a szervezet csak bírja valahogy azt a rettenetes tömegfogyasztást; mikor azonban az előrehaladt korban csökken az energia, bekövetkezik a művészetnek rendes következménye, a gutaütés. Növényevőknél nem annyira, mint húsevőknél.

Rossz szokás az egész, semmi más, s éppúgy le lehet szokni róla, mint akármilyen más hibáról, csak hogy korán kell kezdeni. Nem szabad akkorra hagyni a küzdelmet, amikor a mértéktelen táplálkozás már második természetté lett. Megvallom, ezen a téren nem voltam mintaszerű, s talán most is már csak az öregség segített előre. De talán éppen ezért beszélhetek erről a küzdelemről élményszerűleg.

Gyerekkoromban nem voltam kevésbé falánk, mint más fiúk, azonban nagy isteni kegyelemnek tekintem, hogy folytonos betegeskedésem miatt minduntalan diétára fogtak, háromszor elvégeztették velem Lindenwiesében a koplaló kúrát, s így — bár nagyonis kedvem ellenére — megtanultam éhen maradni. Hiszem, hogy sok jómódú ember van, akinek ebben a tapasztalatban sohasem volt része, s aki elképzelhetetlennek tartaná, hogy a napi három-négy étkezése

közül akárcsak egy is elmaradjon. Őszintén sajnálom az ilyent: mit szól majd ahhoz, ha a mostani háború további folyamán esetleg még neki is korlátolt fejadaggal kell beérnie? Innsbruckban a hegymászásaink voltak erős bőjttel összekötve, mert hiszen teli gyomorral nem lehet magas csúcsnak nekivágni. Mikor Rómában kitört rajtam a cukorbaj, olyan koplalásra fogtak, hogy hamarosan csakúgy lógott rólam a ruha. De életben maradtam, míg valami öt kortársam, akinek ugyanaz a baja lett, belehalt, mert nem volt képes megtartani a diétát. Kármelita noviciátusomat négy hónapig Gráz-ban végeztem, 1918 első felében, amikor ott a háború miatt az élelem olyan szűken jutott, hogy sok volt a meghaláshoz, de kevés az életbenmaradáshoz. Igazában akkor tapasztaltam azt, hogy milyen keserves dolog az éhség, de kincset érő élménynek tekintem.

Sajnos, meg kell vallanom, sohasem jutottam a mértékletesség terén a tökéletességnek mégcsak a közelébe sem, s ha a Kármel egyszerű asztalánál, ahol a konyha rendesen nem szövetkezik rosszra hajló természetünkkel, általában keveset szoktam is enni, idegen helyeken sokszor engedtem az étváagnak, s talán meg is botránkoztattam másokat. Hogy ez most már talán nemigen

van így, az nem az én érdemem, hanem hajlott koromé. De talán jó is, hogy így volt, mert azt hiszem, semmi sem hajlamosít annyira az aszkéta gőgre, mint éppen a nagyfokú mértékletesség.

Mennyit egyék tehát a lelki ember?

Eleget, de ne többet annál.

Eleget, mondom, mert tapasztalatból tudom, hogy az éhség — hacsak különös kegyelem nem kíséri, mint a koplaló szenteknél — éppen úgy zavarja az áhítatot, mint a túlterhelt gyomor. Elmélkedés közben egyszerre csak azon veszi észre magát az ember, hogy folyton terített asztalon jár az esze. Hogy azonban mennyi az elég, annak megítélését ne a rendellenesen felfokozott étvágyra, hanem a józan észre bizzuk. Kísérletezzünk a magunkhoz vett mennyiség csökkentésével — azt mondják az orvosok, hogy a feléig a legtöbb ember lemehet — mindaddig, amíg fejfájás vagy munkaképtelenség nem jelzi, hogy eddig és ne tovább. Eltekintve a lelki haszontól, az az öröm, melyet önuralmunk megszerzése fölött érzünk, már maga is megéri a fáradságot. Testi egészség szempontjából is igen sokat nyerünk.

Nem lehet például egy napon említeni a nagyevőnek és a kisevőnek reggeli ébredését. Az utóbbi, sokkal kevesebb alvás után

teljesen tiszta fejjel, élet- és munkakedvvel kel fel, míg az előbbi olyasféléképen érzi magát, mintha a műtőasztalon, narkózis után térne magához.

A Kármelen szokásban van az ételek ízének elrontása, s vannak, akik e tekintetben feltűnő dolgokat művelnek, például ürömport kevernek az ételekbe vagy belemerik a levesbe a főzeléket és a tésztát. Nézetem szerint ezek az önmegettagadások annak a kornak maradványai, mely még nem tudta, hogy a gyomorban az emésztéshez szükséges nedvek kiválása megindul már az ételek láttára is. Ha tehát azok ízetlenek vagy kivált undorítók, akkor ez a folyamat elmarad és az emésztés nehezkesebben vagy egyáltalában nem következik be. Szóval csupán az ízletes étel válik az ember javára. Ha pedig ez így van, az Úristen nem veheti rossz néven, ha nekem ízlik az étel, s csak az tetszik vissza neki, ha én, mint valami oktalan állat, ezt az érzéki élvezetet nem eszközöznék, hanem célnak tekintém. Márpedig azt mindenki elhiheti, hogy a kevés étel sokkal, de sokkal jobban ízlik, mint a sok.

Fletcherből, a róla fletcherizmusnak elnevezett étkezési módnak apostolától sokat tanulhatunk különösen az ételek alapos megrágására és mennyiségüknek a legkeve-

sebbre való visszaszorítására vonatkozólag. De bár neki sikerült magát reménytelenül beteges emberből hatvanéves korában megifjítania s tíz évvel utóbb erőmutatvány terén fiatal atlétákon túltennie, a naponta sokszor falatonkint való evésnek elvében nem ajánlanám követését, legalábbis nem egyébként egészséges egyéneknek. Minden lelki író a napi háromszori étkezést ajánlja, mindenkinek lelkére kötve, hogy napközben ne nyúljon ételhez vagy italhoz, s magam is ennek az elvnek vagyok a híve.

Az italban való mértékletességről nem beszélek. Az magától értetődő dolog. Főlöskéleg a tengeri hajó kapitányát arra figyelmeztetni, hogy hajóját ne vigye zátonyra és biztos romlásba.

Azonban menjünk át egy másik erénynek, a *szeretethez* gyakorlatára. Ennek tornaterme az embertársainkkal való érintkezés, melyhez azonban előkészületül egy bizonyos magános szobatornának kell szolgálnia. Ez utóbbi nem egyéb, mint másokra vonatkozó gondolataink megfegyverzése. Lelki embernek mindenáron el kell érnie, hogy másokról sohase tápláljon szeretetlen gondolatot. Csupán ez lehet a biztosíték oly irányban, hogy nem fog róluk rosszat mondani vagy ellenük valamit cselekedni. Reggelenként jelöljük meg homlo-

kunkat szenteltvízzel, három kereszttel Izaiás e szavainak kíséretében: „*Templum Domini, templum Domini, templum Domini est*“, hogy bensőnk csakugyan az Úr háza, az Ő szent temploma legyen, melyben csupán tömjénfüstnek van helye, nem pedig szeretetlen gondolatok rossz illatának. A rosszat mint ilyen, helytelenítsük, — ez magától értetődik — csupán elkövetőjét mentsük, ha lehet, ha pedig nem lehet, az ítéletet fölötte ne mi mondjuk ki, hanem bízzuk azt az Úristenre.

Mikor azonban a szeretet erényének gyakorlatára gondolunk, elsősorban az irgalmasság lelki és testi cselekedeteit tartjuk szem előtt, s azon testületeket, melyek azokat életcéljuknak választották. Ezek, mint például az Irgalmas Nővérek, a szemlélődésre nemigen érnek rá, s abban már foglalkozásuknak természete is akadályozza őket, amennyiben a magányba visszavonulni nemigen van alkalmuk. Ezeknél tekintjük magát ezt az erénygyakorlatot imának, és pedig csodaszép imamódnak, mely alkalmas arra, hogy őket az életszentségnek akár a legmagasabb csúcsára is fölvezesse. Az ő gyakorlóterük, a kórház olyan bőségesen nyújt alkalmat valamennyi erény gyakorlatára, hogy ha szívvel-lélekkel élnek hivatásuknak, igen rövid idő alatt kell hogy

erényláncuk tökéletesen záró és hiánytalan gyűrűt alkosson. Viszont azonban az ő önfeláldozó életük tanulságul szolgálhat másoknak is abban, hogy miképen kell a szeretetet gyakorolni.

„Port szór a szél ellen az, — mondja egy szent — aki alázatosság nélkül akar erényeket gyakorolni“, s ez való igaz. Az alázatosság ugyan, tekintve, hogy csupán a mértéktartás sarkalatos erényének egyik szolgálója, a háttérben húzódik meg, de tulajdonképen minden rajta múlik. Lehetetlen magasra emelnünk lelki életünknek épületét, ha nem ássuk meg jó mélyre az alapjait. Életszentséget alázatosság nélkül elképzelni teljes lehetetlenség. A megszerzésére irányuló gyakorlatokat én csupán a Kármelen ismertem meg. Itt majdnem minden ennek az erénynek szolgálatába van állítva. A durva ruha, a mezítelen láb, a tonzúra, egyszóval olyan külső, mely az előkelőbb körben való megjelenésre alkalmatlanná tesz. Az a bölcsen kiesztelt rendszer, melynél fogva a kármelitának nap-hosszat parancsszóra kell mindent tennie; minden csekélységre engedélyt kérnie, szóval állandó függésben maradnia. Az önmegtagadások egész sora, például az egész testület mindenegyes tagja előtt leborulni s megcsókolni az illetőnek a lábát stb., stb.

Nyilvánosan vádolni magát hibáiról s a feddést szó és mentegetés nélkül fogadni. Tapasztalatból mondhatom, hogy ezek a malomkövek olyan apróra darálják és őrlik az embert, hogy aki azelőtt a kapu szemöldökfájába vélte beütni a fejét, most a szíta likacsain is átfér.

Odakint a világban az élet bőségesen szolgáltat alkalmat ennek az erénynek gyakorlára az emberiség nagy többségének, vagyis mindazoknak, akik másoktól való függésben élnek, vagy akik saját kezük munkájával keresik a kenyerüket. Azonban még a felső köröknek is nyílik alkalmuk ilyesmire, s Szent Terézia például sokszor emlegeti, hogy kora nagyasszonyainak mi mindent kell olykor férjeik részéről alázatosan elviselniök. Ha pedig valaki tényleg olyan helyzetben volna, hogy mindenki meghajol előtte s neki ellentmondani senki sem mer, az ilyet én csak sajnálni tudnám.

Nem mehetünk végig a többi erényen, s így csupán az aszkézisnek föltétlen szükségességét akarjuk még egyszer hangsúlyozni. Akármilyen magaslatán lenne is valaki a szemlélődő imának, s mégha napirinden volnának is nála az elragadtatások vagy látomások, az önnevelésnek ezt a munkáját nem szabad soha abbahagynia. Azt pedig szintén tudnia kell, hogy egyet-

lenegy erény hiánya teljesen elég ahhoz, hogy vesztét okozza. A rossz szellem sokkal ravaszabb ellenség, semhogy ki ne kutassa gyöngé oldalát, s csak az alkalomra vár, hogy azon keresztül rajtaüssön. Emlékszem egy esetre, amidőn egy már idősebb szerzetestanárnak — nem volt cisztercita — valami nézeteltérése támadt egy fiatalabb rendtársával, s akkora méregbe gurult, hogy azt arcul ütötte. E miatt természetesen a testületnek közvéleménye felzúdult ellene, ő pedig nem volt képes magát megalázni és elismerni hibáját, hanem aposztatált. Én nem ismerem személyesen, de nem tartom kizártnak, hogy egyébként nagyon tökéletes egyén lehetett, s csupán a szelídség és az alázatoság hiányzott nála.

A lelki élet állandó hadiállapot, aminek következtében az ember szellemi erőinek mindig tréningben kell lenniök. Sohasem tudhatjuk előre, melyik pillanatban támad ellenünk valami kísértés olyan oldalról, amelyről egyáltalában nem gondoltuk volna lehetségesnek. Márpedig a kísértést nem tudom, mi más küzdhetné le, mint a vele ellenkező erény. Ha ez utóbbi gyöngé, az előbbi pedig erős: vajjon miként számíthatnánk ekkor győzelemre? A mennyország ösvénye a pokoléval olykor a mi életünkben választat képez, keresztezi egymást, s

gondoljunk csak vissza, ha már van mögöttünk emberöltő, hányszor függött egy hajszálon, hogy nem a kárhozatéra léptünk rá. Ilyen válságos pillanatokban Isten kegyelmén kívül csak az erény tudja a lelket megmenteni.

15. A SZENVEDÉS IMÁJA

A Golgotának van egy fenséges és mély-séges tanulsága, melyre nem mindenki gondol: értem az édes Üdvözítő kínhalálának még az Ő saját minden egyéb érdemeit is mérhetetlenül felülmúló értékét. Mert vajjon tudjuk-e valamennyien, hogy az Igének megtestesülése, az édes Jézus rejtett életének végtelen kegyelemkincsei, nyilvános életének istenien bölcs tanítása, sőt maga a kínszenvedés is, ha a halál előtt félbeszakad, semmit sem lendített volna a sorsunkon: el kellett volna kárhoznunk, mert a megváltás nem ezekhez, nem az Ő éret-tünk elviselt gyötrelmeihez, hanem a halálához volt kötve. Nem *kínszenvedése* szabadított meg bennünket a pokoltól, hanem *kiszenvedése*. A tanulság ebből az, hogy az Isten akarata szerint való szenvedés magasabb értékű, mint az ugyancsak az Ő parancsainak megfelelő cselekvés.

Ez is egyike azoknak a pontoknak, melyekre vonatkozólag az Úr Izaiásnál azt mondja: „A ti gondolataitok nem az én

gondolataim, s az én utaim nem a ti utaitok.” Mi hajlandók vagyunk azt hinni, hogy nagyon lekötelezzük Teremtőnket, ha az Ő dicsőségére reggeltől estig dolgozunk. Hát hiszen igaz, hogy Ő semmit sem hagy jutalom nélkül, de ki tudja, hogy egy az Ő akaratán való megnyugvással elviselt betegség, főleg ha halál követi — s azt is szívesen vesszük — nem ér-e az Ő szemében sokkal többet, mint egy emberélet szorgalmas munkája, mely talán olyan szenvedélyünkkelé lett, hogy nem is tudnánk nélküle meglegni. Dolgozunk, fáradunk, törjük magunkat napestig, s nem vesszük észre, hogy talán mindezt a magunk kedvére tesszük. Mikor pedig jön az utolsó betegség; mikor kihull kezünkből az író toll vagy a szerszám, azt hisszük, mindennek vége. Szinte megsajnáljuk az Uristent, az Egyházat, a hazát és az emberiséget, hogy ekkora munkaerőt veszít el bennünk! Pedig az Uristen talán éppen akkor így szól hozzánk: „No jól van, édes fiam; szép, szép, amit eddig végeztél, de most azután kezdj el nekem amúgy igazában szolgálni azáltal, hogy zokszó nélkül viseled el, amit reád küldeni jónak látok.” Nem vesszük észre, — ó milyen vakság! — hogy most kezdődik életünknek legértékesebb korszaka. Páter

Fáber volt ezzel a gondolattal annyira tisztában, s azért mondja egy helyen, hogy a halálos ágy felér minden, bármeddig tartó és akármilyen buzgalommal végzett lelki-gyakorlattal. Alacoque Szent Margit pedig azt írja felgyógyulást remélő beteg gyóntatójának, Boldog Colombière atyának: Jézus most akarja átvenni az ön halálának áldozatát. Tehát a mi szívesen elviselt halálunk áldozat, s esetleg többet érő egész többi életünkénél. Munkánkat elvégezte volna más; talán sokkal jobban; de Isten akaratán teljesen megnyugodva talán nem tudott volna meghalni. Amit eleddig tettünk, csupa közepesség volt: most nyílik arra alkalmunk, hogy valami nagyot tegyünk az Úristen szolgálatában; hogy önként hajtsuk fejünket a halál bárdja alá.

Szenvedéseink által kapcsolódhatunk bele a megváltás nagy munkájába. Ez a meggondolás kell hogy mérhetetlen értéket adjon nekik a szemünkben. Hiszen egyetlenegy emberi lélek is végtelen becsű; hozzá képest semmi az egész anyagi világ minden aranyával, gyöngvével és drágakövével együtt; márpedig a türelmesen viselt szenvedésem lelket menthet. Mert igaz ugyan, hogy az édes Jézus kereszthalálával túláradólag eleget tett az egész világ bűneiért,

de ezáltal még egyetlen lélek sem jut be a mennyországba: azt a megváltást reá kell alkalmazni. Ezt főleg az illető maga teszi meg azzal, hogy szabadakaratóval Isten szolgálatába szegődik és abban kitart, amit azonban Istennek bőséges kegyelmei nélkül nem tud elérni. Azokat pedig ő, ha akár az eredeti, akár személyes halálos bűn állapotában van, nem képes megszerezni: ellenben a kegyelem állapotában levők kiimádkozhatják számára. De hogyan térjen meg példának okáért az a vadember, aki még soha semmit sem hallott Jézusról? Mi hozzá meneszthetjük a misszióist közbenjáró imánk, de legfőképen szenvedéseink érdemei által. Kínában minden falu végén van egy száraz kút, ahová beledobják a hivatlan újszülöttet. A missziós nővérek, ha sikerül onnét élve kimenteni, legalább megkeresztelik, és ha megmarad, fölnevelik. Az őrangyal a mi keresztjeink fejében megsúghatja a nővéreknek, hogy siessenek a kúthoz, mert éppen most vetette bele egy lelketlen anya az ő magzatát. A szentek egyességének tana érvényesül abban, hogy egymást támogatjuk be az üdvösségbe. Mint Jézus misztikus testének tagjai, szenvedéseink által alkalmazzuk az egyesekre azt, amit ő valóságos emberi testének kínzatása

és megöletése révén általánosságban mindenki számára kiérdemelt. A gyapjúszöveteket megfestés előtt bizonyos vegyi anyagokkal kell előkészíteni, csávázni. Az én szenvedésem az a csáva, melynek közvetítésével az Üdvözítő szentséges vére bíborpirosra tudja festeni a tőle elfordult ember-társam lelkét. Természetesen csak akkor, ha azt panasz vagy zúgolódás nélkül tűröm. Ez utóbbi, a zúgolódás teljesen elvenné az erejét: nem volna csávának használható; az előbbi, panaszom pedig legalábbis nagyon lecsökkentené hatását. Ezért kívánja Kis Szent Teréz követőitől, hogy minden szenvedést örömmel és mosolyogva viseljenek el, mert különben — teszi gyermektegen hozzá — az Uristen, amilyen gyöngéden szerető Atya, nem mer belőle többet küldeni.

A szenvedés értékének ez a magasztos felfogása indította a szenteket arra, hogy minél többet kérjenek belőle. Innét Szent Terézia mondása: „Vagy szenvedni vagy meghalni!” Pazzi Szent Magdolnáé: „Szenvedni, nem meghalni!” Keresztes Szent Jánosé: „Szenvedni és megvettetni Érted.” Teljesen felfogták azt a hivatásukat, hogy mint a Megváltó misztikus testének tagjai hivatva vannak arra, amit Szent Pál e sza-

vakka! fejez ki: „Most örömet szenvedek értetek s kiegészítem testemben azt, ami hiya van Krisztus szenvedéseinek, az Ő teste, az Egyház javára.”

A szenteket azonban nem csupán az lelkesítette a szenvedésre, hogy azzal a megváltást alkalmazzák a lelkekre, hanem az is, hogy fokozta bennük az istenszeretetet. Csak aki tapasztalta, tudja igazában elhinni, hogy mennyire képes lángrollobban-tani ezt a szent érzelmet a türelmesen, sőt örömmel elviselt szenvedés. A dolognak magyarázata tulajdonképpen nagyon egyszerű. Legyen például valakiben igen nagy a ragaszkodás egy szeretett lény, mondjuk az édesanyjának a gyermeke iránt. Ha már most a halál elragadja tőle ezt a kincset, egyszerre milyen sötét lesz körülötte az a világ, melyet eladdig talán annyira tudott élvezni. Annak örömei most már nemcsak nem csábítják, hanem undorodva fordul el tőlük, s ha alapjában vallásos volt, akkor a szíve Isten felé fordul, Őnála keres és talál szeretetet. Ezt a fordulatot igen sok embernél az aggkor és a vele járó szenvedések váltják ki, de valami nagy csapás a fiatalnál is létrehozhatja.

A betegágyon még egy annyira lelki embernek, mint amilyen Marmion apát volt,

az ajkán is elhangzott a panasz, hogy nehéz akkor imádkozni, mikor az embernek mindene sajog. Pedig hát hiszen ez az állapot maga a legszebb ima. A jó öreg Farkas bácsi betegágyánál voltam Győrött, s azt kérdeztem a nyolcvan éves aggastyántól: „Aztán, bácsikám, imádkozik-e?” Erős meggyőződés hangján felelte: „Nem én: én csak vagyok.” — „De meg van-e nyugodva Isten akaratán?” kérdeztem tovább. „Hát hogy ne volnék?!” — volt a válasz. Akkor minden jól van! Ennél jobban nem tudott volna imádkozni. Rettenetesen szenvedett, mert tagjainak feloszlása eleven létére megindult már, de egy panaszát sem lehetett venni. Úgy halt meg, mint egy szent.

Az ő leánya is nagy szenvedő volt. Ha nem csalódom, kilencedfél esztendeig feküdt arthritis deformans-ban, s ez a kegyetlen betegség teljesen megbénította tagjait, csak egyik oldalán tudott feküdni, ez pedig egy seb volt. Ott voltam a halálánál. Az örök dicsőség ragyogását véltem látni vonásain. Itt is van közelünkben egy ilyen bénultan fekvő beteg, aki már, ha jól tudom, tizenhat esztendő óta csak az egyik könyökét tudja mozgatni, s azzal lapozza az elébe tett könyveket. Úgy olvas lelki dolgokat és imádkozik egész nap. Teljesen meg van

nyugodva sorsában s nem szűnik meg hálát adni Istennek azért, hogy őt ezzel a kereszttel megtisztelte. Mikor ekkora szenvedéseket látunk, bizony el kell szégyelnünk magunkat, ha kicsinyes bajaink miatt néha annyira bűnnek érezzük a fejünket.

Mert hiszen a szenvedésünket csak akkor lehet imának nevezni, ha az teljesen önkéntes; ha annyira a magunkévá tesszük, mintha csak mi magunk okoznók. Nem mondom, az is valami, ha nem lázongunk ellene, hanem belenyugszunk a változhatatlanba, vagyis amint mondani szokás, jó képet vágunk a rossz tréfához. Nézetem szerint azonban ez még nem ima. Hogy az legyen, örömmel kell fogadnunk, átkarolnunk és magunkhoz szorítanunk a keresztet. Be kell látnunk, hogy az igen nagy kegyelem és kitüntetés. Fel kell fognunk, hogy nagy jó, sőt a földi javaknak legértékesebbje az, amit a mennyei Atya az Ő egyszülött Fia számára ezen sárteke nyújtotta értékek közül kiválasztott. De meg azután kell hogy nagy vigasztalásunkra szolgáljon az a hasonlóság, melyet a szenvedés köztünk és a mi Urunk és Királyunk Jézus Krisztus között létesít. A mennyország királyi útja ez: érezzük magunkat boldogoknak, ha bennünket ráhelyezett az Úr.

Le kell tehát szoknunk a panaszkodásról, de itt is vigyázzunk az erény középutjára. Maradjunk közönséges emberek s ne játsszuk a hősnek szerepét, nehogy fejünkbe szálljon a dicsőség. Ha tehát megkérdezik tőlünk, hogyan vagyunk, beszéljünk őszintén s ne túlozzunk sem az egyik, sem a másik irányban. Így tett Kis Terézke is az ő rettenetesen kínos betegágán. „Szenvedek, — mondotta — de hiszen nekem minden szenvedés édes.” Mikor azonban már szinte elviselhetetlenek voltak a fájdalmai, bizony felsóhajtott: „Nem hittem volna, hogy ennyit lehessen szenvedni!” Tehát ezen a téren is párosuljon nálunk a gyermekded egyszerűség a férfias erővel. Az édes Jézus is megvallotta a Getszemániba menet, hogy halálosan szomorú a lelke, s szemükre vetette az apostoloknak, hogy annyira részvétlenek voltak iránta s még csak egy órát sem tudtak vele virrasztani. Ne szégyeljük tehát, ha néha-néha elgyöngyülünk és másoknak együttérzésére szorulunk. Rendes körülmények között azonban ne csökkentsük szenvedéseinknek értékét. Mert helyesen állapította meg Szent Alacoque Margit, hogy mikor egyszer két fekély volt a karján, csak a magasabban fekvő fájt, mert a másik, látható lévén, fölkeltette nővéreinek szánakozását.

Nagyon helytelennek tartom, ha öreg-

emberek panaszkodnak folytonosan a korukkal járó bajok miatt. Örüljenek, hogy élnek. „Éveink napjai hetven esztendő, ha érnek vagy nyolcvan esztendő, ha nagyszámúak, — mondja a Zsoltáros — ami azon túl van, az nyomorúság és fájdalom.” Ez a nyomorúság és fájdalom pedig sokaknál még korábban is beáll. De hiszen éppen ez teszi, ha örömmel viseljük, aggkorunkat állandó imádsággá. A hosszú élet nagy kegyelem, de ára van. Fizessük meg szívesen. Megéri.

16. AZ ÉLÉNK ELKÉPZELÉS IMÁJA

Szent Terézia anyánk ajánlja leányainak, hogy igyekezzenek az édes Jézust lehetőleg állandóan maguk elé képzelni és gyönyörködjének az Ő istenemberi szépségében. Azt vallja magáról, hogy ő erre képtelen, mert annyira tehetetlen a képzelőtehetsége; de neki nem is volt szüksége erre, mert hiszen nála ezt az élénk elképzelést a gyakori látomások bőségesen pótolták, főleg mikor azok lelki életének utolsó szakaszában a Szentháromságnak, ha nem is szemtől-szembe való, de állandó szemléletébe mentek át.

Kora gyermekkorom óta ábrándozó természetű voltam. A családi körülmények nálunk oly sivarak voltak: hitünk, vallásunk nem volt; a sors csapásai olyan sűrűn zuhogtak, hogy ösztönszerűleg menekültem az elkeserítő valóból egy tündéri álomvilágba, melyhez a színeket eleinte gyermekmesék, később regények adták. Éreztem ezen állapot beteges voltát, de csakis a Kármelen sikerült azt leküzdenem. A hajlam azonban megmaradt s következőleg az ébrenálmodás

imája éppen nekem való lett volna. Mindezek ellenére nem tudtam azt gyakorolni, nem pedig azért, mert mihelyt elevenen magam elé képzeltem akár az édes Jézust, akár a Szűzanyát vagy valamely szentet, mintha csak maga az ördög ugrott volna elélem s valami ocsmány, undorító palettáról vett színekkel olyan torzképet alakított az én eszményemből, hogy magam fordítottam annak sietve hátat s igyekeztem azt kiverni a fejemből. Ezt az én sokat látott multamnak tulajdonítom, s ez a gátlás bizonyára nem forog fenn olyanoknál, akiknek sikerült képzeletüket egész életükben tisztábban megőrizniök. Ezért ajánlhatja Szent Terézia ezt az imát a sarutlan kármelita nővéreknek.

Igy álltam ezzel a dologgal mostanig, amíg egyik rendtársamtól nem kaptam meg egy közös papi lelkigyakorlaton készített jegyzeteit, amelyek egyebek között megőrkítik, amit az exercíciumok adója, egy országszerte ismert lelkivezető mondott a kis Jézus tiszteletéről. Föltételezve annak engedélyét, ideiktatom vázlatosan megőrzött gondolatait, hogy azután a magam módja szerint tovább szőhessem azok menetét.

A közeledő karácsony adja, hogy a kis Jézussal foglalkozzunk. Ne botránkozzunk meg azon, ha az előadó naív módon beszél

egyes dolgokról. Hiszen a *kis* Jézussal gyermekileg kell foglalkoznunk.

Ismerek — mondja az előadó — egy stigmatizált asszonyt. Stigmái, mint Szent Páléi, nem láthatók. Irtózatosságnak szenved. Ő volt nálam és szólított fel a *kis* Jézus tiszteletére. „Higgye el, — mondotta — hogy ezzel sokkal több eredményt ér el, mint magasztos eszméssel, mert ez megtanítja a hallgatókat arra, hogy miképpen kell Jézust igenleni. A Szentírás mondása, hogy legyen a ti beszédeitek „igen, igen és nem, nem“, csak akkor valósítható meg igazában, ha a *kis* Jézus velünk van.

Miért oly kicsi a *kis* Jézus? Hogy elérjen az ölemben, hogy belém csimpaszkodhassék. Emberi szép szemekben én nem gyönyörködhetem, de nem is akarok, mikor azoknál sokkal szebbet, csodálatosabbat láthatok: a *kis* Jézus ragyogó csillagszemét.

Ez a gyermekség útja, amelyet Kis Teréz járt, tanított s amelyet a Szentatya ajánlott.

A *kis* Jézus úgy szeret engem, mint édesanyját. Mint második isteni Személy, örökké születik az Atyától. Időben született a Boldogságos Szűzanyától. És . . . és — csodálatos, de való — tőlem is születhet, úgy-hogy Ő az én kisbabám, gyermekem, szemem fénye. Az, ami az édesanyának az ő gyermeke. Hogyan?

Azt olvassuk a Szentírásban, hogy egy alkalommal az édes Jézust keresték rokonai és a Szüzanya, mikor éppen tanított. Megmondták neki. Mire Ő végighordozta tekintetét hallgatóságán s így szólt: „Ki az én anyám, ki az én testvérem? Aki az én Atyám akaratát teljesíti, az az én anyám, az az én testvérem.” Tehát semmi másra nincs szükségem, mint arra, hogy a mennyei Atya akaratát teljesítsem, s akkor Neki anyja lehetek. Akkor a szívemben foganom a Jézuskát. Mégcsak nem is a szívem alatt, hanem magában a szívemben. Terhes leszek a kis Jézustól s a szó legigazabb értelmében *áldott* állapotban vagyok.

Az orvosok ajánlják az anyáknak, hogy vitaminban gazdag táplálékkal éljenek. Általa szervezetük szikárabb és erősebb lesz; jobban fejlődik bennük a magzat, melynek kifejlődéséhez 16 féle anyagra van szükség. Hogy a kis Jézus lelkünkben kifejlődhessék, ahhoz is kellenek bizonyos szellemi vitamint tartalmazó anyagok, amilyenek az imádság, a bőjt, az önmegtagadás, az elmélkedés stb. Ezek által erős lesz a kis Jézus és nem vakon vagy bénán jön a világra. De mikor őt a szívemben hordozom, arra is nagyon kell vigyáznom, hogy ne abortáljam. Egy esés, egy bukás elég volna ahhoz, hogy elveszítsem Őt. Milyen szomorú volna ez!”

Ne gondolják, — veszi át a szót az előadó — hogy ez érzelgősség, gyermekded enyélges és nem komoly férfiaknak való. Az a nő, aki nekem ezt a „kis Jézus igenlést” ajánlotta, letette a vizsgát. Életkörülményei mostohák: férje, gyermekei elhagyták; egy kolostorban szolgál, holott annakelőtte gazdag volt. Férje, mint egykor Szent Monikáé, azt kívánta tőle, hogy bűntársait szeretettel fogadja. Ez eleinte irtózatosszenvedést okozott neki, de igyekezett magán erőt venni, s végül annyira vitte, hogy szeretni kezdte őket, bár a legnagyobb földi kincsétől, férje szerelmétől fosztották meg őt. Most is állandóan vidám, jókedvű, úgy-hogy mindenki csodálkozik azon, miképen képes ezt megtenni, holott emberi szemmel nézve olyan szerencsétlen. Ő pedig mosolyogva mondja rá, hogy hiszen ez olyan könnyű! Igen, könnyű: a kis Jézussal!

Egy egyszerű paraszt bácsika, aki szintén hallotta tőlem ezt az elmélkedést, utána hozzám jött. Elmondta, hogy eddig a pokoltól való félelem tartotta őt vissza a bűntől, mert nagyon irtózott annak kínjaitól. „Mostantól kezdve azonban — tette hozzá — nem ezért fogok magamra vigyázni, hanem azért, hogy az én kis Jézuskámat el ne veszítsem.”

Eddig tartanak az említett vázlatos le-

jegyzések. Most hadd fűzzem ezekhez a saját gondolataimat.

Első dolgom volt kipróbálni ezt az imamódot, s egyrészt igen boldogítónak találtam, másrészt pedig az előbb említett zavarások nem következtek be. Valóban a gyermekkel szemben valahogy másképen vagyunk: annak becézése nem mozgatja meg természetünk alsóbb rétegeit. Azzal szemben tiszták maradunk, — értem, mentek a tisztátalan kísértéstől — mert annak, gyakorlatilag véve, még nincs neve. Egy karonülő kisbabánál, a mi szempontunkból nézve a dolgot, teljesen mellékes, hogy fiú-e vagy leány. Azt bátran ölelgethetjük, napközben karunkon hordozhatjuk; gyönyörködhetünk gyermeki bájos szépségében, a kis Jézus pedig, mint ahogy akár egy királynak gyermeke tenné dadájával, viszonzni fogja kedveskedésünket, nyakunk köré fogja fonni kis karját, viszonzni fogja csókjainkat.

Az a tudat továbbá, hogy Teremtőmet, Uramat és Királyomat tartom ölemben, mindenesetre nagyon nemesítőleg fog hatni egész magatartásomra. Igyekezni fogok akkor is, amikor egészen egyedül vagyok vele, illendően, udvarképesen viselkedni. Márpedig ez igen fontos dolog a lelki életben, s pusztán az Úristen jelenlétének tudata nem mindig elegendő biztosíték ebben az irányban.

A tiszta szellem nem feszélyez bennünket annyira, mint egy gyermek tágranyított, ragyogó, ártatlan szeme.

Egészen más kérdés azonban az, vajjon lehet-e ezt az imát állandóan vagy legalábbis szokásszerűen gyakorolni, mint ahogy — úgylátszik — az említett úrinő teszi. Ez teljesen attól függ, hogy a Szentlélek milyen úton akar bennünket vezetni. Az ő esetében bizonyára azokat a rendkívüli testi és erkölcsi szenvedéseket akarja elviselhetőkké tenni s azért tartja őt ezen szellemi mézes-hetek állandó melegében. Való azonban, hogy ez ritka dolog a lelki életben. Annak előrehaladott fokai rendesen sivatagon, lelki szárazságokon, viharokon, szenvedéseken vezetnek keresztül s csakis kevéssel a cél előtt szokott kisütni a nap. Mint mondom azonban, erre nincs szabály. A Szentlélek nem enged beleszólást a maga dolgaiba.

Talán fontosabb a kérdésnek azt az oldalát latolgatni, hogy mit szólna ehhez az imamódhoz Keresztes Szent János atyánk, aki tévesztettnek tartja a lelki élvezetek útját s igyekszik a lelkeket az azokról való lemondásra bírni. Szerinte, ha valaki az érezhető áhítat gyönyöreit hajhássza, csak egy bizonyos közepes fokáig jut el a tökéletességnek, de mélyen alatta marad a csúcsnak.

Ez való igaz. Azonban ő olyan lelkeket

tart szem előtt, akik *nem tudnak* meglenni lelki vigasztalások és örömök nélkül s azt hiszik, minden el van veszve, ha az imában a szívük nem akar lángra lobbanni, s a lelki szárazságban végzett imát elpocsékolt időnek tekintik. Márpedig ez kézzelfoghatólag téves gondolkodás. A szent Doktor azonban sokkal tökéletesebben érzett együtt az Anyaszentegyházzal, semhogy ne tette volna magáévá annak a misekönyvben és a breviáriumban lépten-nyomon előforduló imáit, melyekkel lelki vigasztalásokért, példának okáért a könnyek ajándékáért könyörög. Hogy ő maga mennyire nem utasította vissza az ilyen lelki édességeket, azt elevenen szemünk elé állítja az a jelenet, mikor karácsony estéjén a kis Jézus szobrát karjába véve táncot lejtett vele s ezt a magafogalmazta verset dalolta:

„Ha szeretet van hivatva,
Hogy kioldsa életem,
Ó add, Uram! ó add, Uram,
A boldog óra most legyen.”

Egészen más dolog nem tudni meglenni lelki gyönyörűségek nélkül, s egészen más késznek lenni, s ha kell, holtiglan kitartani a teljes áhítathiány állapotában, de azért hálásan venni, ha a mézből csurran és csöppen.

Hogy a teljes vigasztalanság útja hősiesebb,

fenségesebb, magasztosabb, azt Keresztes János atyánk nyíltan vallja, s lehetetlen neki ebben igazat nem adnunk. Mivel azonban gyöngé, gyarló tanítványai vagyunk, azért nagyonis szívesen és hálásan vesszük, ha a lelki édességek könnyebbé teszik számunkra a kitartást. Kívánjuk tehát, hogy a kis Jézus minél gyakrabban feküdjék bele az ölünkbe.

17. AZ ELRAGADTATÁS

Erről a pontról közvetlenül semmit sem tudok, közvetve pedig keveset, mert mi-felénk ritka tünet. A mi higgadt, józan s némi racionalizmussal mételyezett vérmérésületünk nem alkalmas rá. Viszont azonban, ha valaki olvassa a Kármel nagy misztikusainak életét, illik róla legalább valamit tudnia. Éppen azért a tapasztalat hiányát elmélettel pótolva, szükségesnek tartom róla legalább a következőket mondani.

Hogy az elragadtatás mivoltát megérthessük, annyira, amennyire tisztában kell lennünk emberi természetünk felfogó és akaró tehetségével. Mivel olyanok számára is írok, akik nem végeztek lélektani tanulmányokat, a dolognak csupán vázlatát akarom előadni, s azért használok közérthető kifejezéseket.

Képzeljük a dolgot úgy, mintha a mi egész lényünk három rétegből állna, mint például a dió, melynek van zöld burka, van kemény héja és van bele. A külvilággal csupán a mi legkülső rétegünk érint-

kezik, s ezt nevezzük az érzéki résznek. Ennek felfogó szervei az érzékek: a látás, a hallás, szaglás, tapintás és ízlés. Ezeken kívül még öt van, de azok bennünket nem érdekelnek, sőt az előbbiek közül is leginkább csak kettő, a látás és a hallás. Maradjunk tehát ezeknél.

Tegyük fel, hogy egy virágzó akácára szegezem a tekintetemet. A fa képét a szemem lencséje rávetíti a retinára, vagyis arra a vékony hártyára, mely a szemgolyó bensejének hátsó részét borítja és ugyanazt a szerepet játssza, mint a fényképezőgép-nél az érzékeny lemez. Mind ennél, mind az előbbinél a fény vegyi bomlásokat idéz elő; itt a bromezüstöt teszi redukálhatóvá, ott a szembibornak molekuláit rázkódtatja meg. Ezek a bomlások ingerlik a szemideg szálait, s azok elviszik ezt az ingert a nagy agyvelő hátsó részébe, a látási központba. Ugyanakkor a fa virágai körül zsongó méhek zaját felfogja a fül dobhártyája, tovább adja néhány vele érintkező csontocska, a kalapács, az üllő és a kengyel közvetítésével a belső fül ablakának, s azt megrezegetve megmozgatja a mögötte levő folyadékot, úgyhogy az ideginger egy bonyolult felvevő készülék útján mindenegyes hangot külön idegnek ad át s így küldi a nagy agyvelő halló központjába.

Most már becsukhatjuk a szemünket és befoghatjuk a fülünket, s íme a fát zöld leveleivel, fehér virágaival, a méhek zümmögésével, sőt még illatával együtt is tökéletesen el tudjuk képzelni, mert ez mind bele van már vetítve a bensőnkbe. Ezt a belső képet a képzeletünk el is raktározza, úgyhogy azt később, akár évek múlva újra elővehetjük emlékezetünkéből s kedvünkre nézegethetjük. Úgy vagyunk vele, mint az utazó, aki előveszi a fényképeket, melyeket valamikor külföldi útján készített.

Az eddigi folyamat megvan az állatoknál is; azok is érzékelnek és emlékeznek. A vizsla például, mikor előtte felugrik a nyúl, ösztöne ellenére mozdulatlanul marad meg a helyén, mert nem képes elfelejteni, hogy mikor egyszer utána futott, a gazdája büntetésül belesrétezett a testének kevésbbé nemes részébe; a macska békében hagyja a tejet, mert egyszer alaposan helybenhagyták a nyalakodásáért. Ennél a pontnál azonban az állat tehetségei véget érnek. Míg ellenben az embernél a képzeletben keletkezett képre az értelem irányítja rá a tekintetét s elkezd arról az akácfáról gondolkodni. Sokféle szempontból foglalkozhatik vele; máskép teszi a tudós, másképen az egyszerű lélek. Mondjuk, hogy ez utóbbinak az jut eszébe, hogy íme,

amint azok a méhek gyűjtik a virágokból a mézet, úgy raktározzuk el mi az érdemeket az örökkévalóság kaptáraiban. Ez a gondolat sem nem látható azon a fán, sem nem hallható róla; az az érzéki kép csupán alkalmul szolgált ezen eszmemenet megindítására. Ez tehát már nem érzéki, hanem szellemi tevékenység, amely az állatnál nincs meg.

Mindenki tudja, hogy az érzéki benyomás csupán akkor maradandó, ha odafigyelés kíséri. Százszor is elmehetünk ama virágzó akác mellett; ha az eszünk másutt jár és a figyelmünket egyéb dolgok kötik le, észre sem vesszük. Ilyen a Szent Bernátról említett példa is, aki egyszer kíséretével végigment annak a pazar szépségű Genfi-tónak partján, s annyira Istenbe volt merülve, hogy mikor az éjjeli szálláson társai elragadtatással beszéltek róla, csodálkozva kérdezte, hogy milyen tóról van szó. Archimedesz, a világ egyik legnagyobb mértani lángelméje annyira el volt foglalva számításaival, hogy semmit sem vett észre a város ostromából és elfoglalásából. Mikor a római katona berontott hozzá és halálos szúrásra emelte kardját, föl se tekintett homokba rajzolt idomairól, hanem csak annyit mondott neki: „Ne zavard az én köreimet.” Dantéről tudjuk, hogy egy alka-

lommal egy utcai könyvárus polcánál annyira belemerült egy könyv lapozgatásába, hogy semmit sem vett észre egy, a háta mögött hangos énekszóval elhaladó körmenetből. Ezt a két utóbbit nevezzük tudományos eksztázisnak, elragadtatásnak. Ezzel máris kezdünk rávilágítani a misztikus elragadtatás lényegére, mely szintén nem egyéb, mint a figyelemnek teljes lekötése Istennek a lélekbe való belenyúlása által, úgyhogy az érzékek benyomásait a vezeték már nem közvetíti az agyvelőhöz. Mintha csak kikapcsolnák a telefont.

Az eddigieknek megértése annyira fontos, hogy még egy példával akarom megvilágítani. A régi germánoknál, de ha nem csalódom, a mi őseinknél is szokás volt az adásvételi szerződések megőrkítésének egy sajátságos módja. Papiros, írás, közjegyző nem lévén, odahívtak egy suhancot és elmagyarázták neki, hogy Péter bácsi Pali bácsinak ezt a tehenet eladta. „Értetted?” „Igen.” „Mondd el.” „Péter bácsi Pali bácsinak ezt a tehenet eladta” ismételte a gyerek. Ekkor azután lekapták a tíz körméről és olyan alaposan elnadrágolták, hogy holta napjáig sem felejtette el azt az eladási szerződést. Ha csak úgy mondták volna neki, egy hét alatt kiment volna az eszéből, mert nem figyelt volna oda; a

vele egybekötött verésre azonban nem lehetett nem odafigyelni. Ilyen eszmetársuláson alapul az állatoknak egész idomítása s jórészen az ifjúság nevelése is.

Szent Terézia anyánk ugyanezeket a fogalmakat fejezi ki más szavakkal, amikor azt mondja, hogy a szemlélődés fokozatai az isteni belenyúlásnak mélységein alapulnak. Az Úr olykor csupán az érzékek működését csökkenti, — a figyelemnek lekötésével, tennők mi hozzá — amit az imádkozó maga is elősegít azáltal, hogy behúnyja a szemeit. Ezt a szemlélődő majdnem mindig megteszi. Ilyenkor a külvilág már nem tereli el a figyelmet Istenről vagy legalábbis igen csekély fokban zavarja. Ellenben a képzelőtehetség nem szünteti be csapongását és az értelemben is feltolakodnak a szórakoztató gondolatok.

A második fokú, tehát ennél sokkal mélyebb belenyúlás az, amikor az Úristen nemcsak a külső érzékek működését függeszti fel, hanem megköti a képzeletet is. Ilyenkor csupán az értelemben fölmerülő gondolatok képesek Isten és a lélek közé furakodni és zavarni a négy szemközti bizalmas együttlétet. Végül pedig a harmadik fokú belenyúlás az értelem működését is megszünteti vagy legalább is a minimumra csökkenti, s a lélek teljesen Istenbe merülve

érzékeli őt szellemével olyformán, mint a szivacs az óceán vizét.

Mindez azonban még nem elragadtatás a szónak misztikus értelmében. Az említett érzéki, képzeleti és szellemi tehetségeken kívül ugyanis vannak az emberben még egyéb képességek is, amilyen például az izmok játéka, a tagok mozgatása, a járás-keelés. Az elragadtatásban, feltéve, hogy jól értettem meg Szent Teréziát, az egész test olyan, mintha meg volna halva s a lélek mintha annak kötelékeitől teljesen megszabadult volna, úgy emelkedik fel Istenhez, s e kiváltságos állapotában olyan dolgokat ért meg, melyeket kimondani sem tud, mert hiányzanak hozzá az emberi fogalmak. A szív működés folytatódik ugyan, de annyira csökken, hogy a végtagok egészen kihűlnek. A lélekezés alig észrevehető. Az izmok megmerevednek, úgyhogy minden mozdulat lehetetlenné válik. Mikor pedig ez az állapot megszűnik, az illető, amint a Szentanya mondja, úgy érzi magát, mintha kerékbe törték volna. Mindene fáj. Ez így van, ha nem is mindig, de gyakran. A Szentanyánál és Keresztes Szent Jánosnál ezenkívül elragadtatásaik alkalmával más misztikus tünetek is előfordultak, mint például a levitáció, vagyis a levegőbe emelkedés. Sok szentnél a stigmatizáció, vagyis

az édes Jézus öt szent sebének megjelenése az illető végtagjain és oldalán.

Van azonban ennek a nagy misztikus kegyelemnek egy hamis utánczata, mellyel szemben mindenkinek nyitva kell tartania a szemét. Szent Terézia sokat beszél róla és óva int tőle. Ez nem egyéb, mint egy bizonyos önhipnózis, mely külsőleg hasonlít az elragadtatáshoz, de egyébként semmi köze hozzá. Gyakorlatban van a mohamedánoknál, sőt Japánban is a sintóistáknál. Az előbbieket azáltal idézik elő, hogy mereven nézik a saját köldöküket. Bárki is létrehozhatja magában ezt az állapotot, ha hosszabb ideig mereven néz egy a szemei elé tartott fényes pontot, például egy gyűrű gyémántját. Az ilyen állapotot néha még hallucinációk is kísérhetik, mint például az ú. n. kristálynézőknél, s akkor még jobban hasonlít az elragadtatáshoz. A Szentanyának minduntalan küzdenie kellett az ilyen nővérek ellen, akik őt akarván követni, jóhiszeműleg estek ebbe a tévedésbe és órákat töltöttek mozdulatlanul, megmerevedve abban a hiszemben, hogy Istenbe vannak merülve, holott az állapotuk, amint a Szentanya kifejezi, egyszerűen *hülyülés* volt. Eltekintve a tévedéstől, ennek az állapotnak a szervezetre is igen

káros hatásai vannak, s az elme épségét is veszélyeztetheti.

A Szentanya az ő képletes nyelvén úgy beszél erről, hogy az illető erőszakosan feszegeti a belső várkastély negyedik lakosztályának ajtaját, mely a természetfölötti imák termeibe vezet, másszóval saját maga akarja megvalósítani azt, amit mint különös kegyelmet csak az Úristen adhat meg. Ilyenkor azután a rossz szellem, aki mindig ott leselkedik a lélek körül, kapva-kap az alkalmon, hogy tévedésbe ejtse. Az Úristen pedig ily esetekben bizonyos fokig szabadkezet enged neki, mert a lélek szerénységtelenségével ezt megérdemelte. Való igaz, nem kell egyéb, mint hogy valaki vágyakozzék misztikus kegyelmek után, s az ördög szolgál neki olyan élethű utánzatokkal, hogy még tapasztalt lelkivezető sem tud rajtuk eligazodni. Innét vannak azok a mi jó népünk körében is nem ritka jelenések a kutak mélyén. Az egyik vénasszony bele-néz, lát valami fényt, a képzeletével kialakítja, s hívja a másikat, nézze meg. Az persze nem akar kevésbbé szent lenni, s addig erőlteti a szemét, míg ő is meglátja, és így tovább. Az ördög pedig a markába nevet.

Öreg hiba, hogy a hívek közvéleménye, melyben még pap is osztozhat, a rendki-

vüli misztikus kegyelmeket az életszentség csalhatatlan jeleinek tartja. Innét van az, hogy a zárda lelkiezetője képes szentté avatni egy nővért pusztán azért, mert ilyenekről számol be neki, annak ellenére, hogy az utóbbi egyáltalában nem tartozik a példás életűek közé. Ezáltal veszélyezteti az illető alázatosságát, vagy ha már addig sem volt meg benne, toronymagasra emeli kevélységét s talán egyik oka lesz elkárhozásának. Ujoncmesternője írásba foglalja az illetőnek állítólag Istentől kapott közléseit, főnöknője pedig az ő utasításaihoz tartja magát a zárda kormányzatában. Mert hát az édes Jézus ezt üzenté, azt kívánja, így parancsolja.

Ha ezek a kegyelmek tényleg, még hiteles voltuk esetén is, biztosítékai volnának a szentségnek, akkor Bálaám szamarát szentté kellene avatni, gazdáját pedig, azt a gonosz, romlott embert, aki Isten választott népét erkölcstelenségre csábította, oltárainkon tisztelnők pusztán azért, mert próféta iahetéhez nem fér kétség. Dehát a dolog nem így van. A szentség egészen más dolog. Az semmi más, mint az isten- és emberszeretet által egybekötött tökéletes lánc az erényeknek. Lehetnek valakinek ragyogó erényei, de ha a lánc nem teljes, akkor nem szent. Lehet talpig becsületes, igazmondó, bátor, kötelességtudó ember, — hánvat

ismertem ilyent — de ha nem tiszta életű, akkor nemcsak nem szent, de ha meg nem tér, elkárhozik. Sőt még ha kegyelem állapotában van is, de erényeinek láncából egyik-másik szemet kirozsdásította ez vagy az a szokásos és tudatos bocsánatos bűn, akkor sem lehet nála magasabb fokú szentségre való törekvéstről beszélni. Az igazi magasabb fokú szentséghez mégcsak a lánc ép-sége sem elegendő, hanem szükséges, hogy a láncszemek erősek, vaskosak, fényesek legyenek és ragyogóra legyenek csiszolva, vagyis hogy erényei képesek legyenek a legerősebb próbát is kiállni s őt a vértanúságra képesíteni. Az Anyaszentegyház csak is ilyen hősiek erények alapján kanonizál. De éppen ezért nem is lehet senkit halála előtt szentnek minősíteni, mert nem tudjuk, milyen próbák várnak még reá s megállja-e bennük a sarat.

Nem helyes, ha valaki túlságosan hitetlen a misztikus kegyelmekkel szemben. Nekem sokszor volt alkalmam egyes lelkek-nél ilyeneket észlelni, de eszem ágában sem volt őket e miatt jobbaknak tartani, mint ha nem lett volna bennük részük. Kevesebb kárt tesz azonban a lélekben az, aki kételkedik, mint aki szentté avat. Az előbbi talán kissé megszomorítja azt a lelket, de legalább nem teszi önhitté.

18. A LÁTOMÁSOK ÉS A HALLOMÁSOK

Immár közel harminc esztendeje olvasom, — és olvasom mindig újra — sőt le is fordítottam, tehát alaposan áttanultam a Kármel három csillagának: Nagy Szent Teréziának, Keresztes Szent Jánosnak, Liziói Kis Szent Teréznek műveit, sőt mindegyiküknek életrajzát is megírtam. Mindig igyekeztem magamat tökéletesen az ő tanításukhoz tartani, úgyhogy már a három évtizedes megszokottság miatt is nehéz volna eltérnem szellemüktől, még ha akarnám is. Pedig dehogyis akarom, sőt hűséges magyarázójuk akarok lenni. Mikor tehát ebben a művecskémben eltérek az ő terminológiájuktól, azt csupán azért teszem, hogy az ő elveiket a mai gondolkodás nyelvén adjam vissza. Hiába, a mai kor gyermekének az ilyen kifejezések, mint „Istennel való egyesülés“, „lelki eljegyzés“, „lelki házasság“ nem sokat mondanak, sőt nagyonis idegenszerűek; az imának azt a hét fokozatra való felosztását a saját lelkében nem igen tudja követni. Egyszóval akárhogy fogadjuk is a dolgot, másképen fogalmaz-

zuk meg eszméinket ma, mint ahogy akkor volt szokás. A lényegét illetőleg azonban teljesen egyetértünk velük.

Mármost tehát ami a magasabb imamódoknál vagy mondjuk így, az imába való mélyebb elmerüléseknél előforduló rendkívüli tüneteket illeti, ezek tekintetében tökéletesen valljuk Keresztes Szent János atyánk elvét: hálásan fogadni a velük egybekötött, velük járó vagy bennük rejlő kegyelmi hatást, de egyébként nem törődni velük, nem kutatni, Istentől jönnek-e vagy saját képzeletünk játékaai vagy az ördög incselkedései: napirendre térni fölöttük, elfeledni őket. Amint a Szentatya találó szellemességgel kifejezi: köszönettel fogadni a diót, megenni a belét és eldobni a héját.

Miért? Azért, mert nincs az a tekintély, aki biztosan meg tudná nekünk mondani, hogy az adott esetben az a misztikus tünet az említett három forrás melyikéből származik. Az imába való mély elmerülés mindenkit hajlamossá tesz az ébren álmodásra, s így a nélkül, hogy eszébe jutna tagadni a hiteles és Istentől származó látomások és közlések lehetőségét, semmit sem veszít vele, ha azt, amit látott vagy hallott, ilyen szép álomnak tekinti, a benne kifejezett szép gondolatot a saját lelki hasznára fordítja, vagyis a benne foglalt kegyel-

met felhasználja, de azután éppen úgy napirendre tér fölötte, mint bármely más szép álm fölött. Ha valami utasítás foglaltatnék benne, azt megbeszéli lelkiatyjával s annak tekintélye alapján tartja magát hozzá vagy pedig tér el tőle. Így tett maga Szent Terézia is mindenegyes esetben. Ilymódon biztosítja magát legjobban a lelki élet minden pestise, az eléggé nem átkozható aszkétagőg ellen. Ezzel szemben állandóan résen kell lennünk, s miként lázas vidék lakójának a chinint, úgy kell nekünk is ellene állandóan szednünk az önként vállalt és nyakunkba szakadó megaláztatások ellenszerét. Tréfaképen tette valaki ezt a nevettető kijelentést: „Tudom, hogy más erények tekintetében messze mögötte állok másoknak, de az alázatosság terén bárkivel szemben fölveszem a kesztyűt.” De akármennyire hihetetlennek lássék is, tényleg vagyunk eléggé oktanok ahhoz, hogy a saját alázatosságunkkal kezdjünk kevélykedni. Hányszor nézi le példának okáért a kolduló barát a tudós szerzetest pusztán azért, mert ő az alacsonyabb, szerényebb és alázatosabb állapotot választotta ebben a földi életben. Megvallom, nekem ezek ellen az ostoba gondolatok ellen naponta kell küzdenem.

Márpedig nem kell más, mint hogy va-

laki Istentől kapott látomásoknak és más rendkívüli kegyelmeknek legyen tudatában: elbizza magát, az Úrsten elereszti a kezét s ő akkorát bukik, hogy Istennek különös kegyelme nélkül nem is tud többé fölkelni. Japánban ismerkedtem meg egy bennszülött katolikus pappal, akiről a missziósok azt mondták nekem, hogy a Boldogságos Szűz jelent meg neki. Az illető aposztata lett. Hogy miért, azt nem tudom, de annyi bizonyos, hogy az ilyen misztikus kegyelmek semmiféle biztosítékot sem nyújtanak az állhatatosságra és az üdvösségre vonatkozólag. Mint ujoncmesternek két olyan növendékem volt, — éspedig csak kettő — akiknek ilyesfélékben volt részük. Az egyik finánc lett, a másik dunai matróz. Mind a kettő elvesztette a hivatását. Nem mindegyik látomásnak van az a hatása, ami Ratisbonne Alfonzénak volt, akit hitetlen, egyházgyűlölő, szabadkőműves zsidó bankárból szentéletű és szentség hírében meghalt szerzetessé alakított át. A Szűzanya jelent meg neki s parancsoló mozdulattal mutatott a földre, hogy térdeljen le. Alfonz leborult, keservesen kezdett zokogni s lelkének átalakulása be volt fejezve. A látomás hitelességének bizonyítéka csupán csak az, hogy hatása maradandó volt. Szent Terézia és más szentek látomásait is csupán az ő vég-

ső kitartásuk látja el a hitelesség pecsétjével, bár az Anyaszentegyház még így sem vállal értük kezességet s nem követeli meg senkitől, hogy higgyen bennük. Az Anyaszentegyház csakis az isteni kinyilatkoztatásnak a letéteményese és csakis annak tanait illetőleg csalhatatlan. Ha magánkinyilatkoztatással van dolga, megállapítja ugyan, éspedig csalhatatlanul, hogy az például nem foglal magában hit és erkölcs tekintetében semmi tévedést, de azt, hogy az említett három lehetséges forrás közül melyikből származik, nem dönti el. Mikor pedig valami magánkinyilatkoztatás alapján valami tiszteletet hoz be, például az Úrnapot vagy Jézus Szíve kultuszát, akkor főindítók nem a magánkinyilatkoztatás, — az csak arra szolgált, hogy ráterelje az Egyház figyelmét — hanem az a körülmény, hogy ezek a tiszteletek szükségképen folynak az isteni kinyilatkoztatásból. A római pápa és a püspökök egyénileg meg lehetnek győződve — s az említett esetekben valóban meg is vannak — ama magánkinyilatkoztatás hitelességéről, de azért nem érzik magukat illetékeseknek arra, hogy e meggyőződésüknek hivatalos formában és másokra nézve is kötelező alakban adjanak kifejezést. Minden katolikus keresztény embernek hinnie kell, hogy Jézus Szíve imáadásraméltó, de

ha éppen kedve van abban kételkedni, hogy az isteni Üdvözítő személyesen jelent meg Alacoque Szent Margitnak és azt állítja, hogy ez a Szent az egészet csak úgy álmodta, senkinek sincs joga őt eretnekségről vádolni. Kételye oktan ugyan, de nem vét a hit ellen.

Szent Terézia anyánk igen sokat beszél ezekről a látomásokról, s talán nem lesz érdektelen, ha az ő adatait itt röviden összefoglalom.

Szerinte ezek a tünetek a mi emberi természetünknek három különböző rétegében folyhatnak le, úgymint az érzékiben, a képzeletiben és a szellemiben. Az érzéki látomásoknál a kép az érzéki látás szerve, a szem előtt jelenik meg, a hallomás esetén a szózatot a fül fogja fel. Bátran ebbe az osztályba sorozhatjuk az ószövetségi látomások legnagyobb részét, példának okáért, mikor Gedeonnak megjelenik az angyal és felszólítja őt, hogy fogjon fegyvert a madianiták ellen, vagy pedig még régebben, mikor az Úr két angyal kíséretében megjelenik Ábrahámnak és indul Szodoma elpusztítására. Ezek abszolút hitelességű látomások voltak. A Szentanya azonban az érzéki látomásokban bízik legkevésbé, mert nagyon könnyen származhatnak képzelődésből vagy pedig a rossz szellemtől. Mi hozzátehetjük

azt, hogy igen nehéz az egyes esetekben eldönteni, mi a valóság?

E tekintetben egy szomorú tapasztalatom van. Egy lelkigyakorlatos házban adtam lelkigyakorlatot, mikor egy este a parkban hozzám csatlakozott egy úriasszony s elkezdett beszélni lelki ügyeiről. Az esti szürkületben nem láttam az arcát, s mivel azok a dolgok, amiket elmondott, előttem nem látszottak hihetetleneknek, a magam szokása szerint válaszoltam, tudniillik, hogy a hitelesség nincs kizárva, de hogy jobb az ilyeneket egyszerűen tudomásul venni, nekik nagyobb fontosságot nem tulajdonítani, mert hiszen nem ilyeneken fordul meg a lelki élet. Mikor a főnöknő este behozta a vacsorámat, kifejezte mélységes megütközését az eseten, amennyiben az az úriasszony — aki elmebajos — eldicsekedett előtte, hogy én teljesen igazat adtam neki minden tekintetben. Én természetesen nem védekezhettem, mert annak a szegény betegnek a közléseit, ha nem is volt igazi gyónás, mégis olyasfélének vettem, s így titoktartásra éreztem magamat kötelezettnek. Másnap azután találkoztam az illetővel, s zavaros tekintetéből azonnal láttam, hogy valóban nem normális. Ha azt előző este észrevettem volna, magától értetődik, hogy akkor másképpen beszélek, bár az is igaz, hogy semmit

sem ér el az ember azzal, ha egy elmebeteg rögeszméinek mereven ellentmond.

Az érzéki látomásokkal és hanghallásokkal tehát nagyon, de nagyon csínján kell bánni, mert azt hiszem, gyakrabban származnak elmebajból, mint nem, vagy pedig legalábbis sokszor készítik az utat a meghibbanás felé. Nekem több olyan egyénnel volt alkalmam találkozni, akiknél ezek a tünetek pszichopátiái alapra voltak visszavezethetők.

Közösek az elmebajosokkal azok a látomások is, melyek nem a testi érzékek előtt, hanem a képzeletben szoktak megjelenni, s éppen ezért ezeknél is nagy óvatosságra van szükség. Igazában csak az életszentségben eltöltött élet képes őket hitelesíteni, amint tette Szent Teréziánál. Az ilyen élet ugyanis tökéletesen kizárja akár az elmebajnak, akár a hisztériának gyanúját, mert hiszen vaskövetkezetességgel követett s az élet legaprólékosabb részleteibe is belevitt elveket: mély bölcseséget, tökéletes belátást, éles észtehetséget, biztos ítélőképességet tételez fel, amelyek mind homlokegyenest ellentétben állnak az említett két betegséggel. A szent szervezete lehet törékeny, de az idegzete makkegészséges. Ha akadtak, akik hisztériát szimatoltak Szent Teréziánál, az csak azt bizonyítja, hogy vannak, akik

nem ismerik a tizenkettedik parancsolatot, mely így hangzik: „Ne írj olyasmiről, amihez nem értesz!”

Ezeknél a képzeleti látomásoknál a kép tökéletes élességgel tűnhetik fel, de nem kívülünk, hanem bensőnkben. Olyan, mint egy álmokép, illetve tényleg az is, csak hogy az illető nem alszik, hanem egészen biztos, hogy ébren van. A homály ugyan elősegíti az ilyen látomást, de nem föltétlenül szükséges hozzá. Mária Alfonza, Sion-nővér, rendjének szentség hírében meghalt ujoncmesternője említi, hogy így jelent meg neki egyszer a Sion Társulat két alapítója: Ratisbonne Tivadar és annak fivére, Alfonz. Ha az illető ilyenkor világot gyújt, hogy meggyőződjék ébrenlétéről, a kép lassan elhalványul és eloszlik, de nem azonnal. Tulajdonképen tehát ébrenálmodásnak lehetne nevezni, ami nem von le misztikus értékéből, — értem, ha hiteles — mert hiszen a valódi álm is lehet misztikus kegyelem, amilyenek voltak Szent Józseféi, akinek az angyal álmában megjelent; Don Bosco szintén álmaiban kapta a természetfölötti felvilágosításokat. Ezek azonban tényleg aludtak, míg ellenben a képzeleti látomás alkalmával az ember ébren van.

Szent Terézia szerint a legmegbízhatóbb az a látomás, mely az embernek szellemi

részében, vagyis az értelmében jelenik meg, amikor — amint ő mondja — az ember nem lát semmit sem testi, sem lelki szemével, illetve képzeletével, sem nem hall a fülével, de azért tudja, hogy valaki ott van előtte és érti, hogy mit mond neki. Azt is egészen biztosan tudja, hogy kivel vagy kikkel van dolga. Így mondja Szent Terézia anyánk, s bizonyára jól mondja, mert hiszen bőven volt e téren tapasztalata. Mindazonáltal mégis erősen gyanítom, hogy valamelyes, legalább homályos képzeleti benyomás kíséri az egész folyamatot, olyasféleképen, mint mikor egy matematikai levezetésen gondolkodunk s eszmemenetünket vagy a számok nevei vagy azok képei kísérik, hacsak nagyon homályosan is. Az ember ugyanis nemigen tud tökéletesen elvonatkozni a képzeletétől, ha mégannyira dolgozik is az elméje tiszta, elvont fogalmakkal. Valami kevés érzéki mellékszöngé mindig kihallatszik az ilyen eszmemenetből. Azonban ez a mellékszöngé valóban elhanyagolható mennyiség s a látomás joggal mondható értelmének vagy fogalminak.

Szeretnők azt hinni, hogy erre a látomásra nyugodtan lehet ráhagyatkozni, pedig sajnos nem úgy van a dolog. Ezt is okozhatja képzelődés vagy sugallhatja a rossz szellem. Belső biztosítékot nem találunk

benne. A külső biztosíték ezeknél is mindig az illetőnek szentségre való törekvésben eltöltött élete marad, nemkülönben az, ha valamelyik ilyen értelmi látomásnak egész életére kiható, döntő hatása volt, mert az ilyesmit nehezen lehet tévedésnek tulajdonítani. Szent oknak kell annak lennie, melynek szent következményei vannak.

Azt hiszem, ezzel eleget is mondtam ezekről a misztikus tünetekről. Bővebb tárgyalásukat kiki megtalálhatja Szent Terézia műveiben.

19. TESTTARTÁS AZ IMÁBAN

Ha szeretetünk tárgya előkelő személy, annak megadjuk a neki járó külső tiszteletnyilvánításokat is. A bizalmasság ezeket némileg csökkentheti, de teljesen sohasem ment fel alóluk. Ezekről tehát Istennel és egyáltalában az égiekkel szemben sem szabad megfélekezünk, természetesen fokozatot tartva, mert több jár Istennek, mint például őrangyalunknak. E ponthoz tartozik az imaközben alkalmazandó testtartás kérdése is. Nálunk és mifelénk a római katolikusoknál a közfelfogás szerint a legmegfelelőbb térden állva, összetett vagy összekulcsolt kézzel imádkozni. Angolországban, amennyire én láttam, világi férfiak állva és összefont karral imádkoztak, s csak nők és papok teszik térdelve, összetett vagy összekulcsolt kézzel. A lényeg az, hogy mindenki úgy tegye, amint azt a körülötte dívó szokás helyesli.

Azonban térdelni is sokféleképen lehet. Olasz- és Franciaországban sehol sem volt alkalmam látni a templomban mást, mint térdeplőket egy-egy személy számára. Ezek-

nél tehát az a félig ülő, hátratámaszkodó térdelés, melyre a mi templompadjaink nyujtanak alkalmat, nem lehetséges. Nálunk is vannak fiatal és buzgó lelkek, akik nem támaszkodnak hátra, hanem csak a könyököket teszik a pad polcára. Friburgban ismertem egy nyolcvan éves úriasszonyt, aki még a könyökével sem támaszkodott soha, hanem aggkora ellenére órákhoz-szat elvölt a templomban teljesen szabadon térdelve a zsámolyán. Kármelitáknál helyenkint akad, aki valósággal sanyargató térdelést végez, amennyiben szabadon térdelve a padlón hátradől úgy, hogy testét erőlködve tudja csak egyensúlyban tartani, s teszi ezt az egész egy óráig tartó elmélkedésen át. Egyébként nálunk meg van engedve, hogy a testvérek az elmélkedést akár térdelve, akár állva végezzék, sőt testi gyöngeség esetén ülés sem esik kifogás alá. Térdep-lő nálunk nincs szokásban, hanem a puszta padlón térdelünk; a fiatalok természetesen szabadon, minden támaszkodás nélkül, sőt van az öregebbek között is olyan, aki ezt kibírja.

A dolognak elvi jelentősége az, hogy az Úristennek mi kötelesek vagyunk lelkünkön kívül testünk mindenegyes porcikájával is szolgálni, tehát imaközben testtartásunknak is hódolatot kell kifejeznie. Termé-

szetesen csupán úgy, ha az lehetséges. Nekem már a Kármelbe való belépésemkor annyira csúzos volt a térdem, hogy csak igen rövid ideig voltam képes térdelni, most pedig már majdnem teljesen képtelen vagyok rá, úgyhogy imáimat ülve szoktam végezni. Nem eshetik az sem kifogás alá, ha valaki az ágyban fekvő is imádkozik. A hívek e miatt vádolni szokták magukat, pedig csak magától értetődik, hogy jobb az elalvás előtt és a felébredés után a fölkelésig imádkozni, mint Istenre nem gondolni, pusztán azért, mert a fekvő helyzet nem tiszteletteljes. Ez az elv ezekre az órákra egyáltalában nem áll. Fekvő beteg pedig nem is imádkozhatik másképen. Annyira bizalmas viszonyban mégis csak vagyunk mennyei Atyánkkal, hogy ilyenkor is szívesen veszi, ha hozzá beszélünk.

Ha valaki az említett hátradőlő, vezeklő térdelést akarja alkalmazni, vagy pedig rendszeren ugyan, de oly hosszú ideig térdel, hogy sajog a térde, — föltéve, hogy e miatt nem támad daganata — az ellen nem lehet szólni; az tiszteletreméltó. Azt hiszem azonban, hogy ilyen esetekben inkább végez önsanyargatást, mint imádságot, amennyiben önkénytelenül is odafigyel a fájdalomra, ami eltéríti az eszét imájától. Egészen más dolog, ha a térde annyira megedződik, hogy

semmi kellemetlenséget sem érez. Mert hiába, nekem mindig az volt a felfogásom, hogy az ember tartsa meg ugyan lehetőleg a külső tisztességet, de azért olyan helyzetben végezze imáját, hogy a teste ne juttassa neki minduntalan eszébe a létezését, vagyis tudjon úgy Istenhez emelkedni, mintha teste se volna. Tehát ha öreg és fáradt vagy beteg, üljön és támaszkodjék, vagy pedig ha az állapota úgy kívánja, feküdjék. Ha ezt azzal a célzattal teszi, hogy zavartalanabban tudjon imádkozni, akkor legyen nyugodt a felől, hogy ezt az Úristen nem veszi tőle rossznéven.

Egy dologra azonban mindenkinek nagyon kell vigyáznia, s ez az, hogy ez a mi testünk nagyon követelődző. Olyan, mint a vásott gyerek, aki mikor verik, ha nem is fáj, nagyokat jajgat, nehogy akkorát találjanak ütni, hogy az igazán fájjon. A test is elkezd a jajgatást és tiltakozást, mielőtt igazában kellemetlenkednének neki. Kívánja a támaszkodást ülés közben, mikor még egészen jól megbírná az egyenes ülést; ülésre kívánczik, amikor állni tudna; felállásért jajong, mikor legalábbis támaszkodással tudna térdelni; s támaszkodva akar térdelni, amikor még szabadon is megtehetné. Ebben a törekvésben természetesen a józan észnek kell őt fékeznie, mert azt igenis

megkívánja tőlünk az Úr, hogy testtartásunk imaközben legyen olyan tiszteletteljes, amilyen az adott körülmények között lehetséges. Ha erre nem vigyázunk, nem mondom ugyan, hogy imánk visszatetsző lesz Isten szemében, de mindenesetre veszít értékéből. Visszatetsző nem lesz, mert hiszen aránylag olyan kevesen imádkoznak, hogy szinte azt mondhatnám, a „szegény Úristen” még az ilyen hanyag imánkért is hálás. Annyira jutottunk. De azért csúf dolog volna ezzel az Ő jóságával visszaélni. Ne felejtjük azt se, hogy a külső áhítat erősen visszahat a belsőre és jelentékenyen növeli azt.

A testtartáshoz kell számítanunk valamit, amivel igen sok ember nem gondol, tudniillik az arckifejezést. Nem ritkaság, hogy a figyelem összpontosításához és a szórakoztató gondolatok elűzéséhez szükséges erőfeszítés kiül az imádkozó arcára. Magamnak is volt egy idevágó esetem. Kezdő kármelita koromban egyszer a folyosón megállított a perjelem és azt kérdezte tőlem: „Az Isten áldja meg, Ernő atya, mi baja van? Olyan haragos arcot vág, mintha mindenkit megakarna enni!” Gondolkoztam, mert igazán eszem ágában sem volt haragudni, s rosszul sem éreztem magamat, sőt ellenkezőleg. Végre megtaláltam az okot s meg is magyaráztam neki, hogy aznap a szelídség erényét

tűztem ki magamnak gyakorlatul; igyekeztem feltételemet megvalósítani s indulatos természetemre való tekintettel erőlködve vigyáztam magamra. Ezt lehetett rajtam észrevenni. Az ilyesmi nagy félszepség. Szent Terézia sokat beszél azok ellen, akik imaközben annyira erőltetik az áhítatot, hogy még lélekzeni sem mernek. Nem szereti azokat, akiket ő úgy nevez, hogy „*encapitados*”; akik behúzzák a nyakukat és rosszkedvű arcokat vágnak, mikor imádkoznak. Magyarországi Szent Erzsébet gyermekkorában a komorarcú imádkozóktól ezt szokta kérdezni: „Miért imádkozik így? Akárcsak meg akarná ijeszteni a jó Istent.” Ő maga mindig boldog, napsugaras arccal imádkozott.

Nem kell az áhítatot *tünetőleg* mutogatnunk. Ez hiba volna, habár Szent Terézia helyesnek tartja, ha imaközben külsőleg akkor is ájtatosak vagyunk, mikor a bensőnkben semmi áhítatot sem érzünk. Szerinte ez nem farizeusi tettetés, hanem az a felfogás, hogy ha már a bensőnkben nem sikerül istenszeretetet fakasztanunk, legalább a külsőnk dicsérje Istent. Ez a tanács annál is inkább fontos, mert hiszen a kitartó külső áhítat előbb-utóbb meg szokta hozni a belsőt.

Helytelen az is, ha belső küzdelmeink kül-

sőleg nyilvánulnak nyögések vagy taglejtések alakjában. Grázban volt egy öreg kármelita páter, akin a többiek mind mulattak, mert — amint mondták — az ördögöt szokta bekergetni a pad alá. Először ugyanis a homloka táján végzett öntudatlan elhessegető kézmozdulatokat, mintha csak legyet kergetne, majd oldalt gesztikulált, végül pedig a pad alja felé. A jó öreg kísértések ellen küzdött, de azt megtehetette volna a nélkül, hogy mások észreveszik.

Egyszóval az arckifejezésünk imádságunk alatt ne legyen mesterkéltsé; ne lássék meg rajtunk valamiképen az az igyekezet, hogy másoknak épülésére akarunk szolgálni, — ami valóságos pestis volna — hanem legyen természetes, barátságos, mint az olyan emberé, aki kellemes társalgásban van elmerülve.

20. A SZÓRAKOZOTTSÁG

Lelkiségre törekvő egyéneknek állandó panasza, hogy nem tudnak imádkozni, hogy mihelyt belekezdenek, meglepik őket a szó-
rakoztató gondolatok s azzal vége az áhí-
tatuknak. Minduntalan azzal a kéréssel for-
dulnak lelkivezetőjükhöz, adjon nekik ta-
nácsot, mitévők legyenek, hogy ez az álla-
pot megszűnjék. Az pedig vajjon milyen
gyógyszert ajánljon nekik, amikor ő maga
sincs külön helyzetben, mint ők. Szent
Alajosról mondják, hogy minden szóra-
kozottság nélkül tudott imádkozni, azonban
ebben a pontban éppoly kevésbé lehet őt
utánozni, mint azokat a szenteket, akiket
az elragadtatás fölemelt a földről és lebeg-
ve tartott a levegőben. Ez önála egészen
rendkívüli kegyelem volt, amilvennel még
az imádság nagymestere, Szent Terézia sem
dicsekedhetett. Hiszen ő is minduntalan pa-
naszkodik szórazozottságai miatt. A lelki
embernek tehát nem ellenszer után kell
kutatnia, mert az nincs, illetve mondjuk
inkább úgy, hogy nincs olyan, mely *minden*
szórazozottság ellen biztosítana, — hanem

azt kell fontolgatnia, hogy miképen viselked-
jék a szórakozottságok közepette. Erre a
kérdésre pedig Szent Terézia anyánk mes-
teri módon felel meg. Nem idézzük szavait,
de a következőkben teljesen az ő tanítását
adjuk elő.

Először is legyünk tisztában azzal, hogy
a szórakozottságnak egyik oka a mi embe-
ri természetünk. Az érzéki benyomások,
melyek öt érzékünkön át tódulnak, özönle-
nek naphosszat belénk, elraktározódnak kép-
zelőtehetségünkben. Ott azonban nem ma-
radnak nyugton, mint valami képtár képei;
nem várják meg, amíg odalépünk eléjük,
hogy kedvükre megszemléljük őket, hanem
tolakodó módon ők maguk rohannak meg
bennünket és követelik, hogy figyeljünk rá-
juk. Ezzel természetesen elterelik értelmi
látásunkat attól a tárgytól, melyre azt éppen
akkor rá akarjuk szegezni. Fülünkbe ragad
például valami dallam — s még ha szép
volna, de nem az, hanem valami csúf ver-
nyogás — és képes bennünket órákhosszat
azzal megkínózni, hogy folyton újráz, mint
valami régi, rozoga sípláda. Meg akarunk
valamit tanulni s íme az emlékeknek egész
mozija kezdi pergetni ostoba filmjét s
igyekszik elterelni figyelmünket a tárgytól.
Az imádságunk pedig szakasztott így van.
Mi tehát a teendő?

Helytelenség nekimenni egy legyőzhetetlen ellenségnek, feltétlenül legyőzne minket. Ha haragosan fordulunk szembe a szórakozottsággal, csak elmérgecsítjük a helyzetet, amennyiben annál jobban figyelünk rá. Itt nem egyenes támadás, hanem ügyes taktika van helyén. Szent Terézia azt mondja, végük olybá a dolgot, mintha a szomszéd szobában hangos terepere és veszekedés folyna. Nem akadályozhatjuk meg, de azt megtehetjük, hogy a figyelmünket szép lassan és óvatosan elfordítjuk ettől a zajtól. Rómában évek hosszú során dolgoztam a lakásomon fülsiketítő utcai lárma mellett, — mert Olaszországban mindenki kiabálva beszél, mintha valamennyien süketek volnának — ez pedig ugyancsak erősen szűrődött be hozzám, mert hiszen ott, az enyhe éghajlat miatt az ablakok nem duplák, mint nálunk, hanem szimplák s így annál jobban áteresztik a zajt. Amint tehát az ember végre is megszokja, hogy ilyen zsvaj közepette dolgozzék, éppúgy bele kell törődnie abba is, hogy imáját a szórakozások zavarják, s nem szabad azt miattuk abba hagynia. Ezek miatt csüggedni vagy éppen mérgeledni teljesen tévesztett dolog. Az Úristen tudja legjobban, hogy milyen anyagból vagyunk gyúrva s így nem veheti tőlünk rossznéven azt, amiről nem tehetünk.

Sőt még méltányolja is az imában tanúsított állhatatos kitartásunkat, s a szórakozottság ellenére végzett ima talán kedvesebb előtte, mint az, amelyet lelki vigasztalások idején, teljes összeszedettségben sikerül végeznünk.

Fölösleges mondanunk, hogy mi csupán az akaratlan szórakozottságról beszélünk, mert hiszen világos, hogy a másik — a szándékos — az Isten ellen elkövetett tiszteletlenség, s mint ilyen bűn.

Bár a szórakoztató gondolatokat teljesen kiirtani nem vagyunk képesek, azért mégis igen sokat tehetünk csökkentésükre. A Kármelen az egész életmód ezt a célt szolgálja és sok gyakorlat van szokásban annak elérésére. Ilyen a szemek állandó fékezése; az újdonságok megtudására éhes kíváncsiságnak elnyomása; Isten jelenléte tudatának ébrentartása és nem utolsó helyen a sok közös és külön imádság. Mert hiszen magától értetődik, hogy könnyebben tudja összeszedni az elméjét az, aki — mint mi — a napnak jelentékeny részét tölti imában, mint az, aki csupán reggel és este végez belőle valami keveset. Azt hiszem, a kor is sokat számít. Öregembernek képzelete már nem olyan csapongó, mint az ifjúé vagy éppen a gyermeké. Ez utóbbinál nagy dolog, ha legalább percekig tud az imájára odafigyelni.

Szent Terézia anyánk körülbelül negyvenöt éves koráig annyira szenvedett a szórakozottságtól, hogy elmélkedését csupán könyv segélyével tudta végezni. Ebben bárki is bátran követheti. A Kármelen ez szintén megengedett dolog, sőt van előírás, mely szerint az imakóruson, éppen az ilyenekre való tekintettel elegendő világításnak kell lennie. Megvallom, hogy mint ujoncmester én ezt sohasem mertem növendékeinknek ajánlani, hanem mindig arra biztattam őket, igyekezzenek ilyen segédeszköz nélkül megenni. Tapasztalatom ugyanis, hogy a legtöbb ember, ha komolyan igyekszik az elméjét összeszedni, könyv segítségével nélkül képes elvégezni az elmélkedését. De ha ez nem sikerül neki, ám használjon könyvet.

Mint mondtuk, saját emberi természetünk alapján is természetesnek kell tekintenünk, hogy imánkat szórakozottságok zavarják s hogy lelkünk fölött olyan gyakran felhős az ég; van azonban még egy szempont, melyből tekintve éppoly kevésbé van okunk rajtuk csodálkozni, s ez az isteni Gondviselésnek az a rendes módja, melyen a lelkeket vezetni szokta. Erről akarunk most néhány szót mondani.

A legtöbb lelki embernek multjában van egy bizonyos időpont, amelyben vagy a sú-

lyos bűnöknek, tehát a pokolnak útjáról tér meg, vagy pedig a köznapi, lagymatag valóságáról lépett rá az erénygyakorlatnak szűk és meredek ösvényére. Innét van, hogy még nagy szentek is, és pedig olyanok, akik sohasem szennyezték be lelküket súlyos vétkekkel, — mint például Szent Terézia anyánk — beszélnek a saját megtérésükről.

Mármost az ilyen lépést követő időszakban a lélek valósággal azt se tudja, hová legyen a boldogságtól. Eladdig földi célokért küzdött, most egyszerre világosság támadt benne, belátja, mekkora tévedés volt részéről azokra feltenni életét, s ragyogó hittel szemléli az előtte húzódó és egyenesen az égbe vezető utat. Mint a vak Bartimeus a visszanyert szemével világának örvendve és örömeiben ugrándozva követi az Urat a meredek pályán felfelé. Ezek a lelki életnek ismeretes mézeshetei. Hegyen felfelé azonban nem lehet sokáig ugrándozni; az első lendületet követi a fáradtság; az újdonság ingere megszűnik; a lélek belefásul; bekövetkezik a lelki szárazság ideje. A csecsemőlelket elválasztja Isten az édesanyatejtől s tartalmasabb ételre, sőt száraz kenyérré fogja, hogy el ne puhuljon s a kísértések viharainak tudjon ellenállni. A lelki élet útja, miután elhagyta a kezdetén pompázó bájos ligeteket és festői tájakat, sivatagon

vezet keresztül. Olykor-olykor egy kis oázis akad útjába, de egyébként térdig gázol a homokban, s csak a vége felé szokott újra erdős vidékre érni.

Ha józanul gondolkozik, be kell látnia, hogy ez nem is lehet máskép. A tökéletes-ség útjára lépett rá, márpedig az nem tréfadolog, nem gyerekjáték, hanem nagyon is komoly küzdelem. Ellenség leselkedik reá s ezek között a rossz szellem csak alkalomra vár, hogy végzetes gáncsot vessen neki. Nyitva kell tartania a szemét és nem szabad belebódulnia a lelki vigasztalások mámorába.

Itt azonban valamit meg kell jegyeznünk.

Vannak olyan százhuszszázalékos aszketalkek, akik a lelki vigasztalást nemcsak nem tartják szükségesnek, hanem egyenesen megvetik. Azt mondják, hogy ők nem bérért akarnak Istennek szolgálni, hanem önköltségen, tehát nem tartják a markukat a lelki vigasztalás baksisaiért. Ők megvannak a nélkül. Nem keresik az oázisokat, sőt szükségesnek látják nagy kerülőt vágni, hogy megmaradjanak a száraz homokban. Páter Fáber, a nagy angol lelki író ékes-szólóan hadakozik ezek ellen. Mi csak annyit jegyzünk meg, hogy az Anyaszentegyház liturgikus imáiban minduntalan kéri Istentől az érezhető áhítat kegyelmét,

a könnyek ajándékát, a vigasztalásokat, tehát ne akarjunk szentebbek és önzetlenebbek lenni, mint ő. A vigasztalás Isten ajándéka: szerénységgé volna azt visszautasítani. Mit szólnánk ahhoz, ha Szent János nem akarta volna fejét Jézus keblén nyugtatni? De meg azután egészen más dolog a vigasztalások *miatt* szolgálni Istennek, és egészen más azokat hálásan fogadni az ő kezéből, sőt imádkozni értük azért, hogy jobban szolgálhassunk neki. Mert hiszen azt már csak mindenki tapasztalhatta, hogy forróbban tudja szeretni Istent, mikor az érezhető áhítat állapotában van, mikor nemcsak a lelke, hanem a szíve is lobog.

Nem illik hozzánk az ilyen melldüllesztő aszkézis. Éppoly veszedelmes, mint Szent Péter fogadkozása ott az utolsó vacsorán, hogy így meg úgy, „én sose tagadlak meg”. Bennünk a férfinak kell egyesülnie a gyermekkel. Legyünk sziklaszilárd jellemek a szárazság idején, s ha kell, arcunk verejtékében végezzük el szokott imáinkat, egy jöttát sem engedve belőlük; de ha Isten felénk tárja becéző karját, tegyünk, mint a kicsinyek, akik örömtől sugárzó arccal símulnak édesanyjuk kebelére. Emberek vagyunk, gyöngémberek, akiknek szükségük van időnkint egy kis csalátekre, egy kis biztatásra, a mennyország némi előízére, hogy kitartsunk

az úton. Az egyszeri adag elegendő lehet negyven napra és negyven éjjelre, mint Illés atyánk étkezése, de ne szégyeljük, ha azután megint megéhezünk.

A szórakozottságnak és lelki szárazságnak egy másik gyakori oka a kimerülés. Péter Fáber felveti a kérdést, honnan van az, hogy a papnak olyan nehezére esik szentmiséje után megtartani azt az előírt negyedórányi hálaadást, s hogy azt olyan száraz, fásult lelkülettel végzi. Megadja a kérdésre a feleletet. A dolog nagyon egyszerű. A pap hosszas készüléket végzett a szentmise előtt s magában a szent cselekményben is igyekezett a lehető legnagyobbra fokozni az áhítatát. Ennek következtében kimerült a lelki energiája. Úgy érzi magát, mint testileg az az ember, aki valami rendkívül fárasztó munkát végzett, s eljutott erejének határáig. Többre nem képes. Pihennie kell, csak úgy tud megint dolgozni. A pap pedig éppen ilyen lelki kimerültség állapotában kénytelen megtartani a hálaadását. Tegye meg; a világért se rövidítsen rajta: esetleg kedvesebb lesz Isten szemében, mint az előzőleg tanúsított áhítata. Az ilyen hűség veti előre árnyékát; ez teszi valószínűvé, hogy az illető ki fog tartani mindhaláláig.

Fölmerülhet az a kérdés, vajjon van-e

egyáltalában értéke a szórakozott imának? Nem tennénk-e jobban, ha abbahagynók és olyan időre halasztanók, amikor jobban tudjuk összeszedni az elménket?

Erre a kérdésre a leghatározottabb *nem*-mel felelünk, sőt az egész gondolatot ördögi kísértésnek tartjuk. Hová jutnánk, ha követnők a gonosznak ilyenmő sugallatait? A vége az lenne, hogy teljesen felhagynánk az imával. Gondoljunk csak a breviáriumra. Van-e pap a világon, aki egy officiumot mindvégig szórakozottság nélkül tud elmondani? Ha van, az bizony ritka kivétel lehet. S igazán nem kellene más, mint hogy a szórakozottan mondott részeket megismételje: valamelyik elmegyógyintézetben végezné földi pályafutását.

Mivel tehát a szórakozottság annyira általános, nekünk pedig ennek ellenére az édes Jézusnak határozott parancsa szerint „szükséges mindig imádkoznunk” s az imát nem szabad abbahagynunk, ebből észszerűen azt a következtetést kell levonnunk, hogy még a legszórakozottabban végzett imának is van értéke. Ha talán nem is mint imának, hanem mint erénygyakorlatnak olyan esetekben, amikor az elménk teljesen eltétovázik s azt sem tudjuk, elmondtuk-e az imát vagy sem. Megjegyzendő azonban, hogy még ebben a legrosszabb esetben is lehetséges, hogy részünkről volt valamelyes

odafigyelés, de azt éppen szórakozottságunk folytán elfelejtettük. Szóval, mi csak tegyük meg a magunkét: imádkozzunk a tőlünk telhető legtökéletesebb módon, vagyis igyekezzünk jól imádkozni, de ha nem sikerül, imádkozzunk csak azért is, a többit pedig bízunk az Úristenre. Ha más nem, az igyekezetünk és az állhatatosságunk mindenestre tetszeni fog neki.

Maga az ima talán nem. Az Úristen bennünket az Ő képére és hasonlatosságára teremtett, s ami szép és jó van a mi jellemünkben, az mind visszatükrözése az Ő tökéletességeinek: ezek a mi Őhöz való hasonlóságaink. Viszont azonban azt is jogosan mondhatjuk, fordítva a sorrenden, hogy mindabban, ami bennünk jó és nemes Ő is hasonló hozzánk. Tehát hasonló az édesanyához, akinek szintén sokkal jobban esik, ha gyermeke gyöngéd, forró szeretettel közeledik hozzá, mintha csak kötelességtudásból adná meg neki az édesanyát illető szeretetet és tiszteletet, vagyis az akaratnak a szív megmozdulása nélkül való aktusát. Teljesen ferde felfogás tehát azt gondolni, hogy Isten többre becsüli, ha Őt csupán akaratunkkal szeretjük. Ha így állna a dolog, akkor miért mondta volna: „Szeresd a te Uradat Istenedet teljes lelkedből, teljes szívedből és minden erődből”?

21. AZ ASZKÉTAGÖG ÁTKA

Azt lehetne talán mondani, hogy ez a tárgy nem tartozik az ima köréhez. Ez igaz, de mivel mérge minden imaéletnek, talán nem teljesen indokolatlan dolog beszélni róla.

Bajai gimnáziumi tanár koromban, ez előtt negyven évvel, egy elbocsátott háztartási alkalmazott bosszúból jodoformmal hintette be a rendháznak egy évre szóló füstölthús készletét. Nem lehetett élvezni, odaadták a cigányoknak, azok természetesen még az ilyent is megeszik. Az az átható bűz tönkre tette. Ilyesféle jodoform az aszkétagög. Pedig hát mi papok csalétek akarunk lenni az édes Jézus horgán!

Feddhetetlen életű papok a gyóntatószékben néha hallatlan megvetéssel tudnak elbánni olyan paptársaikkal, akik elbotlottak. Mit érnek el vele? Az illetőt elriasztják attól az eszköztől, melynek állhatatos használata őt egyedül tudná még megmenteni. Tudok erre igen szomorú eseteket. Olvastam egyet például olyanról, aki húsvéti nagy gyóntatás alkalmával úgy rá talált

förmedni gyónójára, hogy a kihangzó lárma hallatára a gyóntatószéke körül tolongó hívek valamennyien elmentek onnét és egy másik gyóntatószéknél álltak sorba. Személyesen ismertem egyet, aki mintaképe volt az erényeknek s mint gyóntató is kitűnt, de csakis szép lelkeknél, nővéreknél gyakorolta ezt a hivatalt. Egyébként azonban egész föllépése olyan önérzetes, mondhatnám, fejedelmi volt, hogy nem tudom, lett volna-e mersze valakinek súlyos bűnnel hozzá fordulni. Ime a jodoform.

Hogy mit ér Isten szemében az ilyen erény, azt az édes Jézus számtalanszor kimondotta. Nem a farizeusokra gondolok, mert hiszen azok képmutatók voltak, márpedig ez a vád nem érheti a gögös aszkétát. Annak minden erénye teljesen hiteles, valódi s évek hosszú során gyakorolt önfegyelmezésnek a gyümölcse. A hiba csupán az, hogy az az egy erény hiányzik nála, mely a többinek, valamennyinek kellemes illatot és zamatot ad, tudniillik az alázatosság. Ennek a kiművelése mintha elkerülte volna figyelmét, a többi pedig, éppen mivel megszerzésük akkora fáradságába került és olyan magasra emeli őt embertársainak zöme fölé, a fejébe száll.

Ez a veszedelem mindenkit fenyeget. Ne gondoljuk, hogy a fentiek nem vonatkoz-

nak reánk. Igen szerencsés természetű ember az, akinek ilyen irányban még sohasem volt kísértése. Legtöbbnek minden lépten-nyomon kell ellene küzdenie. De ne is mulasszuk el megtenni. Ha valaki nem tudja, milyen a jodoform, menjen a patikába és szagolja meg. Azután valahányszor mell-düllesztő gondolata támad, jusson eszébe ez a szó, hogy *jodoform*.

Veszedelmes, sőt sok esetben végzetes az aszkétagóg magára az illetőre, aki azt magában megtűri. Zirci noviciuskori emlékeim közé tartozik a következő: Akkor az ebédlőben a mi asztalunk közvetlenül a presbitereké mögött volt, úgyhogy azoknak minden szavát hallottuk. Büszke magatartásával tűnt ki közülük egy fiatal rendtag. Tehetséges egyén volt s már akkor megszerezte a doktorátust és a tanári oklevelet. Egy alkalommal valami véleményeltérés miatt durva sértéssel illette a mi magiszterünket, egyszer pedig, mértékleteségről lévén szó, ez az önérzetes kijelentés hangzott el ajkáról: „Hitvány ember az, aki a hasával sérti meg az Úristent.”

Hát hiszen meg is járta. Hosszú életem folyamán sok papi bukásnak voltam tanúja, de talán egy sem volt olyan szégyenletes, mint az övé. Azonnal, *haladék nélkül* kellett kitakarodnia a monostorból és a rend-

ből. Sajátságos, hogy a rendnek legutóbbi nagy névtárából, amely még az aposztaták neveit is hozza, az övé kimaradt. Mintha csak teljesen ki akarnák törölni mindenkinek emlékezetéből. Hiába, a gőgös embert az Úristen is megútálja; elereszti kezét, s akkor az hanyatt-homlok bukik bele a leg-súlyosabb bűnökbe, a büszkeség pedig nem engedi, hogy megalázkodjék és megtérjen. Míg ellenben az alázatos ember, ha vannak is gyarlóságai, — még ha nagyok volnának is — mindig megtalálja a visszavezető utat az Úristenhez. Különben is az a hiba, amely fölött az az imént említett szerencsétlen olyan kíméletlenül tört pálcát, az életszentségnek ugyan igen, de az üdvösségnek nem akadálya. Éppen jó szerzeteseknél, sőt olyanoknál is, akik egyébként nagyon szigorúan veszik rendi életük kötelmeit, éppen az evés terén tör magának utat az emberi természet. Hány olyan gömbölyke, mosolygós, telihold arcú pátert és frátert ismertem már, akinek étvágya a hősiesség határán mozgott, s annak ellenére épületesen élte le és fejezte be pályáját. Közéjük tartozott az én kármelita magiszterem. Emlékszem, egyszer rajtakapott, hogy nem reggeliztem, s mikor megvallottam, hogy végleg le akarok erről mondani, így szólt: „Atyuskám, ne tedd! Olyan jókedvvel tud

az ember a jó Istennek szolgálni, amikor benne van az a meleg tejeskávé." Szót fogadtam. Hiszen végre is a táplálkozás sincs kizárva azon cselekedetek közül, amelyeket az Úristen dicsőségére, tehát természetfölötti célzattal lehet, sőt kell is végezni. Vallom ugyan, hogy az életszentségre való törekvésnek egyik lényeges része a szigor az étel és ital tekintetében, de az sem szenved kétséget, hogy csakis Istennek különös és ritkán megadott kegyelme képesíti az embert a *szükséges* táplálékból való elvonásokra. Nem lehet mindenki Arsi Szent János és Konnersreuthi Teréz. Veszedelmes dolog elébevágni az isteni kegyelemnek és többet akarni, mint amennyire az képesít.

22. HAMIS HANGOK

Vigyázzunk! — „A fenségestől a nevetésig csak egy lépésnyire van.” Ne öltöztessük bohókás jelmezekbe, színpadi rongyokba, értelmetlen, üres szólásokba a mi legszentebb érzelmeinket. Kis Terézkénk ebben a pontban határtalanul józan volt. Egy alkalommal, utolsó betegségében az ápolónővér észrevette, hogy a kis Szent a kék eget nézegeti, s olyasmit jegyzett meg, hogy ugyebár oda vágyódik. „Dehogyan vágyódom oda, — volt a felelet — hiszen az az azúr égboltozat nem a mennyország, hanem pusztán fénytani tünemény.” Amikor pedig egyszer azzal kecsgették, hogy majd fehérszárnyú angyalok jönnek érte, ez ellen is tiltakozott magában: „Az angyaloknak nincs testük, tehát szárnyuk sem lehet.” Hozzátehetjük, hogy — amint erről egy kis anatómiai gondolkodás mindenkit meggyőzhet — a szárnyas emberi alak monstrum volna, mert hiszen a mellén félméternyire kellene kidagadnia az izomzatnak, hogy a levegőbe emelkedhessék. A feltámadás után röpködhetünk kedvünk-

re a világűrben, de akkor sem lesz szárnyunk, hanem átszellemült testünket pusztá akaratumk viszi majd tova akár a gondolat sebességével.

Kezdő kármelita koromban egy elmélkedési könyvet olvastunk közösben naponta kétszer, s abban minduntalan ismétlődött az a frázis, hogy olvadjunk fel a bűnbánat könnyeiben. Engem ez annyira mulattatott, hogy meg is rajzoltam a kármeliták sírboltját borpince alakjában, s ott, az egyes atyák és testvérek termetének arányában, egymás mellett sorakoztak a kisebb-nagyobb hordócskák, melyekbe a könnyeikben felolvadt kármeliták voltak lefejtve, mindegyiken megfelelő felírással. A sor végén egy kis páterke oldata húzódott meg szerényen egy butéliában, rajta a gyászos címke: „Páter X. Született ekkor, felolvadt ekkor.”

Mostanában egy másik, gyakori szólam ütötte meg a fülemet, melyet még rajzban sem tudnék másképen illusztrálni, mint egy fehér papírlappal. Úgy hangzik, hogy a legméltóságosabb Oltáriszentségnek jelenlétében *megsemmisülünk*. Isten ments attól, hogy én a metaforikus mondásokat ítéljem el. Ez eszem ágában sincs. Azonban ha képletes beszédet használunk, annak legyen teteje, legyen értelme. Márpedig én nem látom be, miképen lehet az áhítatot meg-

semmisülésnek nevezni. S még ha csak egyszer fordulna elő abban az imában, az még megjárna, de minduntalan ismétlődik benne. Látszik, hogy a szerzőjének kedvenc gondolata. Kifogásom ellene az, hogy mint hasonlat semmit sem mond, mert az ember nem képes magát semminek elképzelni. Dogmatikailag pedig szintén nem jóízű, mert a lelket az istenközelség nem kicsinyíti, hanem nagyítja. Kis Terézke élénken tiltakozik az ellen az eszme ellen, hogy a Szűzanya mennyei dicsősége elhomályosítja a szenteket. Hogyan tehetne ilyent gyermekeivel egy édesanya?! — így kiált fel. Sőt ellenkezőleg, éppen az ő közelében fognak az ég lakói a legfényesebben ragyogni, úgy, mint a gyémánt a nap sugaraiban. Páter Mateó ugyanezt vallja. Mikor az Úristen karját tárja felénk, akkor ne hunyászkodjunk meg, mint az elnáspágolt eb, ne oldalogjunk el tőle sunyi módra méltatlanságunk érzetében, egyszóval ne semmisüljünk meg, hanem maszatos létünkre gyermekí bizalommal boruljunk keblére. Az Ő ölelése — teszi hozzá a Szent Szívnek ez a nagy apostola — egy pillanat alatt jobban megtisztít bennünket, mintha éveken át csinosíthatnók magunkat. Ha Őneki olyan rossz az ízlése, hogy ilyen magunkforma alakokat képes szeretni, az az Ő baja. „*Tant-*

pis pour Lui“, ezen gyöngéd gyermeki bizalmaskodással fejezi be mondását.

Arra is nagyon vigyázzunk, hogy imáink legyenek egyszerűek, amilyen például a Miatyánk, melyre maga az isteni Mester tanított meg bennünket. Kerüljük a dagályos kifejezéseket akkor is, amikor magunk beszélünk az égiekhez a saját szavainkkal és akkor is, amikor imakönyvet használunk. Kerüljük az olyant, melynek kifejezései cikornyásak, keresettek, mert hiszen az ilyesmi az őszinteség rovására megy. Mit szólnánk az olyan gyermekhez, aki szülőjének szavaló hangon adná tudtára, hogy szereti. Ezek mind hamis hangok, melyek fül-sértő módon rínak ki imáink Istennek tetsző dallamából.

Legyünk alázatosak, igen, de azért kerüljük saját méltatlanságunk folytonos hangoztatását, mert az a bizalom ellen van. Gimet Laura, egy teljesen az erkölcstelenség útjára tévedt művelt úrileány a francia kommün idejében katonaruhába öltözött, egy kommunista csapat élére állt és valósággal vadászott a papokra. Csupán sajátkezüleg tizenkettőt ölt meg közülük, s Darbois párizsi érseknek is ő adta meg a kegyelemlövést. Elfogták, halálra ítélték, megkegyelmeztek neki, megtért és apáca lett, de úgy, hogy multjáról a főnöknőjén kívül senki sem tu-

dott. Mikor hosszú vezeklő élete végén eljött az utolsó óra, boldogság sugárzott egész lényéről. Főnöknője sűgva kérdezte: „De mondja csak: hát igazán nem fél?” „Mitől féljek, — volt a felelet — én az Űristen irgalmas karjába vetettem magam; mi érhetne ott engem?” Ez az a bizalom, mely a legnagyobb bűnös előtt is megnyitja az eget. Ne engedjük, hogy bűneink közénk és Jézus szentséges Szíve közé gátat emeljenek, mikor Ő azokat megbocsátotta, elfeledte s nem is akar róluk többé tudni. Az ilyen túlzott alázatosság szintén bántó, hamis hang volna.

Csengjen az imánk mindig egyszerűen, gyermekdeden, édesen, behízeltgően, kellelmesen, mint valami ezüstcsengetyű.

23. AZ IMA MEGHALLGATÁSA

Hallatlan, hogy mennyit panaszkodnak az emberek odakint a világban a miatt, hogy az Úristen nem hallgatja meg az imájukat. Valósággal megneheztelnek reá, sőt még szakítanak is Vele. Akárcsak valami boltosnak néznék az Úristent, aki érezze magát megtiszteltnek, ha valamit megrendelnek Nála és tartsa kötelességének a kívánt árut postafordultával megküldeni. Igazán nevetséges felfogás! Igaz, a mi édes Jézusunk megígérte, hogy bármit kérünk is az Ő nevében, azt a mennyei Atya megadja nekünk, de nem hiába tette oda azt a záradékot, hogy az Ő nevében kell kérnünk, vagyis olyant, amit Ő maga is kérne a mi számunkra és ahogyan kérné.

Mit és hogyan? Ezen a két kérdésen múlik imánk hathatósága.

Egyáltalában nem számíthatunk *biztos* meghallgatásra földi érdekeinkben, mert nem tudhatjuk, hogy amiért esedezünk, nem válnék-e lelki kárunkra, mert ha tényleg úgy volna, az Úristen éppoly kevésbé hallgathatja meg, mint ahogy a gondos szülő nem

ad éles kést a kisgyermek kezébe, bármennyire sír is érte. Ha tehát ilyesmiért imádkozunk, legyen az akár egészség, akár anyagi jólét vagy más ilyesféle, akkor az Úristenre kell bízunk, vajjon jónak látja-e meghallgatni imánkat vagy sem, s mindkét esetben egyenlőképen kell Neki hálát adnunk. Ez volna tehát a felelet az első kérdésre.

A másodikat illetőleg azt kell kutatnunk, hogy buzgón és állhatatosan imádkozunk-e? Mert hiszen ha valódi lelki javunkról van szó, akkor az eredmény csupán csak ettől függ. Márpedig az emberek hajlandók állhatatosságnak minősíteni, ha kétszer-háromszor ismétlik meg kérésüket; hát még ha heteken és hónapokon át zörgettek a kegyelem kapuján! Pedig hát nekünk nem néhányszor és nem hónapokig kell imádkoznunk az égi javakért, hanem egész életünkön át, utolsó lehelletünkig; akkor és csakis akkor számíthatunk egészen biztos meghallgatásra. Mit jelent egy emberélet az örökkévalósághoz viszonyítva? Egy perc, egy múló pillanat, amint Kis Terézke mondja egyik gyönyörű költeményében. Nagy dolog-e tehát részünkről, ha ezen tisztaviráglétünk folyamán napról-napra imádkozunk azért, hogy soha ne tévedjünk az üdvösség ösvényéről? Nagy dolog-e főleg, ha azt tekintjük, hogy ily-

módon tökéletesen nyugodtak lehetünk az eredményről? Mert ebben az esetben csak-
ugyan *biztosan* számíthatunk az édes Jézus
ígéretére. Illetve még egy föltételhez kell
kötnünk az eredményt, ahhoz tudniillik, hogy
a magunk számára kérünk valami lelki jót
s legalábbis igyekszünk buzgón, bizalommal
és alázatosan imádkozni érte.

Ha másokért imádkozunk, az eredmény
nem olyan biztos, amennyiben ők szabad-
akaratukból kifolyólag akadályozhatják a
számukra kiesdett kegyelem működését. A
szentek is nem egy lélekért imádkoztak hi-
ába. Hiszen maga az édes Jézus sem tudta
Júdást megtéríteni. De azért csak imádkoz-
zunk értük. Ratisbonne Alfonz csodálatos
megtérése is mások imáinak volt köszönhető.

24. A SÁTÁN SZEREPE AZ IMAÉLETBEN

Az ima nagy hőseinek, az egyiptomi remetéknek életrajzai visszhangzanak az ördögi jelenésektől, támadásoktól, kísértésektől. Egy Remete Szent Antal illetően tapasztalatait a régi mesterek még vásznaikon is gyakorta megörökítették: csak úgy nyüzsögnek körötte a rossz szellemek a legkalandosabb torzalakokban. Ellenben a mi korunk gyermeke mintha szégyelne róla még csak beszélni is. Az ördögnek ugyanis sikerült magát saját híveivel letagadtatni, ami egyike volt az ő legsikerültebb sakkhúzásainak. Ha nem csalódom, Norvégiában állami törvény tiltja, hogy az iskolákban még csak célozzanak is reá. Olyasféle ez, mint a mi Könyves Kálmán királyunk rendelete, mely szerint boszorkányokról, mivel azok nem léteznek, semmiféle bíróság se ítélkezzék. Csak-hogy amennyire igaza volt e bölcs uralkodónak ebben a pontban, éppoly kevésbé lehet tagadni az ördög létezését és szereplését éppen ma, amikor olyan hatalommal lép fel e világon, mint eddig talán soha. Amikor százmilliók nemzetek esküdtek fel

szolgálatára ennek a rangrejtve működő és csatlósai mögé búvó kegyetlen, vérengző zsarnoknak.

Messze vezetne és nem volna célja itt részletesebben foglalkozni azokkal a mókákkal, amelyekkel a rossz szellem igyekszik zavarni az imádságos lelkeket, megemlíteni azonban talán mégsem fölösleges őket, nehogy ha valakivel ilyesmi történnék, meg találjon ijedni vagy pedig túlságos jelentőséget tulajdonítson a dolognak. Mivel ugyanis ilyesmi a szentek életében szokott előfordulni, azt gondolhatná, hogy ez önála is valami szédületesen magasfokú tökéletességnek a bizonyítéka. Pedig szó sincs róla. Hogy egyebet ne is említsek, tudjuk, hogy Luther Márton életében mekkora szerepet játszottak az ördögi látomások s. hogy Wartburgban egyszer még a tintatartóját is hozzávágta a sátánhoz. Igen sok esetet tudok arra, hogy a halál órájában jelent meg egyiknek-másiknak. Annak az aggastyánnak, kiről a szenvedés imájának tárgyalásánál emlékeztem meg, haláltusája közben egyszerre csak ijedtségre torzult az arca s oda kiáltott leányainak: „Imádkozzatok.” Azok azonnal térdre borultak, mire néhány perc múlva atyjuk arca kiderült s azt mondta: „Most már jól van.” Könnyen lehet, hogy az ördög jelent meg szeme előtt.

Emlékszem, egyszer a bécsi kármelita nővéreink közvetítésével kaptam valahonnan Ausztriából egy hosszú levelet, melyben egy úriasszony számolt be nekem lelki szenvedéseiről, melyeket neki folytonos ördögi jelenések okoznak. Egyenkint vagy tömegesen jelenik meg éjjelenként hálószobájában, mikor ő teljesen ébren van. A legfantasztikusabb emberi és állati torzalakok vonulnak el ilyenkor előtte, vérbenforgó, dühös, fenyegető szemekkel vagy pedig gúnyos arckifejezéssel, mintha csak azt mondanák: „A miénk vagy! Nem szabadulsz ki a karmaink közül!” Ilyenkor kénytelen a lámpát felgyújtani, mire ezek az alakok lassan széjjelfoszladoznak, de mihelyt újra eloltja, megint megjelennek. Így kínozzák és zavarják az álmát néha egy fél-, néha egy egész óra hosszat.

Erre én a következőket feleltem neki: Legyen teljesen nyugodt, mert a sátán ijesztgetni ugyan képes, de igazában ártani nem tud, úgyhogy bátran a szemébe nevetethet. Sőt a legjobb, ha azt teszi, illetve még annál is célirányosabb, ha semmibe sem veszi, hanem megvetőleg elnéz a feje fölött, mintha semmit sem látna. A legnagyobb hiba volna ijedezni. Ez egyrészt olyan ideges leromlásnak lehet az okozója, hogy az ember tönkre megy bele vagy pedig az

esze is meghihibbanhat. Márpedig ezt az örömet ne szerezzük meg az ördögnek.

Azt se gondolja, hogy ez a tünet olyan teljesen rendkívüli. Nem mondom, hogy gyakori eset, de azért az én tapasztalataim körében már többször előfordult, és pedig egyébként teljesen nyugodt vérmérsékletű és idegbajjal nem gyanúsítható egyéneknél. Ha sikerül az ilyen ördögi látomás alkalmával teljesen megőriznie a nyugalma és lehetőleg rá ügyet sem vetni, akkor nincs kizárva, hogy nem fog ismétlődni. De ha ami szintén lehetséges, nem akarna abba-maradni, hanem akár az egész életén át végigkísérné, akkor se nyugtalanodjék. Mindenesetre sokkal jobb, ha az ördög haragszik önre, mintha meg volna önrel elégedve. Ilyen szempontból nézve a dolgot, ez a tünet még biztatónak is vehető az örök üdvösség szempontjából, föltéve, hogy egyébként erényes életet folytat.

Szent Terézia anyánk ilyen esetekben a szenteltvizet ajánlja, de megjegyzi, hogy a jelenés irányában vagy szükség esetén köröskörül kell hinteni. Hát ez nem mindig lehetséges, mert hiszen ha a jelenés minden oldalról közeledik, nagyon sok szenteltvízre volna szükség. Nem mondom tehát, hogy ne használja az ember, de én úgy tudom, hogy az egyetlen igazán célszerű eljárás a

hideg, megvető, semmibevevő magatartás. Néha az is használ, hogy az ember az édes Jézus nevében erélyesen ráparancsol az ördögre, hogy takarodjék.

Akinél a dolog nem elmebajon alapul, annál az egésznek nincs több jelentősége, mint nyári éjjelen a szobába bejutott szúnyogok zümmögésének, melyek zavarják az alvást. Sőt még annyi sem, mert hiszen az ördög még csak csípni sem tud.

BEFEJEZÉS

Szent Terézia az ő „Belső várkastélyá”-ban az emberi lelket csodaszép, egyetlen gyémántból készült épülethez hasonlítja. Méretei csillagászatiak, mert hiszen az egyik tehetségébe, az értelmébe belefér az egész világegyetem. Magába tudja azt foglalni, forgatja és minden oldaláról megszemléli, akárcsak a fűvész a réten leszakított virágocskát. Ebbe a tündérpalotába csupán csak egy kapu vezet, az imádság. Ezen át lépünk be a Szentanya könyvével a kezünkben s ezen páratlan útikalauz segítségével kíséreljük meg eligazodni a várnak hét lakosztályában és a köztük fekvő mérhetetlen díszkertekben, ligetekben, erdőkben és minden természeti szépségben pompázó tájakon. Amióta a világ áll, sohasem írtak még az imádságról olyan fenséges művet, mint ez.

Ilyen mellett van-e az én kis fércelményemnek egyáltalában létjogosultsága? Volt-e célja megírni ezt a kis könyvecskét?

Talán igen.

Közel négyszáz esztendő múlt el azóta, hogy Ávila nagy szülötte megalkotta reme-

két odaát Castiliában. Ennyi idő alatt sokat változott a gondolkodás, s ugyanazoknak az eszméknek kifejezőmódja sem ugyanaz többé. De meg azután, miért ne lehetne egy terjedelmes munkából rövid ízléttel szolgálni, hogy az olvasó kedvet kapjon annak tanulmányozására? *Vajjon nem segíti-e elő a megértést, ha valaki alapjukban véve ugyanazokat az eszméket más-képen, eltérő szavakkal adja elő?*

Ez volt az én célom is.

Be akartam vezetni az olvasót a saját lelkének gyémántkastélyába s annak utai közül néhányat megmutatni. Szeme elé tárni egy pazar változatosságú természetfölötti vidéket, melyet talán még nem ismert, annak ellenére, hogy egy emberöltő óta hordozza magában. A tárgyat kimeríteni nem lehet; azt még Szent Terézia sem teszi meg. Ő csupán a saját lelkét írja le, márpedig nincs két ember, akié legalább árnyalatilag ne ütne el egymástól.

Amit én itt összeírkáltam, az nem kivonata sem a Szentanya, sem a Kármel bármely más misztikusa műveinek, de annyi bizonyos, hogy azoknak hatására készült. Magam fordítottam azokat az eredeti nyelvekről magyarra, s így otthonos vagyok gondolkodásukban, eredetiségre pedig nem szokásom törekedni. A belőlük merített

fénynek világában láttam meg az itt összefoglalt jelenségeket a magam és mások lelkében. Tehát nem elméletet adok elő, hanem élményeket beszélek el s talán ezen az alapon számíthatok némi jóakarató érdeklődésre.

Isten áldása kísérje e könyvecskét!

TARTALOM

Előszó	3
Bevezetés	5
1. Az ima általában	15
2. Az ajakima	25
3. A szentmisehallgatás	59
4. A breviárium	64
5. Az elmélkedés	69
6. A misztikus szemlélődés	77
7. A mi hivatalunk	92
8. Az együttlét imája	99
9. A kitartás imája	119
10. A lobogó szeretet imája	126
11. Az isteni naplűrdő	137
12. A Grignon-féle rabszolgaság imája	149
13. Az angyalokhoz és a szentekhez intézett ima	163
14. Az erénygyakorlat imája	173
15. A szenvedés imája	189
16. Az élénk elképzelés imája	199

17. Az elragadtatás	208
18. Látomások és hallomások	219
19. Testtartás az imában	230
20. A szórakozottság	237
21. Az aszkétagőg átka	248
22. Hamis hangok	253
23. Az ima meghallgatása	258
24. A sátán szerepe az imaéletben	261
Befejezés	266

